

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 26.

Onsdagen den 19 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr **talmannen** meddelade: Nu anställas två omröstningar jämlikt paragraf 65 riksdagsordningen. Rätteligen skulle det vara *tre* omröstningar, men den godkända voteringsproposition, som avser statsbidrag till svenska fiskarenas studieförbund, har till följd av ett förbiseende utelämnats på den tryckta förteckningen över omröstningarna, som utdelats till kammarens ledamöter. Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att den återstående omröstningen kommer att anställas vid början av morgondagens sammanträde.

§ 2.

Sedan riksdagens båda kamrar förehäft och godkänt nedan omförmälda, uti statsutskottets memorial nr 207 och 208 framlagda voteringspropositioner rörande frågor, i vilka kamrarna fattat stridiga beslut, samt bestämt blivit, att vederbörliga omröstningar över de olika besluten skulle denna dag äga rum, så anställdes nu omröstningar enligt nedan intagna voteringspropositioner i följande ordning; nämligen

I:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 207):

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 332 och II: 501, till Rundradiosändare för kortvåg i Hörby för budgetåret 1946/47 under statens affärsverksfonder, telegrafverket, å riksstaten anvisa ett investeringsanslag av 1 200 000 kronor och å allmän beredskapsstat uppföra ett anslag av 4 070 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 332 och II: 501, till Rundradiosändare för kortvåg i Hörby å allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47 under statens affärsverksfonder, telegrafverket, uppfört ett anslag av 5 270 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 84 Ja och 112 Nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade

utfallit med 88 Ja och 45 Nej,
 vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller.. 84 Ja och 112 Nej,
 sammanräkningen visade 172 Ja och 157 Nej,
 och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstäm-
 melse med ja-propositionens innehåll.

2:a omröstningen

(enligt statsutskottets memorial nr 208):

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till motionen I: 116, till Vissa arbeten å fritidslägrer vid Skönstavik för bud-
 getåret 1946/47 anvisa ett anslag av 95 000 kronor, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren avslagit motionen I: 116.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst om-
 röstningsapparat, och utföll densamma med 110 Ja och 90 Nej, varjämte 4 av
 kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet
 och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade
 utfallit med 93 Ja och 39 Nej,
 vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller .. 110 Ja och 90 Nej,
 sammanräkningen visade 203 Ja och 129 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstäm-
 melse med ja-propositionens innehåll.

§ 3.

*Svar på
 interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begärande ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman!
 Herr Ståhl har med kammarens tillstånd till mig ställt fem särskilda frågor.
 Jag skall besvara dem i tur och ordning.

Först vill interpellanten veta, varför den s. k. Hasselrotska utredningen än-
 nu icke delgivits allmänheten.

Som bekant var denna fråga föremål för behandling i kammaren i december
 i fjol. Statsrådet Mossberg förklarade då i svar på en interpellation, att 1942
 års poliskommissionens utredningsmaterial knappast lämpar sig för offentliggö-
 rande i sin helhet. Undersökningen omfattade ett icke obetydligt antal per-
 soner, mot vilka misstankar för nazistisk inställning förelegat men som genom
 undersökningen kunde anses rehabiliterade. Dessa personer borde rimligen
 ställas utanför vid en publicering. Även i andra fall kunde varsamhet vara
 påkallad. Kommissionen hade sålunda uttalat, att flertalet av de här avsedda
 polismännen knappast på grund av någon djupare övertygelse kommit i för-
 bindelse med de nationalsocialistiska strömningarna, och åtskilliga av dem som
 anslutit sig hade, sedan de fått närmare kännedom om organisationernas verk-
 samhet och syften, lämnat dessa sammanslutningar. Å andra sidan hade kom-
 missionen vid sina undersökningar träffat på polismän, vilkas lojalitet mot
 samhället med fog kunde ifrågasättas.

Svar på interpellation. (Forts.)

Statsrådet Mossberg ställde i utsikt en ytterligare prövning av publiceringsfrågan. Den fortsatta granskningen har emellertid givit vid handen, att de praktiska svårigheterna för ett offentliggörande av materialet äro betydande. Den av kommissionen verkställda undersökningen hade karaktären av en allmän översyn, som skulle ge möjligheter att med utgångspunkt från individuella fall bedöma omfattningen av den nazistiska infiltrationen inom polisen. I den mån åtgärder skulle vidtagas mot någon av de av undersökningen berörda polismännen, förutsattes sålunda en ytterligare och mera ingående prövning av de särskilda fallen. Denna förutsättning finge anses göra sig gällande även då fråga vore om en sådan åtgärd som publicering av utredningsmaterialet i dess föreliggande form. En annan omständighet, som ytterligare förstärker tveksamheten är den, att flera år nu förflutit sedan undersökningen ägde rum. På grund av dessa omständigheter överväges för närvarande icke en publicering av det ifrågavarande materialet.

Emellertid har den Hasselrotska kommitténs utredning, inberäknat den icke publicerade bilagan, överlämnats till den s. k. bedömningsnämnden med anhållan om att nämnden efter den ytterligare utredning, som den kan finna erforderlig, måtte till socialdepartementet inkomma med uppgift, huruvida bland de i undersökningen upptagna och alltfört i tjänst varande befattningshavarna finnas sådana, vilka kunna anses sakna det förtroende som bör tillkomma polismän. Härmed torde en ur alla synpunkter betryggande prövning av de förhållanden, som framkommit genom poliskommissionens undersökning, vara tillgodosedd.

Interpellantens andra fråga lyder: Vilka ha publiceringsprinciperna varit vid regeringens handläggning av den s. k. Paulsonkommissionens enligt uppgift nu färdigställda betänkande?

I den parlamentariska undersökningskommissionens nu framlagda betänkande ha i stor utsträckning influtit uppgifter, åt vilka kommissionen enligt sekretesslagens bestämmelser icke ägt ge offentlighet. För ett utlämnande av dylika uppgifter erfordras Kungl. Maj:ts medgivande. Då beslut härom sålunda måste fattas i konselj, har det givetvis varit nödvändigt för föredragande statsrådet att genomgå och bilda sig en uppfattning om ifrågavarande material. För att icke denna genomgång onödigtvis skulle försena betänkandets utgivande, har den skett successivt allteftersom manuskript eller korrektur färdigställts. Den har uteslutande avsett de sakuppgifter, vid vilkas publicering sekretesslagens bestämmelser måste beaktas, och icke kommissionens utlåtanden. Bortsett från vissa formella påpekanden har denna genomgång endast i ett fall givit anledning till yrkande att viss uppgift, berörande ett förhållande av militär art, skulle utgå. Yrkandet har föranlett undersökningskommissionen att verkställa en omformulering av några få rader i betänkandet.

I anledning av uppgifter i pressen vill jag i detta sammanhang påpeka, att den här omförmälda genomgången av betänkandet på sin höjd kan ha fördröjt dess avlämnande med en eller annan dag. Kungl. Maj:ts beslut om offentliggörande fattades samma dag som betänkandet avlämnades.

Interpellantens tredje fråga gäller den i utsikt ställda publikationen angående Sveriges utrikespolitik under världskriget.

Härom får jag meddela följande.

Som bekant har redan en vitbok publicerats rörande Sveriges utrikespolitik under världskriget. Den behandlar Sveriges förhållande till Danmark och Norge under krigsåren och utgavs i september förra året.

En redaktionsnämnd av tre personer är inom utrikesdepartementet sysselsatt med att förbereda en aktsamling, som skall innehålla diplomatiska dokument, ägnade att belysa Sveriges utrikespolitik, i första hand i förhållande till

Svar på interpellation. (Forts.)

Norge. En första volym av denna aktsamling föreligger nu i manuskript och kommer att tryckas för publicering. Där behandlas den s. k. permittenttrafiken. Några av de i samlingen ingående dokumenten kunna enligt vedertaget bruk icke publiceras utan godkännande av vissa främmande regeringar, som beröras av dokumentens innehåll. Åtgärder ha vidtagits för att erhålla sådant godkännande.

Interpellanten ställer i sin fjärde fråga vissa spörsmål om den utredning rörande svensk beredskap i krigets första skede, varom informationer lämnats i pressen.

En översikt över den militära beredskapen under de första månaderna av 1940 har på regeringens anmodan utarbetats genom överbefälhavarens försorg. Den föreligger i formen av en promemoria. Avsikten har varit att offentliggöra denna promemoria eller en motsvarande framställning tillsammans med diplomatiska akter från skedet närmast före den 9 april 1940. En sådan publikation torde kunna utges under innevarande år.

I sin femte fråga vill interpellanten veta, vilka åtgärder regeringen vidtagit för att få kännedom om sådana handlingar som de amerikanska myndigheterna ha funnit i Berlin och som beröra svenska förhållanden.

Från svensk sida ha sedan september förra året flera diplomatiska démarcher gjorts hos de allierade regeringarna i syfte att få del av eller få tillfälle att låta eftersöka dokument rörande Sverige, särskilt sådana som angå svenska nazisters verksamhet och tyska åtgärdanden i Sverige.

Till en början svarades på dessa olika démarcher, att man icke hunnit genomgå och sortera de väldiga mängder av handlingar, som tagits om händer i Tyskland, och att man fördenskull ännu icke kunde tillåta utomstående att forska däri. Senare har i speciella fall möjlighet beretts för svenskar i officiell ställning att genomgå vissa papper. Enstaka handlingar ha också direkt överlämnats till utrikesdepartementet från allierat håll. En del material har sålunda erhållits. Regeringen fortsätter sina bemödanden att få del av dylika handlingar. I den mån innehållet av mottagna handlingar det påkallar, överlämnas de till säkerhetspolisen för eventuella åtgärder.

Härmed äro de fem frågorna besvarade. I motiveringen till dessa har emellertid interpellanten även framfört ett allmänt klagomål över bristande kontakt mellan »folk och statsledning». Han anför, att i vissa fall uppdragats förhållanden, vilka till fördel för både statsledning och allmänhet först bort klarläggas här hemma.

Interpellanten synes här sammanblanda två skilda frågor. Den ena gäller den fortlöpande informationen angående aktuella politiska frågor. Det är detta man vanligen tänker på, när man talar om kontakten mellan regeringen och allmänheten eller pressen. Jag kan icke finna, att denna art av information av regeringen försummas.

Den andra frågan avser historiska redogörelser för vad som hänt under krigsåren. I detta avseende måste särskilda synpunkter beaktas. Interpellanten synes mena, att regeringen skall kunna förutse när frågan om något som hände under kriget kan komma att aktualiseras och i så fall då och då föranstalta fristående publikationer utan hänsyn till den pågående allmänna granskningen av aktstyckena. Ett sådant förfarande är naturligtvis i vissa fall möjligt men är knappast att rekommendera såsom metod. Det rätta måste vara, att händelserna och förhållandena inställas i sitt sammanhang, om man önskar giva möjlighet för ett riktigt bedömande. För övrigt bör ytterligare understrykas, vad som redan påpekats i svaret på den tredje frågan, att regeringen icke är obunden i fråga om offentliggörande av för den tillgängliga aktstycken. Dessa beröra ofta andra länder och regeringar. Det är en god

Svar på interpellation. (Forts.)

och riktig sed, att i sådana fall ett offentliggörande icke sker utan medgivande från regeringen i det berörda landet. Dessutom måste alltid den reservationen göras, att en publicering av aktstycken från en så näralliggande period som det senaste kriget i vissa fall är av utrikespolitiska skäl otänkbar.

För den fortsatta diskussionen om publicering bör det vara av intresse att söka klarhet rörande de syften man vill vinna. Ett sådant kan vara att få ett bättre underlag för bedömandet av vår politik i allmänhet under kriget och våra ståndpunktstaganden i olika lägen. Ett annat kan vara att undanrödja missförstånd och misstro i andra länder. Sådana syften äro fullt legitima. Ett tredje syfte kan vara att söka få material för det räfst- och rättarting med de ansvariga, som från vissa håll bebådats. Detta kan också vara legitimt, fastän hittills försöken närmast tagit sig uttryck i en onaturlig iver att leta fram episoder från krigsåren, som kunna ställa vårt land och den politik, som fördes med samtliga partiets stöd, i en mindre fördelaktig dager.

Interpellanten tillhör enligt egen utsago icke de kretsar, som söka sak med de för den förda politiken ansvariga. Han inleder sin interpellation med följande förklaring: »Under det år som gått sedan kriget upphörde har, särskilt mot bakgrunden av de olika krigsdeltagande ländernas erfarenheter, huvudlinjen för samlingsregeringens neutralitetspolitik, nämligen att hålla vårt land och folk utanför kriget, samlat en så stark anslutning, att numera inga som helst meningsskiljaktigheter därvidlag kunna sägas råda, nu om möjligt ännu mindre än under de upprörda krigsåren. Ööverskattliga äro de värden, som räddades därigenom att vi undgingo krigets fasor.»

Jag inregistrerar detta uttalande med stor tillfredsställelse. Men om man anser, att vår huvudlinje under kriget var så riktig, att »inga meningsskiljaktigheter därvidlag kunna sägas råda» och man anser de räddade värdena »oöverskattliga», då finns det enligt min mening bra liten grund för att idealigen rota i det som varit. Mot en saklig diskussion om särskilda ståndpunktstaganden och åtgärder i och för sig har jag däremot ingenting att invända. Det finns väl icke någon av dem, vilka burit det främsta ansvaret för vår politik, som gör anspråk på ofelbarhet i sitt bedömande. Misstag kunna ha begåtts; vad som i ett pressande läge betraktades såsom riktigt och nödvändigt, kan nu te sig mera tveksamt. En objektiv prövning i sådana stycken kan vara både rimlig och nyttig. Regeringen är också beredd att efter hand som bearbetningen av materialet fortskrider, inom ramen för vad som är ur utrikespolitiska synpunkter möjligt, framlägga det som kan tjäna till ökad belysning av vad som förevarit. Men en sådan prövning är någonting annat än att odla misstänksamhet och att inom och utom landet sprida misstro i fråga om våra bevekelsegrunder och vår hållning. Sådant kan icke gagna vårt land.

Härpå yttrade:

Herr **Ståhl**: Herr talman! Till hans excellens herr statsministern ber jag att få framföra mitt vördsamma tack för hans svar på min interpellation. Inte minst sätter jag värde på de allmänna reflexioner, som herr statsministern anknutit till svaren på de fem frågorna, eftersom jag fattat dessa reflexioner som en indirekt uppmaning till mig att söka klarlägga ställningstagandet i de meningsriktningar, som hans excellens herr statsministern fortfarande inte tycks förstå. Först emellertid några ord om svaren på de fem preciserade frågorna.

Beträffande den s. k. Hasselrotska utredningen har excellensen redan antytt, att anledningen till min fråga just varit statsrådet Mossbergs interpellationssvar i fjol. Enligt herr statsministerns besked i dag har publicerings-

Svar på interpellation. (Forts.)

frågan ytterligare ställts på en oviss framtid, om den ens någonsin kommer till stånd. Orsakerna anger hans excellens som tvåfaldiga: dels utredningens ömtåliga karaktär, dels den långa tidsutdräkten. När regeringen i denna fråga underlåtit publicering, är det särskilt en omständighet jag skulle vilja peka på, vilken regeringen tydligen inte tillmätt någon betydelse, nämligen de polismäns ställning och anseende, vilka blivit föremål för utredning men befunnits utan fläck. Enligt vad som sipprat ut skulle ju omkring 700 polismän ha varit föremål för undersökning och inte mindre än 600 av dessa ha befunnits vara utan vank och lyte. Det måste sägas vara en för poliskåren som sådan angelägen sak, ja en medborgerlig rättighet, att de 600 rättfärdiga inte bli sammanblandade med de andra.

I det sammanhanget anmäler sig osökt den reflexionen, eftersom Hasselrotsutredningen överlämnats till den s. k. bedömningsnämnden, att om den senare överhuvud taget bort tillsättas — en fråga, varom man självfallet kan ha delade meningar — borde den ha tillkommit långt tidigare än först i våras. Handläggningen av dessa ärenden kommer därigenom att ytterligare kännetecknas av dröjsmål, vilket är till skada för alla parter, inte minst för statsmakterna.

Svaret på frågan om publiceringsprinciperna rörande den s. k. Paulson-kommissionens betänkande synes mig klarläggande. Att frågan framförts beror dels på den enligt min mening svävande förklaring, som statsrådet Mossberg i denna del lämnade i årets remissdebatt, dels på den allmänna tveksamhet och undran man numera i vida kretsar hyser gentemot vissa offentliga myndigheters publiceringsprinciper. Det synes mig alldeles nödvändigt, att regeringen tillser, att sådana principer icke komma till vidare tillämpning, vilka på ett mindre förtroendeingivande sätt illustrerades i samband med utredningen rörande fallet Rosenblad. Jag skulle här vilja rikta en direkt hemställan till hans excellens herr statsministern, att, då regeringen av en eller annan anledning anser sig böra utesluta större eller mindre delar av en framställning, allmänheten erhåller ett allmänt besked om innehållet i dessa delar samt om anledningen till att de inte kunnat publiceras. Därigenom skulle man kunna känna större förtroende för de aktstycken, som läggas under allmänhetens ögon. Redan det besked, som herr statsministern nu avgivit rörande uteslutningarna i Paulsonskommissionens rapport fyller därvidlag helt och hållet den önskade uppgiften.

Jag har vidare med intresse noterat svaret på den tredje frågan, som rörde den i utsikt ställda vitboken, nämligen att en första del rörande permittenttrafiken nu är färdigställd. Jag tar för givet, att denna del behandlar permittenttrafiken ända fram till dess upphävande och vore tacksam för en bekräftelse av herr statsministern på denna punkt. Jag vågar också ta för givet, att samtliga akter äro medtagna, eftersom det är min övertygelse, att ingenting skulle verka mer skadligt än om allmänheten finge det intrycket, att akterna blivit föremål för en sovring inom utrikesdepartementet. Även om jag väl förstår, att ett arbete av denna art är tidsödande, måste jag beklaga, att de tre experterna behövt hela tre fjärdedels år för denna del av sin uppgift — uppgiften förelades dem ju i september månad i fjol. Mycket återstår ju att klarlägga, sedan denna volym kommit ut, och jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att man i fortsättningen kan få ut dessa akter i tätare följd.

Redan i remissdebatten hade jag tillfälle att till hans excellens utrikesministern framföra en förfrågan, huruvida icke sådana delar av vår utrikespolitik, som till äventyrs inte tillräckligt klart avspeglas i officiella handlingar, skulle kunna bli föremål för en uttömmande deskriptiv framställning. Som exempel anförde jag uppgifterna om att den dåvarande utrikesledningen

Svar på interpellation. (Forts.)

formligen förelagt den svenska skidtruppen att på sin tid deltaga i Cortinaspeleken, då detta deltagande ansågs utgöra ett led i en framgångsrik utrikespolitik. Excellensen Undén gav emellertid i sitt svar ingenting på hand i den vägen. Jag fruktar, att för den händelse en sådan deskriptiv framställning uteblir, kommer det att såväl inom som utom landet ställas nya frågor till större eller mindre glädje för oss. Av denna anledning skulle jag vilja hemställa till hans excellens herr statsministern, att regeringen tar denna tanke under förnyat övervägande. Det kan ju tänkas, att åtskilliga kanske rätt viktiga avgöranden, som träffats genom muntliga förhandlingar, inte nöjaktigt avspeglas i tillgängliga akter.

Svaret på den fjärde frågan är av intresse, då den ger upplysning om den promemoria, som utarbetats på uppdrag av överbefälhavaren och som enligt någon tidningsuppgift utförts i försvarsstaben. Jag kan inte underlåta att uttrycka min förvåning över att denna promemoria, som enligt herr statsministerns här givna förklaring är avsedd att publiceras, inte skall nå offentligheten förrän senare. Det är nämligen bekant, att den färdigställdes redan i december månad i fjol.

Emellertid hade jag med min fråga inte i första hand åsyftat denna undersökning, utan snarare det uppdrag, som, enligt vad som meddelats, givits den förre överbefälhavaren att skriva den svenska krigsberedskapens historia. Jag vill gärna vitsorda, att jag anser den förre överbefälhavaren mer kompetent än de flesta att skildra vissa delar av de yttre sammanhangen. Däremot förefaller det egendomligt, att han skulle vara den lämpligaste mannen att redovisa sådana åtgärder, för vilka han själv är medansvarig. På en historieskriivare måste man ju alltid ställa krav på objektivitet och kritisk skärpa. Det förefaller, som om en för de skildrade händelserna medansvarig kraft knappast skulle vara i stånd att fylla dessa två kvalifikationsgrunder.

Vad slutligen beträffar den femte frågan om i utlandet eftersökta dokument rörande inflytelserika svenska personers ställningstagande under kriget, föranleddes denna självfallet i första rummet av den intressanta och uppseendeväckande förklaring, som chefen för kommandoexpeditionen, generalmajor Kellgren, strax före interpellationens framställande lämnat pressen. Det föreföll säkerligen många tidningsläsare, som om kommandoexpeditionenschefen, enligt uppgift i samråd med den dåvarande utrikesledningen, gått så nära den gräns, som man på många håll i landet ansåg vara satt för svensk neutralitet, att en närmare förklaring från regeringens sida rörande dessa förhållanden hade varit naturligt. Någon sådan förklaring kom emellertid inte då, och statsministern har inte heller begagnat detta tillfälle att klargöra principerna för umgänget med särskilt den tyske militärattachén i Stockholm. Det är välbekant för excellensen, att man ute i landet hört mycket talas om t. ex. tyska officerars deltagande i svenska fälttjänstövningar vid vår västgräns, och det vore välgörande, om både härvidlag och i andra stycken en mindre grad av förbehållsamhet komme till användning. Jag vill uttrycka den livliga förhoppningen, att den om dessa förhållanden utlovade vitboken kommer att ge nöjaktigt besked.

På sin tid meddelades också i pressen, att försvarsstaben hos regeringen begärt, att vår militärattaché i Washington skulle få i uppdrag att närmare studera av amerikanerna i Tyskland erövrade akter, som rörde förhållandet under kriget mellan Sverige och Tyskland. Något om resultatet av dessa undersökningar har däremot inte meddelats. Jag tillåter mig begagna tillfället att säga, att dessa undersökningar såtillvida väckt en viss förvåning som man trott, att åtminstone huvudparten av den tyska stockholmsbeskickningens rapporter till Berlin under kriget bort finnas här, möjliga att när som helst del-

Svar på interpellation. (Forts.)

givas allmänheten. Vi hade ju en i vissa andra delar rätt livligt omdiskuterad säkerhetstjänst, som väl inte kan ha underlåtit att följa denna trafik, och vi måste väl också ha haft en militär underrättelsetjänst. Det skulle vara intressant att höra, om dessa i här påtalade avseenden inte fyllt måttet, eller om det finns någon annan direkt anledning att på dessa vägar uppdagade förhållanden inte kunnat tjäna som underlag för någon offentlig information. I det sammanhanget vill jag också beklaga, att medan åtminstone vissa meddelanden lämnas stockholmspressens representanter, ingen direkt väg öppnat sig för information av riksdagens ledamöter.

Slutligen, herr talman, några ord om det sista avsnittet i hans excellens statsministerns svar, som gäller vad jag tillåtit mig benämna kontakten mellan folk och statsledning. Mitt beklagande gällde det förhållandet, att vårt folk nu såsom flera gånger under kriget har nödgats erhålla information i väsentliga sammanhang från utländska nyhetskällor i stället för förstahandsmeddelanden från regeringen. Som exempel kan jag anföra förljudandena om den verksamhet, för vilken general Kellgren sedermera steg fram och påtög sig ansvaret och som då nådde oss via utländsk press. Jag kan också hänvisa till den ovan antydda Cortinaaffären, vilken meddelades svensk allmänhet i form av telegram från Norge. Jag menar att det hade varit bättre för kontakten mellan folk och statsledning — för att ånyo begagna detta ord — om regeringen i dessa och andra nära nära vidkommande sammanhang redan i förväg lämnat en uttömmande och betryggande information. Säkerligen förstår statsministern trots sin ställning, att matandet utifrån av svenska nyheter i längden kan verka både enformigt och irriterande. Då ansvariga svenska myndigheter tåga, undrar man till sist vad man skall tro.

Herr statsministern anser i sitt svar, att jag sammanblandar två olika saker, dels en fortlöpande information angående aktuella politiska frågor — i vilken del regeringen anser att ingenting försumrats — dels historiska redogörelser för vad som hänt under krigsåren. Statsministerns tankegång och hela inställning till denna form av kontakt med folket uttrycker han på ett enligt min mening utomordentligt intressant sätt i följande uttalande: »Interpellanten synes mena, att regeringen skall kunna förutse när frågan om något som hände under kriget kan komma att aktualiseras och i så fall då och då föranstalta fristående publikationer utan hänsyn till den pågående allmänna granskningen av aktstyckena. Ett sådant förfarande är naturligtvis i vissa fall möjligt men är knappast att rekommendera såsom metod.» Detta uttalande av hans excellens herr statsministern synes mig alldeles särskilt intressant därför att det liksom ställer i blixtklar belysning och kartlägger den bakgrund, som förklarar excellensens och regeringens motvilja mot att lämna andra informationer än sådana som blivit alldeles oundgängliga. När herr statsministern här hänvisar till utländska intressen, som måste respekteras, är detta säkerligen i någon grad befogat. Sedan Tyskland försvann från världssarenan torde dessa hänsyn dock knappast vara överstigliga, eftersom klarläggningen i samtliga fall gäller graden av nazistisk infiltration i vårt land, hur pass motståndskraftiga eller anpassningsbara vederbörande åskådningsmässigt eller i andra avseenden varit. Hänsyn till utlandet torde därför knappast i nämnvärd grad stå hindrande i vägen. Det är den egna uppfattningen, som får anses avgörande, och det är här herr statsministerns uttalande tjänar som en förträfflig illustration. Ty medan han tycks mena, att information till den svenska allmänheten skall lämnas blott i sådana fall, »då regeringen kan förutse när frågan om något som hände under kriget kan komma att aktualiseras», så menar jag för min ringa del och många med mig raka motsatsen, nämligen att kontakten skall vara lika fortlöpande och

Svar på interpellation. (Forts.)

obruten i sådana spörsmål som angående det som hans excellens kallar »aktuella politiska frågor». Den förra gruppen är sannerligen inte mindre aktuell än den senare, snarare tvärtom. Herr statsministerns här av mig citerade yttrande förklarar, varför man på många håll har det tydligen välgrundade intrycket, att regeringen endast med motvilja lämnar sådana informationer. Men detta länder enligt min mening till stor skada för den enhetliga opinionsbildning i landet, som måste vara förutsättningen för en god och samlad utrikespolitik.

Mot bakgrunden av herr statsministerns här fällda yttrande förstår man också, varför i vårt land fortfarande råder förbistring i dessa frågor, medan förbundsrådet i Schweiz, om jag inte misstar mig, redan den 28 december i föl till förbunds församlingen kunde överlämna en redgörelse för den nazistiska verksamheten i sitt land under kriget.

Men inte bara opinionsbildningen inom landet utan även inom våra grannfolk har lidit och lider alltjämt skada av denna förbehållsamhet. Som värmlänning har jag kanske fler tillfällen än åtskilliga andra av kammarens ledamöter att komma i kontakt med norrmän. Det har vid sådana tillfällen ofta slagit mig, att den misstro, som man på många håll i Norge alltjämt hyser mot oss för vår politik under kriget, beror på bristande information. Om det tillräckligt tydligt hade klarlagts, hur pass pressade vi voro under kriget och vilken grad det motstånd hade som här i landet restes, om det dessutom genom kraftigare åtgärder hade visats, att vi på allvar önskade få bort nazistisk infiltration, skulle — det är åtminstone min förvisning — mycken misstro mot oss i utlandet och många missförstånd ha kunnat avväjas till nytta för oss alla. Även ur den synpunkten måste jag beklaga, att hans excellens herr statsministern har den uppfattning om olika slags information, som han i sitt svar här så intressant preciserat.

Allra sist kommer hans excellens in på den mycket intressanta och väsentliga frågan, vilka syften det är man vill uppnå med kravet på kontakt mellan folk och statsledning. Om man vill undanröja missförstånd anser herr statsministern detta syfte vara legitimt, men om man bara vill bidra till räfst- och rättarting är han mera tveksam. I detta sammanhang noterar herr statsministern med tillfredsställelse mitt uttalande om värdet av att vårt land kunde hållas utanför kriget.

För egen del är jag tacksam för detta tillfälle att få försöka klarlägga vad man på det hållet anser och om möjligt bidra till att överbrygga den klyfta, som finns på grund av den misstro, som hans excellens herr statsministern fortfarande tycks hysa mot dem, som enligt hans mening i onödan kräva räfst- och rättarting. Jag vågar göra försöket, dels därför att den tidning, vars redaktör jag är, tillhör dem som under kriget vid något tillfälle konfiskerats och i någon mån räknats till de oppositionella, dels därför att jag tror mig rätt väl känna stämningen i de kretsar, som statsministern tyvärr har så svårt att förstå. Visst har det i stridens hetta och journalistikens brådska — det förstår säkerligen statsministern såsom gammal journalist — yttrats överord, och jag försvaret icke dem. Men syftningen hos dessa tidningar och deras ansvariga redaktörer var inte att opponera mot neutraliteten som sådan. Man önskade ingalunda Sveriges indragande i kriget. Varje sådan misstanke är — det vågar jag säga med stöd av huvudlinjen i deras uttalanden — absolut obefogad.

Däremot hyste man under krigets första skede en allvarlig oro för att Sverige genom den olust, som tillmötesgåendena gentemot Tyskland skulle kunna väcka hos de allierade, skulle kunna, givetvis mot varje avsikt, dragas in i engagemang på tysk sida. Det kan inte förnekas, att vid den tiden åtskilliga företeelser åtminstone utåt gävo anledning till en sådan oro. Och när denna oro på

Svar på interpellation. (Forts.)

grund av utförliga informationer inte var överhängande, ansåg man det som något fruktansvärt, om vårt land skulle kunna pressas att gå tyskarna till handa i ett krig, som man för sin del bedömde såsom från tysk sida djupt orättfärdigt.

Jag behöver inte här upprada sådana förhållanden, som gävo stöd åt denna oro — vi känna dem alla tillräckligt väl. Men jag ber statsministern inte misslycka, om jag säger, att en sådan anledning var hans förklaring, att våra eftergifter överensstämde med en svensk linje. Om det i det ögonblicket hade tillagts, att därtill voro vi på grund av vår svaghet nödda och tvungna, skulle den svenska opinionen under krigets fortsättning ha företett — det är jag övertygad om — en helt annan samling och enhetlighet än vad den tyvärr kom att göra. Kända uttalanden av statsråd och regeringen närstående tidningar bidro tyvärr till det intrycket, att man på högsta håll under krigets första skede felbedömde den slutliga utgången. Så gick det till, när den andra sidan ansåg sig tvungen att skärpa sitt motstånd.

Att alltför höggradig förbehållsamhet har länt vår opinionsbildning till skada har ju konstaterats även av tidningar, som av regeringen ansetts som mönstergilla. Eftergifterna kändes av oss i praktiskt taget hela nationen såsom avsteg från vårt nationella samvetes bud, och om de från ansvarigt håll hade framställts så, skulle de också kunnat bli i högre grad förstådda — det är alltså fortfarande informationspolitiken det här gäller. Att den s. k. oppositionen under kriget gick svenska ärenden borde därför på högsta ort kunna förstås och respekteras.

Med god vilja bör hans excellens också förstå, att man i dessa kretsar kände och känner missro mot sådana personer, som under kriget visade en påfallande förståelse gentemot tyskarna och att man inte heller nu gärna ser dem i ansvariga ställningar. En diskussion av dessa spörsmål kan inte drabbas av statsrådets reprimand i interpellationssvaret till dem, som enligt hans egna ord »inom och utom landet sprida missro i fråga om våra bevekelsegrunder och vår hållning». En diskussion i för landet vitala spörsmål bör väl här i Sverige lika litet som i England eller andra demokratiska länder nedtystas därför att den kan bli uppmärksammas även i utlandet. Jag måste säga, att om det inte är detta som statsministern åsyftar med sitt uttalande, skulle det vara mycket intressant att få veta vad hans excellens på den punkten har för tankar.

Då allas vårt gemensamma önskemål nu måste vara att åvägabringa samling i opinionsbildningen kring allt det som varit, är det för herr statsministern säkerligen väl bekant, att initiativet ligger hos regeringen. Ur den synpunkten tar jag tacksamt fasta på herr statsministerns här givna utfästelse, att regeringen är, såsom det heter i svaret, »beredd att efter hand som bearbetningen av materialet fortskrider, inom ramen för vad som är ur utrikespolitiska synpunkter möjligt framlägga det som kan tjäna till ökad upplysning av vad som förevarit». Det må tillåtas mig att säga, att alla parter, inte minst regeringen, skulle ha gagn av att det sålunda utlovade klarläggandet sker så snart som möjligt och i största möjliga kontakt med den allmänna opinionen. Ju mer generöst den informationspolitik kan utformas, som för den svenska allmänheten framstår såsom en de ansvarigas naturliga sak, desto bättre för oss alla.

Om utförliga informationer lämnats och nödvändiga undersökningar på eget initiativ verkstälts, skulle vi ha sluppit de många upprivande underrättelserna utifrån. Vi skulle också ha sluppit händelser sådana som fallet Rosenblad och andra, framtvungna genom initiativ från utomstående kretsar. Även vi ha påverkats av det politiska undantagstillstånd, som kriget överallt har medfört. Konsekvensen härav måste vara, att statsledningen med kraft och energi använder alla åtgärder, även om de för ögonblicket skulle te sig en smula smärtsam-

Svar på interpellation. (Forts.)

ma, att klarlägga förhållanden och lösa personfrågor, som kunna stå såsom ett hinder för nationen att återvända till den yttre och inre fredens lugn.

Jag vågar, herr talman, uttala den förhoppningen, att herr statsministern och regeringen i övrigt skola utveckla sådan energi, att de större eller mindre ingrepp, som eventuellt kunna bli ofrånkomliga, göras både så snabbt och så smärtfritt som möjligt. Variga sår äro alltid en fara, men ärren växa snart bort på den som är frisk och sund.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! Eftersom interpellanten i sin interpellation och även i sitt anförande här har behandlat några frågor, som röra den utrikespolitiska informationen, skall jag be att få säga några ord.

Jag vill då först för honom tala om att den volym, som i förrgår avlämnades av den redaktionsnämnd, som varit sysselsatt med aktsamling rörande permittenttrafiken, behandlar ingalunda permittenttrafiken ända fram till dess upphörande, utan endast ett visst skede därav, men det är dock en volym på flera hundra sidor. Det kan kanske ge interpellanten någon föreställning om omfånget av de aktupplågningar, varom det här är fråga.

Då herr Ståhl här upprepar sin tidigare framförda förhoppning om att det skall lämnas en uttömmande deskriptiv framställning av den politik, som har förts under krigsåren, måste jag säga att han förefaller mig vara en smula naiv när det gäller historieskrivningens förutsättningar och möjligheter. Jag ber att få fästa hans uppmärksamhet på att vi ännu inte fått någon dylik deskriptiv framställning med stöd av hemligt material av den svenska politiken under det förra världskriget. Det pågår ett visst arbete i detta avseende, men det har alltså ännu inte kommit ut någonting. Herr Ståhl anser emellertid, att vi nu i en handvändning skola vara färdiga med en stor historisk framställning av politiken under det senaste kriget, byggd på allt det hemliga material som finnes.

Jag måste tillägga att jag inte kan fatta min uppgift så, att jag huvudsakligen skulle vara sysselsatt med att i arkiven studera akter från de förflutna åren, och jag skulle alltså inte vilja taga på mitt ansvar att utöva ledningen av historieforskning rörande kriget och den då förda politiken.

Interpellantens egendomliga föreställning om möjligheterna att sammanställa en sådan uttömmande redogörelse belyses ytterligare, när han t. ex. tror att något ärende rörande ett internationellt idrottsmöte skulle finnas med i redogörelsen. Det är alltså inte bara större och viktigare frågor, utan även ganska perifera frågor, som han tar för avgjort skulle vara skildrade i en dylik publikation. Och både från hans sida och från andra håll i pressen har framförts det önskemålet, att i skildringarna av politiken under kriget skulle ingå inte bara material, som byggde på skriftliga källor, utan också sådant, som byggde på muntliga uttalanden.

Jag skulle vilja om allt detta säga, att interpellanten ställer sina anspråk på historieforskningen alldeles för högt. Jag skulle vilja påpeka, att, såvitt jag vet, har inte något land, som varit delaktigt i kriget, hittills publicerat så pass mycket från krigstiden som vi ha gjort. Vi ha i september förra året givit ut en vit bok rörande förhållandet till Norge och Danmark, och jag känner inte till att det finns någon motsvarighet härtill i något annat land. I Danmark har den där fungerande parlamentariska undersökningskommisionen givit ut en mindre samling av dokument, men den är mycket knapphändig.

Jag har här till hands en artikel av interpellanten i hans tidning, där han

Svar på interpellation. (Forts.)
talar om att man i andra länder vädrat ut, när det gäller politiken under kriget. Jag skulle vara mycket tacksam för en upplysning om vilka länder han syftar på. Har det publicerats några aktsamlingar eller sådana här redogörelser i Norge, i Danmark — fränsett den publikation, som jag nyss nämnde — i England, i Sovjetunionen, i Frankrike, i Schweiz eller i Amerikas förenta stater?

Interpellanten nämnde en publikation, som utgivits i Schweiz. Ja, det är en redogörelse för den nazistiska verksamheten i landet, alltså för något som är alldeles fristående från den utrikespolitik som förts. Det är sålunda ett mycket speciellt område som denna publikation behandlar, och en sådan publikation är man också sysselsatt med här i Sverige. Den saken har inte berörts i interpellationssvaret, men jag vill nämna, att det inom inte alltför lång framtid torde komma en publikation, byggd på material från övervakningen av nazistiska organisationer och manipulationer i Sverige.

Vad beträffar interpellantens femte fråga, hade jag uppfattat den så, att den gällde regeringens allmänna verksamhet för att från utländska källor få tag i material, härstammande från de tyska arkiven. Nu får jag höra, att den närmast syftar på den Kellgrenska affären.

I interpellationen talas om de akter rörande denna sak, som enligt uppgift i pressen skulle ha tagits av amerikanska trupper i Berlin. Jag trodde ju att herr Ståhl var medveten om att denna uppgift tydligen bygger på ett misstag. I varje fall har man i engelska utrikesministeriet inte någon kännedom om några akter, som skulle syfta på denna Kellgrenska affär och som skulle ha tagits i Berlin, oaktat det var en engelsk tidning som här var källan. Vi ha i stället fått grundad anledning förmoda, att den uppgift, som förekom i den engelska tidningen, härstammade från Sverige. Det förefaller närmast vara så, att en del tidningar i Sverige varit lekbollar för personer, som velat få fram innehållet i dessa akter, och att man i detta syfte gått vägen via en engelsk tidning.

När det gäller den allmänna frågan om upplysningar rörande diplomatiska förhållanden under kriget, måste jag upprepa vad statsministern sagt i sitt interpellationssvar, att interpellanten uppenbarligen sammanblandar två ting, när han rör sig med begreppet information. Han kan väl ändå inte mena, att regeringen skulle ha historiska övningar med pressen och andra representanter för offentligheten, d. v. s. att man skulle vid den fortlöpande informationsverksamhet, som utövas, taga upp frågor från de förflutna åren. Det är väl en helt annan sak att ge information rörande den politik, som bedrivs, än att ge upplysningar rörande ett förgånget skede.

Man kan fråga sig, varför vi inte utan vidare kunde öppna alla arkiv — det vore ju det allra enklaste sättet att lösa denna fråga. Då kunde tidningsmännen och andra intresserade själva gå och forska i utrikesdepartementets akter. Det är svårt att ibland undgå det intrycket, att man på sina håll menar att detta egentligen vore det enda riktiga. Men vi ha ju grundlagsbestämmelser och lagbestämmelser om sekretess för handlingar, som röra Sveriges förhållande till främmande makt, och vi få väl ändå tills vidare utgå ifrån att det ligger något förnuft bakom dessa stränga sekretessbestämmelser. Skälen varför man inte utan vidare kan offentliggöra allting äro ju ingalunda av inrikespolitisk art. Gällde det bara förhållandena inom det egna landet, kunde man säkerligen öppna arkiven och delge allmänheten den diplomatiska korrespondensen i vilken utsträckning som helst. Men det är utrikespolitiska skäl, som ligga bakom dessa sekretessbestämmelser, utrikespolitiska skäl som iakttagas av alla länder. Jag har nyss understrukit, att det i andra länder ännu inte har skett några sådana här publiceringar och

Svar på interpellation. (Forts.)

att vi här i Sverige gått snabbare fram i detta avseende än man gjort på andra håll.

Vilka de utrikespolitiska skälen äro, behöver jag väl inte närmare redogöra för. Det finns ju många olika synpunkter att här taga i betraktande, men jag skulle gärna vilja berätta en liten sedelärande episod från den svenska riksdagens befattning med dessa frågor. Det inträffade — jag tror det var 1918 eller 1919 — att en medlem av konstitutionsutskottet i en reservation till dechargebetänkandet tryckte av en rad diplomatiska depescher. Denna publikation medförde stora olägenheter under många år framåt för den svenska utrikesledningen. Man blev i främmande länder ytterligt förnärad och kränkt över att förtroliga upplysningar, som hade lämnats svenska diplomater, plötsligt skulle användas i en inrikespolitisk stortvätt och på det viset missbrukas såsom man ansåg. Det är klart att i den diplomatiska korrespondensen, som är skriven för förtrolig kännedom, ofta förekomma oförblommrade uttalanden både om främmande länders politik och om främmande statsmän och politiker, och det finns där uttalanden som man inte utan att allvarligt skada det egna landet kan lämna ut åt offentligheten.

Det finns överhuvud bestämda intressen, som göra att man måste vara varsam med publiceringen av diplomatiska aktstycken, och mot dessa intressen får man väga intresset av att ge upplysningar åt allmänheten i det egna landet angående den politik, som har förts. Detta är naturligtvis också ett viktigt intresse och bör inte förbises, men det får här hela vägen vara en avvägning av de olika intressen, som kunna komma i konflikt med varandra.

Nu kan det ju också vara ett utrikespolitiskt intresse att åstadkomma en publikation. Jag anser för min del, att nu efter kriget är det just i förhållande till Norge ett utrikespolitiskt intresse att genomföra en verkligt vittgående publicering av aktstycken från kriget i syfte att klarlägga den politik, som härvidlag har förts från svensk sida. Det är av det skälet, som den publikationsverksamhet, som har begynt inom utrikesdepartementet, enligt mina direktiv tills vidare har inriktats på vad som gäller vårt förhållande till Norge under kriget.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag vill till en början ta upp ett par detaljsaker.

Interpellanten menade att en publicering av den Hasselrotska utredningen skulle vara motiverad särskilt med hänsyn till de många, som varit i förhör men befunnits oskyldiga, och han tillade någonting om att regeringen tydligen inte hade haft något intresse för dessa. Interpellanten måste ha läst mitt interpellationssvar mycket dåligt på den punkten, ty där står uttryckligen, att just med hänsyn till dessa var man betänksam mot en publikation. Och om det mot detta genmäles, att det måste ligga i deras intresse, att det klagöres att kommissionen funnit dem icke skyldiga och att alltså även deras namn komma fram, så vill jag svara, att vi veta väl alla, hur allmänheten brukar reagera i sådana här fall. Det behövs många gånger bara, att man säger att den och den varit förhörd, därför att han varit misstänkt för nazism, för att stora delar av folket skall vara på det klara med att det är fråga om en nazist, som egentligen inte skall ha någon rätt att existera här i vårt land.

Jag tror att det just med hänsyn till detta var riktigt, att aktstycket inte publicerades.

Den andra detaljen, som jag skulle vilja ta upp här, är ett försök från interpellantens sida att göra en sammanblandning, som inte är riktigt tillständig. Han talade någonting om att när regeringen nästa gång går att utsluta någonting ur publicerade aktstycken o. s. v., och nämnde i det sammanhanget

Svar på interpellation. (Forts.)

fallet Rosenblad. Man måste av detta få det intrycket, att han menade, att regeringen hade någonting att göra med de utslutningar ur bl. a. överbefälhavarens yttrande, som skedde i justitiiekanslerns rapport. Regeringen hade *icke* någonting med den saken att skaffa.

Från detta kan jag kanske nu gå över till den mera allmänna diskussionen. Utrikesministern har nyss mycket utförligt utvecklat vissa synpunkter rörande publikationer när det gäller akter som beröra de utrikespolitiska förhållandena. Det bör ytterligare fastslås, att här pågår inom utrikesdepartementet en bearbetning av akterna för att utröna, i vilken mån en publicering kan ske. Regeringen strävar alltså icke efter att undanhålla sådana informationer som kunna lämnas, utan är tvärtom sysselsatt med att försöka se, vilka informationer som äro möjliga att ge. Frågan är däremot, och det var den jag berörde i mitt interpellationssvar: skall man, medan denna undersökning pågår för att ge en sammanhängande framställning genom att ställa händelserna och förhållandena i deras sammanhang, under tiden plocka fram detaljer? Skall regeringen t. ex. säga, att här ha vi hittat en intressant sak, och nu skola vi glädja den svenska allmänheten med denna detalj. Jag måste vidhålla, att jag finner en sådan ordning för information fullkomligt orimlig. Om däremot en sak på annat sätt tages upp, blir det naturligtvis nödvändigt att lämna delframställningar även om den allmänna översikten icke är klar. En sådan framställning kommer att lämnas bl. a. i fallet Kellgren. Skulle jag nu uttrycka en egen mening härom, skulle jag säga, att jag känner mig icke alls väl berörd av detta försök från vissa kretsars sida att misstänkliggöra personer i ansvarig ställning och att driva fram till allmän diskussion sådana fall, där alla omständigheter aldrig kunna fullt klargöras. Den publikation som kommer har naturligtvis mycket av intresse att bjuda, och jag skulle också tro att den kommer att visa, att det försök som denna gång gjorts — antagligen bara ett av sådana som komma — att misstänkliggöra och nedsvärta en förtroendeman varit obefogat. Det är ju också belysande för detta fall, vad utrikesministern här påpekat, att denna sak uppenbarligen har satts i scen från Sverige. Man har velat få fram vissa aktstycken, och så har man gått omvägen över en engelsk tidning för att nå sitt resultat. Jag skall icke fälla något omdöme om den metoden. Jag misstänker, att jag då skulle komma att tillgripa alltför hårda ord. Men därmed kan man också litet värdesätta interpellantens tal om hur vi skulle ha varit beroende av utländska nyhetskällor för att få reda på vad som förevarit.

Ett annat önskemål som interpellanten hade i fråga om information var, att man skulle klargöra, hur pressade vi hade varit och vilket motstånd vi hade bjudit. Om detta skall klarläggas, kan det inte ske bättre än genom en översiktlig framställning, där förhållandena sättas i sitt sammanhang. Men interpellanten saknar alldeles säkert inte material för ett bedömande på denna punkt. I den redan publicerade vitboken finnas vissa aktstycken, som ge tillräckligt belägg för att vi varit utsatta för en viss press, och ur den redogörelse som jag på sin tid lämnade här i kammaren rörande vårt förhållande till Norge och Danmark under kriget kan utläsas mycket om det motstånd, för att använda interpellantens ord, som vi gjort.

Ett annat avsnitt i denna överläggning rör det som har varit, och jag förstår, att interpellanten här känt ett behov av att inte förbigå min provokation för att få fram en diskussion på denna punkt. Interpellantens egen ställning här har icke givit en direkt anledning till mitt uttalande. Men jag har icke velat försumma tillfället att fästa uppmärksamheten på att det pågår en trafik som inte kan vara till nytta för landet, en trafik som enligt mitt förmenande i viss mån sammanhänger med vad som skedde under kriget och de ståndpunktsta-

Svar på interpellation. (Forts.)

ganden man då gjorde. Denna trafik bedrivs nämligen från de kretsar som voro missnöjda med den politik som Sverige förde under kriget. När jag nämnde ordet räfst- och rättarting var det med tanke på en artikel i en av de tidningar som herr Ståhl här tog i försvar och där man försäkrade, att när kriget var över, skulle det icke försummas någonting för att de för vår politik ansvariga verkligen skulle ställas till ansvar.

Jag har motsett en sådan aktion inte bara med intresse utan också med en viss glädje. Ty ingenting skulle vara mig kärare än att få taga upp en riktigt grundlig debatt med dessa kritiker under krigsåren, vilka enligt mitt förmenande gjort vårt land utomordentlig skada genom det sätt varpå de drogo fram. Men det märkvärdiga är, att när kriget var över, då blevo dessa kretsar så märkvärdigt tysta. Man hörde ingenting längre om räfst- och rättarting, och man märkte ännu mindre något försök att få sådana till stånd. I stället gick man över till detta tillvägagångssätt att då och då skapa misstänksamhet och sprida misstro. Kanske herr Ståhl förstår mig något litet efter den utveckling som han har genomlupit.

När herr Ståhl står här och förklarar, hur vissa tidningar under kriget drivits till sina uttalanden på grund av bristande information från regeringens sida, på grund av att man trodde, att regeringen ansåg, att allt vad den gjorde inte bara var nödvändigt utan under alla förhållanden ett svenskt intresse, så erinrar jag mig, att den tidning som herr Ståhl representerar i början av kriget var synnerligen regeringstrogen. Jag har i en av mina skrifter anfört några uttalanden ur Karlstads-Tidningen som visa, att man helt och hållet förstod den politik som regeringen förde och också gav anvisningar åt kritikerna att iakttaga en viss måtta. Tiden gick, det blev mindre farligt för Sverige, om jag så får säga, och Karlstads-Tidningen blev karskare. I detta läge började den så småningom ty sig över till den mera kritiserande sidan, och den ställningen höll man ungefär till krigets slut. Som ett intressant led i denna utveckling kommer nu herr Ståhls uttalande i interpellationen, där han säger, att det numera icke råder någon meningsskiljaktighet om den huvudlinje landet följt under kriget. Han tillägger, att överskattliga värden ha bevarats genom att vi hållit oss utanför kriget. Denna utvecklingskurva är ganska intressant, men jag tycker, att man skulle kunna dra den slutsatsen, att när det visar sig, hur svårt man hade att finna sin egen linje i betryckta lägen, så kunde man också efteråt vara litet aktsammare i sitt framträdande, bland annat när det gäller att få fram till belysning saker och ting, vilket ofta sker i en anda av misstänksamhet, i en form som kan ge anledning till att en skugga kastas över det som varit och över de ansvariga personerna.

Nu gjorde herr Ståhl bland annat gällande, att man skulle ha kunnat även under kriget nå en helt annan enighet, om regeringen hade framträtt på ett annat sätt. Han menade, att om jag hade vid ett eller annat tillfälle understrukit, att de eftergifter som gjordes vore vi nödda och tvungna till, om jag hade stått litet ursäktande och förklarat, att regeringen icke handlade av någon som helst fri vilja, utan att vi drevos av skräck och förfäran, då skulle man ha varit nöjd. Jag hoppas emellertid, att det svenska folket inte skulle ha varit nöjt med en sådan regering och med en sådan ynklighet som att, sedan man tagit sitt ansvar, hela tiden försöka skydda sig genom att säga, att man ville något annat men kunde inte göra det. Jag tror icke, att man skall begära av en svensk regering, att den förfaller till något sådant, och jag hoppas, att man icke skall behålla en svensk regering som förfaller till något sådant.

När man nu säger, att egentligen var det icke så stor skillnad i fråga om vad man på olika håll tänkte och strävade efter under kriget, då måste det

Svar på interpellation. (Forts.)

sågas, att det är ett försök att blanda bort korten. Det är ju uppenbart för var och en som iakttagit vad som förekommit under krigsåren, att det fanns kretsar som principiellt och sakligt ogillade den politik som fördes och vilkas strävan var att störa regeringen i dess arbete. Denna strävan var också sådan, att hade den lyckats, så skulle den ha bringat landet i olycka och hindrat oss från att rädda de oöverskattliga värdena. Det skall dock vara någon mening i vad man gör. Dessa kretsar opponerade sig utan reservation mot den eftergiftspolitik som vi förde gentemot Tyskland. Naturligtvis kunde de ha den meningen under kriget, att detta inte var nödvändigt, och naturligtvis kunna de också ha den meningen nu, att det var riktigt, vad som skedde. Men då vore det faktiskt manligare att träda fram och säga: vi misstogo oss under kriget, den ståndpunkt vi intogo var oriktig, och det var väl, att den icke blev bestämmande för landets politik.

Vad som vållar dessa kretsar svårigheter, det är naturligtvis, att det blivit så uppenbart, att den hållning Sverige intog var till gagn inte bara för vårt land och för Norden utan, som jag ofta betonat, ur vidare synpunkt. I utlandet är man nu alldeles på det klara med detta. Även våra närmaste grannar säga oförbehållsamt, att det var till allmänt gagn, att Sverige höll sig utanför. Man möter nu från utlandets sida mycket liten kritik av Sveriges hållning, och man möter där inte något försök att minska värdet av sitt allmänna erkännande med att ta fram vissa episoder och spinna på dem. Det är möjligt, att det i Norge alltjämt råder misstro. Vi skola göra vårt bästa för att undanröja den. Men inte ens i Norge råder vad jag kallat en onaturlig iver att plocka fram sådant som möjligen kan vara ägnat att i vårt eget land eller i andra länder kasta en skugga över Sverige. Det är förbehållet vissa kretsar i vårt eget land att driva denna trafik. Jag tror, att man inte skall underlåta att konstatera detta.

Jag har uttryckligen sagt, att regeringen har ingenting emot att framlägga alla de ting som kunna tjäna till belysning av de svåra förhållandena under kriget. Jag har sagt, att ingen gör anspråk på att vara ofelbar, att misstag kunna hava begåtts, att åtgärder kunna hava vidtagits som nu efteråt framstå i en mer tveksam dager. Det vore väl bra märkvärdigt, om vi, som suttit med ansvaret under kriget, skulle ha kunnat i varje ögonblick och i varje detalj vara säkra på att alltid göra det rätta. Det vore så mycket mer onaturligt, som ståndpunktstagandet ofta inte kunnat baseras på vad som kallas fakta, på kännedom om hur läget faktiskt var utan på, jag skall icke använda ordet känsla, utan intuition, på det personliga omdömet om vad som var det avgörande i läget och som måste vara det riktiga att göra.

Eftersom jag har denna syn på förhållandena, är det klart, att jag icke har något emot att diskutera vartenda fall som förekommit. Det tjänar kanske bra litet till, ty om man ger sig in på en diskussion om huruvida den ena eller andra åtgärden borde ha undvikits, så kan man ju aldrig göra det annat än mot bakgrunden av det väsentliga. Herr Ståhl måste ju efter sin bekännelse till vår neutralitetspolitik, efter sitt starka betonande av vad som räddade oss, alltid fråga sig, när han tar upp den ena eller andra större eller mindre detaljen, icke bara, om det var fel, utan han måste också fråga sig: borde det ha underlåtit, därest vi hade riskerat några av dessa oöverskattliga värden. Det är ju alltid från den utgångspunkten man måste bedöma handlandet. Sedan kan man ju ändock diskutera i syfte att få en bättre historisk överblick. Jag hoppas, att vi icke skola behöva föra en sådan diskussion om eventuella misstag för att lära med hänsyn till ett annat tillfälle. Jag hoppas, att frågan om krig ändå till sist skall visa sig vara en fråga som rör det förgångna. Men à la bonne heure, man kan i alla fall ägna sig åt en diskussion om det som

Svar på interpellation. (Forts.)

varit, vilket emellertid är en helt annan sak än det rotande i det förgångna varom jag talat.

Jag har icke velat underlåta att säga detta. Men jag glömde en sak, när jag talade om information. Herr Ståhl framhöll, att sedan Tyskland är slaget ha ju egentligen de utrikespolitiska hänsynen gentemot publiceringskravet försvunnit, och han hade en vändning som gav mig den föreställningen, att vad han åsyftade bara var att få uppdagat, om här i landet funnits personer som arbetat för nazismen på ett sätt som kunde vara straffbart. Jag tror, att herr Ståhl har alldeles fel. Det är inte så, att vi när det gäller vårt förhållande till Tyskland kunna plocka fram akterna och säga, att detta gäller bara tyskarna och oss. Det kan dock vara andra hänsyn invävda i sammanhanget. Som jag påvisade i mitt interpellationssvar, har det vid publicerandet av akter, som röra händelser som angingo exempelvis Norge och Sverige, icke varit en affär bara mellan Norge och Sverige, utan där ha också genast andra makter kommit in. Det är en felsyn att tro, att därför att Tyskland har försvunnit, behöver man inte bry sig så mycket om utrikespolitiska hänsyn. Man kan säga, att hänsynen till Tyskland är borta. Men hänsynen till andra makter kvarstår i sin fulla utsträckning.

Herr Dickson: Herr talman! Jag vill ingalunda opponera mot ett i lämpliga former givet offentliggörande av det historiska skedet under kriget. Jag har emellertid begärt ordet med anledning av en passus i herr Ståhls anförande.

Jag vill inte gärna underlåta att begagna detta tillfälle att påtala den beskäftighet och den anfädda iver, med vilken så fort kriget var slut både enskilda och tidningar skyndade sig att tala om allt vad vi gjort av illegala ting. Man fick läsa och höra hur snart sagt varje landsfogde och snart sagt varje annan offentlig personlighet var inblandad i underjordiska kombinationer för våra grannländers bästa. Den, som jag nyss sade, beskäftighet, med vilken detta gjordes, tycker jag visar en brist på värdighet, som är rätt beklämmande.

Av de redogörelser som deras excellenser statsministern och utrikesministern nu lämnat har emellertid klart framgått att de officiella aktstycken vi ha att förvänta säkerligen komma att karakteriseras av en måttfullhet och objektivitet i stilen, som måste tillfredsställa alla anspråk därvidlag.

Herr Ståhl: Herr talman! Jag ber att få säga herr statsministern att jag tycker hans andra anförande var minst lika intressant och belysande för hans inställning som själva interpellationssvaret. Jag kan tyvärr inte här gå in på det i dess helhet, men några få avsnitt måste jag trots den framskridna tiden få beröra.

Först vill jag säga att när herr statsministern betecknade en passus i mitt anförande såsom mindre tillständig, beror detta säkerligen på en vid åhörandet förklarlig förväxling. Jag har inte ett ögonblick insinuerat att regeringen skulle haft med strykningarna att göra — trots att detta verkligen antytts på sina håll i pressen — jag har icke berört den saken. Jag sade tvärtom att när det gäller strykningar och justeringar, sådana som förekommit i Paulsonkommissionens betänkande, är det nödvändigt att man får ett allmänt besked om vad som är struket, precis som här har skett.

Emellertid var det framför allt för att återknyta till herr statsministerns redogörelse för hur han sett på utvecklingen som jag begärde ordet. Han begagnar utvecklingskurvan hos den tidning jag representerar för att karakterisera utvecklingen hos oppositionen i stort. Jag tycker detta är utmärkt tacksamt därför att det verkligen belyser hur det varit. Jag ber att få påminna statsministern om den period, när Karlstads-Tidningen och övriga tidningar i sam-

Svar på interpellation. (Forts.)

ma klass voro verkligt regeringstroga, nämligen under finska vinterkriget. När det då fanns krafter här i landet, som ville driva oss, mot regeringens önskan, till allt djupare engagemang däri, höllo vi klart och oreserverat på regeringens neutralitetspolitik och sade ifrån, att något krigsengagemang får icke ske.

Så bryter storkriget löst på våren 1940. Fortfarande står i varje fall den tidning jag representerar klart på regeringens neutralitetspolitiska linje och ger den sitt stöd. Vad är det sedan, mina damer och herrar, som inträffar? Jo, sedan bevittna vi utvecklingen i Norge och Danmark, vi bevittna hur den svenska regeringen tvingas visa allt större och större tillmötesgående emot Tyskland. Är det då underligt om vi, som från början anslutit oss till en klar neutralitetspolitik, då regeringen undergår denna utvecklingskurva — jag uttalar mig inte om huruvida det skedde under nödvändighetens tvång eller ej — är det underligt, frågar jag, om alla vi, tidningar och medborgare i landet, som alltjämt kände oss strikt neutrala, kommo i opposition mot regeringens åtgärder?

Jag måste verkligen få återkalla detta i minnet, ty annars framkallas lätt det intrycket att det är vi som växlat med konjunkturen. Men så är det faktiskt inte, i varje fall inte beträffande den tidning jag representerar, och därför vilar det uttalande jag gjort i interpellationen om neutralitetspolitikens värde på samma grunduppfattning som den, vilken den tidning jag tillhör hyste redan vid krigsutsbrottet 1939.

Statsministern gör sedan ett mycket skickligt grepp då han lämnar debatten om informationen och på ett för åhörarna kanske tämligen omärkligt sätt går över till att låta frågan gälla vår neutralitetspolitik överhuvud taget. Jag ber att få understryka, att den diskussionen förbigås både i interpellationen och i mitt anförande här. Jag har endast sagt att om statsministern gjort en antydning om att ifrågavarande tillmötesgående måste göras för vår svaghets skull, skulle opinionen ha varit en annan. Nej, säger statsministern, det hade varit ovärdigt en svensk regering. Jag tror emellertid detta hade varit att säga den fulla och hela sanningen, och ur den synpunkten kan jag inte förstå att det hade varit ovärdigt. Jag tror också att i så fall hade regeringens deklaration stått i överensstämmelse med det som jag tillät mig kalla vårt nationella samvete, och jag vägrar fortfarande att tro att statsministern verkligen har den uppfattningen, att dessa tillmötesgåenden representerade svensk rättsuppfattning inom statsledningen vid de tillfällen de gjordes. På den punkten tycker jag det skulle vara utomordentligt intressant, om statsministern nu efteråt ville förklara, att vi ansågo i juni 1941 att det var rätt att vi gjorde dessa tillmötesgåenden.

Vad sedan beträffar statsministerns och statsledningens överhuvud taget uppfattning om krigsutgången, så äro vi, som ha den åsikten att regeringen trodde på en tysk seger, inte helt utan skäl. Jag har här i min hand en tidskrift som heter »Utrikespolitik» och som är utgiven med statsstöd. I ett av dess nummer, för maj 1946, förekommer, av en statsvetenskapligt högt bildad författare, en uppsats som handlar om statsministerns och förre utrikesministern Günthers tal under kriget. Efter en del citat ur statsministerns anföranden konstaterar även denne man, att »det är uppenbart — och det är mänskligt — att Per Albin Hansson . . . räknade med en tysk seger». Omdömet grundas i detta fall på ett uttalande av statsministern den 1 maj 1941. Det bör då också vara begripligt för statsministern att det finns många människor i landet och många tidningar, som hade samma uppfattning och därför voro angelägna att i den mån det fria ordet medgav kämpa på det andra hållet.

Jag skulle även vilja säga ett par ord i anslutning till excellensen Undéns uttalanden. Han meddelade till att börja med att den volym som är att vänta endast omfattar ett visst tidsskede av permittenttrafiken. Jag måste i så fall verk-

Svar på interpellation. (Förts.)

ligen understryka den förvåning jag uttalade i mitt första anförande över att det måste ta så lång tid att publicera aktsamlingar — märk väl, att det inte här är fråga om historieskrivning utan om aktsamlingar! — från endast ett visst tidsskede. Jag frågar mig då, när vi i så fall kunna tänka oss få ett slut på detta, vilket väl egentligen är det gemensamma intresset i hela denna diskussion.

Utrikesministern säger vidare att jag är en smula naiv när jag tror, att man skall kunna få fram en deskriptiv framställning av den art jag talat om. Jag vet inte om excellensen Undén möjligen missuppfattat mig, men jag har sagt — och detta har herr Undén också medgivit i remissdebatten på tal om Cortina-affären — att det finns väsentliga avsnitt som den svenska allmänheten har rätt att få närmare kännedom om, som borde delges denna allmänhet men som inte komma fram därför att det inte finns några akter i saken. Då har jag sagt: Det vore utomordentligt värdefullt, om man i fråga om dessa avsnitt kunde lämna en deskriptiv framställning. Det är omöjligt av utrymmesskäl, svarar excellensen Undén. Jag ber att på den punkten få hänvisa till vad som var möjligt under kriget med de informationer, som då lämnades pressen, där vi gävos i tät följd sådana deskriptiva framställningar, som inte voro särskilt märkvärdiga men som voro tillräckligt klagörande för att tillfredsställa den opinion det gällde. Jag kan därför inte förstå att det finns någon som helst naivitet bakom detta mitt önskemål.

Jag måste till sist också, herr talman, till excellensen Undén säga, att den energi med vilken han nu tar sig an denna sak i någon mån förvånar mig — det är nog inte bara min utan en ganska allmän reaktion — ty innan herr Undén trädde in i regeringen gav han uttryck åt ungefär sådana tankegångar och önskemål om vidgad information och bättre kontakt mellan regeringen och allmänheten, som den jag nu här framfört men som excellensen Undén nu finner både onödiga och tydligen också skadliga. Jag måste säga att denna snabba scenförändring i någon mån är ägnad att förvåna.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén**: Herr talman! Jag får lov att be herr Ståhl något precisera vad han syftade på med de sista orden. Jag har hållit på att man skall få skriva fritt sina meningar utan att få tidningarna beslagtagna, och jag har hållit på önskvärdheten av information i möjligaste utsträckning rörande den löpande politiken. Men här gäller det inte det utan ett förgånget skede.

Herr Ståhl säger att det borde väl inte vara någon konst att ge ut deskriptiva framställningar över vissa avsnitt av den förda politiken under den gångna tiden, och han nämner som exempel det där idrottsmötet. Ja, det är nu herr Ståhls mening, att den eller den händelsen skulle kräva särskild publikation, men det kanske finns hundra andra meningar om att hundra andra moment i krigsårens politik äro bra mycket viktigare och bra mycket intressantare. Det är ett fullkomligt godtyckligt och planlöst publikationssätt herr Ståhl rekommenderar.

Jag är mycket ledsen över att redaktionsnämnden inte kunnat arbeta hastigare. Det har delvis berott på att arbetet lades om efter mina direktiv. Den som tidigare varit sysselsatt därmed började som informationsstyrelsens historieskrivare, om jag så får uttrycka det. Avsikten var att han skulle skriva en mera populär och kortfattad framställning över politiken under krigsåren. Sedan befanns det att det blev något olika meningar hos informationsstyrelsen och — som jag tror — dåvarande utrikesministern angående arten av den publikation, som skulle ges ut. Vederbörande sades då upp av informationsstyrelsen och övergick att skriva för utrikesdepartementets räkning. Samtidigt lades

Svar på interpellation. (Forts.)

arbetet om, det lades på en mycket bredare basis, men fortfarande gällde det en deskriptiv framställning.

När jag fick att göra med saken och fick se några provbitar på den framställning som då var gjord, ansåg jag för min del att jag inte ville ha officiella historieskrivare. Det är inte riktigt och inte lämpligt att ge en person officiellt uppdrag att framställa den politik som förts och därvid uttala sin mening om de mycket komplicerade och svårbedömbara sammanhang det gällde, utan jag gick över till den metod som man har tillämpat i andra länder efter förra kriget, nämligen utgivande av aktsamlingar. Då kunde inte docent Thermænius omedelbart lägga om sitt arbete, men han fick fortsätta med att avsluta vissa delar som han varit sysselsatt med. Och det tog sin tid innan vederbörande herrar kommit fram till ett förslag om hur en första aktsamling lämpligen skulle se ut, vilket område den skulle behandla och om den skulle vara uppsatt efter den ena eller den andra metoden. Det tog litet tid innan de kunde få definitiva direktiv.

Jag måste emellertid säga att jag inte förstår att det är så förfärligt viktigt, om en dylik publikation kommer några månader förr eller senare. Jag vet inte hur herr Ståhl menar på den punkten. Här gäller det ju inga aktuella frågor utan en skildring av förflutna förhållanden och sammanhang. Om den dröjer något kan detta inte vara av så utomordentligt stor betydelse.

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag är nöjd med herr Ståhls förklaring rörande strykningarna, även om jag inte förstår andemeningen i hans krav, att om man stryker något skall man också tala om vad det är man har strukit. Varför skulle man då stryka?

Jag förstår att herr Ståhl numera inte är den rätte mannen att ta upp en diskussion om vad som varit under kriget; vi ha blivit alltför eniga till sist för att en sådan diskussion skall ge något utbyte. Men han talar fortfarande inte bara för egen del utan för den opinion som jag har kritiserat, han talar om tidningarna som »vi» o. s. v., o. s. v. I så fall måste jag säga att hans historieskrivning här är felaktig, ty bland de tidningar som måste inrangeras i detta begrepp »vi» var det åtminstone, såvitt jag nu kan erinra mig, två stycken som ogillade regeringens politik under det s. k. vinterkriget och som menade att Sverige skulle ha tagit steget fullt ut och givit sig med i leken.

Överhuvud taget är det svårt, när man inte har samlat ett material, att efteråt fastställa tider — man *tror* att det var så och så. Men herr Sahl gör saken litet för lätt för sig när han säger, att han stödde regeringen under vinterkriget och accepterade den allmänna neutralitetspolitiken, men sedan, när regeringen gjorde sina eftergifter, blev han betänksam och började opponera.

Herr Ståhl, jag skall be att få översända en broschyr med citat ur Karlstads-Tidningen, där det kan konstateras att den gillade permittentresorna, att alltså de eftergifterna accepterades, och att sålunda omsvängningen måste ha kommit senare än när dessa mycket betydande eftergifter gjordes i krigets början.

Frågan om rättssynpunkten kom upp i sammanhang med en hänvisning till något, som herr Ståhl kallade för »juni 1941». Om han därmed åsyftade tillståndet att föra en tysk division genom Sverige, vill jag påpeka att jag i ett tal, som jag höll några dagar efter att detta tillstånd hade givits, mycket eftertryckligt underströk, att detta var ett tydligt avsteg från vår neutralitetspolitik och som sådant beklagligt, men att det på grund av vissa omständigheter ändock hade ansetts böra tagas. Jag har alltså inte försökt ge åt våra handlingar oriktiga eller vackrare beteckningar än de förtjäna. Beträffande tillståndet till transitering av permittenter och materiel, tvistar man om de rättsliga synpunkterna. För egen del har jag alltid ansett transiteringen förenlig med

Svar på interpellation. (Forts.)

vårt neutralitetsbegrepp, sådant det tillämpats, och skulle jag nu efteråt göra några invändningar mot transiteringen, skulle det vara från andra utgångspunkter än de rättsliga.

Herr Ståhl försökte till sist ändå få en liten fjäder i hatten genom att citera vad någon annan hade menat att jag hade menat. Mot slutet av kriget började man driva den satsen, att regeringen hade som arbetshypotes en tysk seger. Jag har vid ett par tillfällen bestritt detta. Jag har sagt, att om regeringen hade haft en tysk seger som arbetshypotes, skulle den antagligen fört en annan politik än den gjorde. Nu talar herr Ståhl om att vi trodde på en tysk seger, att vi räknade med en tysk seger. Det är sådana där beteckningar, som man inte riktigt vet meningen med. Det är klart, att det kan ha funnits någon som i ett visst läge räknat med eventualiteten av en tysk seger, utan att göra detta till en arbetshypotes. Och det är nog riktigt att säga att det med den sammansättningen som regeringen hade, och redan på grund av dess stora ledamotsantal, skulle varit märkvärdigt, om det inte funnits skiftande omdömen om hur maktförhållandena kunde utveckla sig. Jag vet, att vissa av mina kolleger med skäl skulle bli ytterst upprörda, om man sade till dem: men räknade du ändå inte med att Tyskland skulle segra? Ty det fanns de som voro ytterst fasta i tron i den andra riktningen. För egen del räknade jag inte med en tysk seger, även om jag som många andra under Tysklands väldiga frammarsch frågade mig hur det hela egentligen skulle sluta. Men det är ju icke väsentligt, om någon har trott på eller till och med räknat med någonting, utan det väsentliga måste vara, om han har låtit sig bestämmas av detta vid utformandet av sin politik, om han gjort denna uppfattning till en arbetshypotes. Det är det jag bestämt bestrider att jag gjort, jag tror att herr Ståhl i det avseendet skulle ha mera nytta av att läsa vad jag själv har sagt än hur andra utlägger vad jag har sagt.

Herr Ståhl: Herr talman! Jag vill verkligen inte förlänga denna diskussion, jag tror det är alldeles onödigt. Men jag måste säga ett par saker, både till hans excellens utrikesministern och till hans excellens statsministern.

Vad beträffar herr utrikesministerns fråga om vad jag menar skulle publiceras i en sådan här deskriptiv framställning, är det ju ändå så att det så länge vi ha folk i livet, som följt händelserna på nära håll, torde vara ganska enkelt att få till stånd en sådan framställning. Jag har hänvisat till de informationer, som lämnades ut under krigets gång av olika departementschefer och som sedermera stencilerades och skickades ut genom informationsstyrelsens försorg. Redan de tjänade ett visst syfte. Jag anser verkligen, att man med en smula god vilja mycket väl skulle kunna få fram en sådan framställning över de avsnitt som icke täckas av de officiella rapporterna.

Sedan säger herr statsministern, att min historieskrivning beträffande dessa tidningars hållning är något felaktig, och han nämner en broschyr som jag mycket väl känner till, som jag läst och som jag, Ers Excellens, haft tillfälle att kommentera. Jag har visat upp vad som är utdraget och lösryckt ur broschyren och vad som står i originalen. Jag begär inte att hans excellens statsministern skall läsa Karlstads-Tidningen, men jag måste säga att de publiceringsmetoder som praktiseras inom det partisekretariat, där man på detta sätt försöker upplysa allmänheten om vad som förekommit, äro ganska otillständiga. Man har ryckt ut sådana meningar som försöka klargöra för allmänheten hur regeringen har resonerat, men man har konsekvent underlåtit att ta med de meningar, där det konstateras att dessa tillmötesgåenden måste betraktas som ur svensk synpunkt djupt beklagliga. Så har det gått till på den punkten, och det är också ett slag av informationspolitik som sannerligen inte, Ers Excellens, är att re-

Svar på interpellation. (Forts.)

kommendera. Jag begär som sagt inte att excellensen skall veta detta, men jag har velat begagna tillfället att lämna denna förklaring, eftersom det visat sig, att även hans excellens statsministern studerat dessa skrivelser.

När jag talade om 1941 syftade jag verkligen inte på transiteringen av division Engelbrekt, då jag vet att regeringen den gången anförde som motivering att man ville tillmötesgå finska intressen. Jag skall inte påminna om det, utan vad jag tänkte på var framför allt förbudet att beskjuta tyska flygplan. Jag tror att den ordern till den svenska militären har verkat värre än kanske några andra åtgärder, som vidtogos under kriget.

Då herr statsministern talat om att jag ville samla fjäder i hatten, konstaterar jag att när jag frågade herr statsministern om de eftergifter som voro gjorda överensstämde med svenska intressen och svensk rättskänsla, har hans excellens i sin senaste replik icke vidhållit detta. Han säger nu, att det kan diskuteras, om de överensstämde med internationell rätt. Han säger också, att de voro rättsligt diskutabla men att de voro förenliga med svensk neutralitetspolitik. Detta ha vi aldrig diskuterat, men det har varit av intresse att konstatera, att herr statsministern icke längre gör gällande att dessa ågärder voro ett led i den svenska linjen. Vidare säger herr statsministern, att jag borde läsa icke hans uttolkare utan honom själv. Ja, Ers Excellens, jag har läst hans bok med mycket stort intresse. Men jag måste säga att det finns en och annan passus i den boken som troligen hela svenska folket skulle ha varit tacksamt att aldrig ha fått höra. Jag har citat från den boken här, men jag hade verkligen bestämt mig för att inte föredra dem för kammaren. Jag skall fortfarande inte göra det, även om jag måste säga att statsministern nästan driver mig till det. Faktum är emellertid, att man då fick intrycket att statsministern för sin del tänkte sig en viss utgång av kriget, som andra ledamöter av regeringen icke räknade med. På det håll jag talat om, har man hela tiden haft en klar uppfattning om utgången, och jag konstaterar ännu en gång att oppositionen började framträda först när tillmötesgåendena mot Tyskland fingo större omfattning.

Jag vill till sist säga, att jag tror att en utförligare och bättre kontakt med det svenska folket, via pressen naturligtvis, genom föredrag och dylikt — herrar regeringsledamöter ha ju otaliga tillfällen — skulle kunna i någon mån bidra till att borttaga den oro och de olustkänslor som finnas kvar, och som det väl ändå är allas vårt intresse att få slut på, och som — det vill jag försäkra båda deras excellenser — jag med denna interpellation velat bidra till att avlägsna.

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag vill inte tvinga herr Ståhl att göra någonting, som han tydligen mycket ogärna vill göra. Annars har jag inte någonting emot att han citerar vad jag sagt under kriget, men det kanske skulle föranleda ytterligare debatt.

Anledningen till att jag begärde ordet nu var bara, att jag ville säga att herr Ståhl har missförstått mig beträffande svaret på hans fråga om eftergifterna stämde överens med svensk rättsuppfattning. Jag har sagt, att det rädde delade meningar om, huruvida medgivandet av permittenttrafiken stämde överens med våra allmänna neutralitetssynpunkter, men att jag själv var alldeles på det klara med att det var förenligt med den neutralitetspolitik, som vi förde.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Undén:** Herr talman! Jag ser mig nödsakad att ta upp den precisering, som herr Ståhl gjorde angående formen för publicering. Han preciserade sitt uttalande på det sättet att han hänvisade till en del upplysningsföredrag, som hållits inför slutna kretsar

Svar på interpellation. (Forts.)

vid olika tillfällen under kriget, och han menade såvitt jag förstår, antingen att vi nu skulle plocka fram dessa stencilerade föredrag och publicera dem såsom en redogörelse för en del händelser under kriget, eller att vi nu skulle göra nya sådana föredrag rörande särskilda perioder av kriget. Båda dessa förslag förefalla mig fullkomligt omöjliga. Jag vill inte taga ansvaret för en officiell publikation, som innehåller föredrag, vilka hållits av olika personer under krigsåren och vilkas verkliga författare jag kanske inte ens i somliga fall kan få kännedom om. Det hålles ju föredrag och samlas material på olika håll. Det är inte den sortens redogörelse, som fyller önskvärda krav på en exakt publikation, som kommer nu i efterhand. Den andra metoden, att skriva nya separata redogörelser om litet av varje, tycker jag faller på sin egen orimlighet. Det måste, som jag redan förut sagt, vara någon planmässighet i publikationsarbetet.

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av en passus i herr Ståhls första anförande, där han talade om den svenska folkopinionen. Jag tror inte, att det skulle vara riktigt om denna debatt avslutades, herr talman, utan att det klart och tydligt från denna plats sades ifrån, att den alldeles övervägande delen av det svenska folket med innerlig tacksamhet tänker på vad Konung och regering, med stöd av en praktiskt taget enhällig riksdag och med hjälp av en allvis försyn lyckades åstadkomma, då den höll vårt land utanför kriget. Den här däremot, förefaller det, mycket liten förståelse för de synpunkter, som läggas fram av herr Ståhl och hans meningsfränder, då man vet att de inte vågade komma fram med det verkliga alternativet till regeringens politik. Vi veta, att det alternativet i sina yttersta konsekvenser var kriget och dess fasor.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 13.

§ 5.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner. *Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.*

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag har i anledning av den föreliggande propositionen tillsammans med några kamrater i kammaren i en motion framhållit en del synpunkter i denna fråga, och jag ber därför, herr talman, att få säga några ord.

Kungl. Maj:ts förslag innebär ju en del prisregleringar i olika riktningar, med de delvis komplicerade följder som kunna komma därav. Till prisförändringarna höra en sänkning av priset på konstgödsel och en höjning av priset på oljekraftfoder och kli. Mitt första intryck av dessa föreslagna prisjusteringar var närmast ogynnsamt, men sedan jag har funderat närmare över saken tror jag att jag kan instämma med Kungl. Maj:t. Det är väl ur folkhushållningssynpunkt så, att de tillgängliga kraftfodermängderna komma att förbrukas även om priserna höjas, under det att det givetvis från folkförsörjningssynpunkt är fördelaktigt att priset på konstgödsel kan sänkas, så att större mängder konstgödsel kunna användas. Nu hade det naturligtvis varit

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

allra bäst, om man hade kunnat sänka priset på konstgödsel utan att höja priset på kraftfoder. Man står ju här emellertid inför uppgiften att samla det hela inom en förut fastslagen inkomst- och utgiftsram, och då är det kanske inte så mycket att göra åt saken. Det finns dock anledning att i detta sammanhang notera, att dessa två prisjusteringar komma att verka ogynnsamt för de mindre jordbruken, som äro mera beroende av kraftfoder- än konstgödselpriserna.

Vidare är det klart, att dessa prisförändringar även påverka hela prissystemet och regleringsanordningarna. Kungl. Maj:t har ju i detta fall följt ett visst resonemang om fodermedelsregleringen överhuvud taget, och en annan ärad motionär i denna kammare har också motionerat om att fodermedelsregleringen snarast möjligt borde avskaffas.

Det är ju alldeles klart, att det i och för sig är önskvärt att man kan slippa denna fodermedelsreglering som är mycket betungande för många jordbrukare och dessutom utgör ett led i en krishushållning som man i och för sig inte är särskilt glad åt. Med de nu förutsatta priserna på jordbruksprodukter tror jag emellertid, att det skulle vara ännu mer riskabelt än tidigare att avskaffa fodermedelsregleringen, innan man kunde vara någorlunda säker på att genom import av fodermedel täcka behovet på fodermarknaden här hemma. Vi ha ju sett hur det har varit denna vår. Man har i vissa fall kunnat få kuponger för sin fodertilldelning, utan att man dock kunnat få något foder. Det är klart att ju längre dessa regleringsanordningar bibehållas, ju bättre anpassa sig de enskilda jordbrukarna efter förhållandena, så att de komma så lindrigt undan som möjligt. Nu blir det uppenbarligen så, att priset på fodersäd kommer att framstå såsom ännu ogynnsammare, än vad det tidigare har varit, då man höjt priset på oljekraftfoder och priset på kli, eller förutsätter att det skall höjas.

Man höjer också priset på mjölk och kött och fläsk. Vad gäller prishöjningen på fläsk är den ju ganska betydande. Med dessa prisförhållanden, där fläskpriset är tolv gånger priset på havre, är det klart att det måste framstå såsom ganska ogynnsamt att odla och sälja fodersäd. Man räknar ju normalt med att fläskproduktionen håller sig uppe, när fläskpriset är proportionsvis betydligt lägre än nu. Jag tror därför, att man kan befara att åtminstone under vissa omständigheter det pris på fodersäd vi nu ha verkar starkt återhållande, när det gäller att få fram fodersäd i marknaden.

Nu är det givetvis i och för sig inte alls i de mindre jordbrukens intresse att priset på fodersäd stiger, men om det för dem skulle bli frågan om att antingen betala något mera eller också knappast kunna få tag på foder, kan det ifrågasättas, om inte en prisjustering vore av två onda ting det minst onda. För dem återigen, som tvingas att lämna fodersäd, ter det sig givetvis med nuvarande prisrelation mycket rimligt med ett något högre pris.

Utskottet har tydligen diskuterat denna sak i anslutning till den väckta motionen. Utskottet har inte velat direkt ansluta sig till den, men är å andra sidan medvetet om att det kan bli nödvändigt att göra någonting på denna punkt. Utskottet säger: »Emellertid förefaller den av Kungl. Maj:t föreslagna prisskillnaden mellan fodersäd och kraftfoder bliva så pass stor att densamma måhända kan verka återhållande på utbuden av fodersäd. Vid eventuellt uppkommande brist på saluförd fodersäd bör Kungl. Maj:t därför äga vidtagna sådana åtgärder att i varje fall skogskörarnas behov av foderhavre kan tillgodoses, varjämte småbrukets inköpsbehov bör i görligaste mån beaktas.»

Nu är det klart, att denna fråga kan komma i olika läge beroende på hurudan skörden blir. Det är en mycket väsentlig sak i sammanhanget. I vår motion peka vi också på den saken, att det är framför allt i händelse vi skulle få en dålig foderskörd som man här bör förutsätta ändringar.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Jag vill gärna på denna punkt stryka under vad utskottet har sagt. Jag hoppas, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, när läget framåt hösten hinner klarna, i detta fall gör det bästa möjliga ur bland annat det mindre jordbrukets synpunkter.

Det är klart, att vi här stå inför rätt svåra val. Man har beträffande fläsk- och köttpriset förutsatt en anpassning mot det pris, som skulle gälla på en fri marknad. Skulle man släppa fodermedelsregleringen och lägga samma synpunkter på foderpriset, är det alldeles klart, att vi skulle få räkna med en betydande prisstegring, därest icke import till rimligt pris kan ske.

När man diskuterat den sista prisuppgörelsen, har man starkt framhållit, att prisförbättringar på de animaliska produkterna i betydande utsträckning komma det mindre jordbruket till godo. Förutsättningen för att så skall ske är ju att det finnes tillgång på rimliga mängder foder. I annat fall kan det mindre jordbruket ej taga ut mycket av dessa prisstegringar. Är det så, att man skulle få sådana prisrelationer, att den animaliska produktionen i växande utsträckning flyttades från det mindre till det större jordbruket, bleve ju utvecklingen synnerligen ogynnsam.

Det är också en annan punkt som vi ha tagit upp i den här lilla motionen. Det gäller priset på ägg. I propositionen säger statsrådet endast, att livsmedelskommissionen har ställt i utsikt att stödja ett efter marknadsläget avvägt bottenpris på ägg. När man går tillbaka och ser, vad livsmedelskommissionen sagt, finner man, att livsmedelskommissionen närmast ansluter sig till det medelpris för nästa år av 2 kronor 50 öre per kilogram, som upptogs i jordbrukets inkomstkalkyl. Men det upptogs där utan att i varje fall tjugusjumannakommittén gjort något som helst uttalande om vilket pris det borde vara. Det var ett pris som man upptog utifrån förutsättningen, att det skulle vara det pris, som marknaden närmast skulle följa. Livsmedelskommissionen säger emellertid sig icke kunna garantera ett sådant medelpris, av 2 kronor 50 öre per kilogram, vilket ligger 45 öre under det medelpris, som förra årets riksdag uttalade sig för beträffande nu löpande regleringsår.

Det är möjligt, att man för nästa regleringsår måste acceptera ett lägre äggpris än det man förutsatte för det nu löpande året. Men motiveringen för detta lägre äggpris skulle vara, att den svenska marknaden icke kan hålla för ett högre pris, att äggen icke kunna avsättas till ett högre pris och att man icke anser det rimligt att taga sikte på export i detta fall. Men om det nu skulle visa sig, att den svenska marknaden tål ett högre pris, bortfaller ju motiveringen för prissänkningen. Vi mena, att då bör man också kunna tolerera detta högre pris. Vi ha därför i vår motion om äggpriset sagt följande: »Enligt vår mening bör man söka förebygga, att medelpriset under nästa regleringsår sjunker under 2:50 kr. per kg. Om fara härför uppstår, böra därför ägghandelsorganen medgivas rätt att utnyttja eventuella möjligheter till export av ägg. Å andra sidan bör jordbruket tillåtas taga ut ett högre medelpris, om den svenska marknaden skulle utvecklas så att detta blir möjligt. Vi föreslå därför, att nettoimport av ägg icke bör tillåtas, därest medelpriset på ägg under nästa regleringsår icke överstiger det pris, som riksdagen i fjol uttalade sig för eller 2:95 per kg. Om medelpriset håller sig emellan dessa gränser och import av mindre mängder ägg vid vissa tillfällen anses önskvärd, bör detta berättiga till export av motsvarande kvantiteter vid andra tillfällen.»

Det är, tycker jag, ett resonemang, som tar hänsyn både till det mindre jordbrukets behov av ett oförändrat äggpris och till de eventuella förhållanden man har att räkna med på marknaden.

Där har nu jordbruksutskottet med vissa mindre modifikationer anslutit

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
sig till motionen. Jag ber för min del få uttala min tillfredsställelse och tacksamhet för detta. Det heter i jordbruksutskottets utlåtande: »Med hänsyn särskilt till äggproduktionens betydelse för det mindre jordbruket anser även utskottet — som dock icke finner tillrädligt att uttala sig för någon absolut fixering av priserna — de motionsvis anförda synpunkterna på förevarande prissättning förtjäna beaktande. Med hänsyn till den relativt tillfredsställande prisutvecklingen under innevarande regleringsår torde det kunna förväntas, att livsmedelskommissionen skall finna möjligt att upprätthålla en tillfredsställande reglering av äggpriset också i fortsättningen.»

Jag är som sagt tacksam för detta uttalande och ber att få understryka det. Det kan ju också i detta sammanhang nämnas, att utvecklingen i fråga om äggpriset har blivit gynnsammare än vad man trodde tidigt i våras. Det visade sig ju, att marknaden alls icke var så svag på litet längre sikt som man då befarade. För närvarande ha vi ju ett äggpris av 2 kronor 95 öre. Det ligger alltså 25 öre högre än junipriset i fjol. I den sista marknadsrapporten säges: »Produktionsvolymen torde numera ha passerat kulmen. Utbuden förmå icke fullt täcka köplusten, och någon konservering förekommer praktiskt taget icke.»

Det tycker jag är en bekräftelse på den uppfattningen, att man verkligen kan med relativt måttliga ingripanden för detta år uppehålla priset på en nivå, som riksdagen i fjol uttalade sig för, och att en del av de myndigheter, som sysslat med denna sak, ett tag voro mera pessimistiska än som egentligen var nödvändigt att vara.

I fall det emellertid skulle bli på det sättet, att man har att räkna med en överproduktion av ägg, så är det enligt vår mening riktigt, att man i första hand försöker begränsa den äggproduktion, som ligger utanför jordbruket. Vi ha för närvarande en produktion utanför jordbruket på 12 000—13 000 ton, motsvarande ett värde av 30 miljoner kronor. Men inom det mindre jordbruket finnes den arbetskraft, de avfallsprodukter, det grovfoder, de byggnader och överhuvud taget de produktionsmöjligheter som behövas för vår äggproduktion. När dels sådana produktionsmöjligheter finnas och dels de mindre jordbrukarna så väl behöva denna inkomst samt det för övrigt är ont om arbetskraft och produktionsmedel, finnes det ju icke någon anledning att amma upp en äggproduktion utanför jordbruket, utan man bör försöka hålla produktionen kvar där.

Även i det fallet har utskottet i betydande utsträckning tillgodosett motionärernas synpunkter. Utskottet säger: »Liksom motionärerna finner utskottet det önskvärt att äggproduktionen i största möjliga omfattning förläggas till småbruket och att därför dettas behov av hönsfoder tillgodoses i första hand.» Sedan säger utskottet: »Enligt vad utskottet inhämtat har livsmedelskommissionen redan tidigare utfärdat föreskrifter i ämnet, varigenom en utveckling i nämnda riktning befrämjas.»

Det är sant, att livsmedelskommissionen genom sina nya bestämmelser nu i vår har blivit något mera restriktiv mot de större hönsfabrikerna. Men jag tycker ju för min del icke, att man i detta fall har gått så långt som man rimligtvis borde kunna gå. För närvarande är det ju så, att jordbrukare med mer än tio tunnland åker äro helt avstängda från tilldelning av hönsfoder. Däremot har man numera jämställt småbrukare med mindre än tio tunnland och dessa större hönsodlare. De större hönsgårdarna hade ju förut ett extra företräde genom tilldelning av underhållsfoder med ett kilogram per djur och månad, vilket jordbrukarna icke hade. De fingo nöja sig med enbart produktionsfoder.

Man har efter det cirkulär som nu gäller i varje fall icke på något hårdare sätt gått in för att minska dessa större äggproducenters verksamhet. Man har

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

heller icke sagt nej till nyetablering av större hönsgårdar, även om man på den punkten nu är restriktivare än tidigare.

Det är tacknämligt vad utskottet här har sagt. Men jag tror nog, att livsmedelskommissionen kunde ha anledning att draga något längre gående konsekvenser både ur vad riksdagen sade i fjol och vad utskottet sagt i år på denna punkt.

Med hänsyn till foderfördyringarna och med hänsyn till önskvärdheten av att förlägga äggproduktionen, framför allt de mindre och medelstora hönsflockarna, hos jordbruket, tror jag, att det varit fördelaktigt, om man haft en rabatt på en mindre mängd hönsfoderblandning. Vi ha också i vår motion föreslagit en sådan, vilket utskottet emellertid icke velat vara med om.

Jag tror, att om man överhuvud taget vill föra en konstruktiv småbrukarpolitik i fortsättningen får man svårt att komma ifrån systemet med rabatter på mindre mängder fodermedel eller produktionskostnadsstöd av något annat slag. Men jag förstår ju, att när nu hela jordbruksfrågan beräknas komma i stöpsleven till ett annat år har utskottet icke varit så glatt åt att giva några prejudikat på denna punkt.

Jag skall för min del ej ställa något yrkande. Jag har, herr talman, velat framföra några synpunkter och understryka vad utskottet har sagt i anslutning till vår motion.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Liedberg: Herr talman! Det finnes knappast anledning att taga upp någon mera ingående debatt om den prisreglering varom propositionen handlar. Jag har begärt ordet endast för att säga några ord i anledning av de reflexioner som herr Svensson i Ljungskile anknutit till utskottets utlåtande.

Först är det behagligt att kunna konstatera, att herr Svensson tydligen tyckes vara ganska tillfredsställd med utskottets enhälliga utlåtande. Jag har givetvis så mycket lättare att förstå detta eftersom till och med huvudmotionären, som i första kammaren avgivit den motion, som herr Svensson burit fram i andra kammaren, står under utskottets utlåtande och i alldeles särskild grad också varit delaktig i utformningen av utskottets motivering.

Det är klart, att de prislefördyringar som i propositionen föreslås närmast i fråga om kraftfoder i och för sig icke äro önskvärda. Kunde man ha sluppit ifrån dem så hade det varit så mycket bättre. Men det har ju gällt att få fram en avvägning av priserna, som innebure att de av statsmakterna biträdda prisleförbättringarna skulle komma flertalet jordbrukare direkt till godo. Och för att de belopp, som tillmätas mjölken eller tillföras de olika slagen av slaktdjur, skulle bli av tillräcklig och tillfredsställande storleksordning, är det givet, att pengarna inom den givna ramen måst tagas någonstädes ifrån. När det gäller kraftfoder, särskilt oljekakor, ha vi under det kommande året att räkna med dels importsvårigheter och dels minskad totalmängd. Det blir alltså kvantitativt mindre inköp från jordbruket. Vidare är det ju så, att kraftfodret av ålder och under kristiden av försörjningspolitiska skäl kommit de södra delarna av landet mest till del. I den mån denna prislefördyring på kraftfodret drabbar någon, torde den *i stort sett* drabba de producenter som bäst tåla det. Därtill kommer ju att oljekraftfodret är ett kompletteringsfoder, så att då det behöves i en foderstat för att utfodringen skall kunna medföra den maximala effekten, kunna dessa relativt små kvantiteter också ha och åsättas ett högre värde än det direkta foderenhetsvärdet.

Herr Svensson i Ljungskile har ju på denna punkt ej heller ställt något yr-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)
kande. Jag uppfattade för övrigt knappast något yrkande överhuvud, som gick utanför utskottet. Men jag kan icke låta bli att uppehålla mig något vid resonemanget kring fodersäden, egentligen därför, att jag har svårare att följa motionärernas uppläggning av den frågan.

Motionärerna ha uttalat sig för att priset på fodersäd bör höjas med samma belopp som priset på vetekli, alltså fyra kronor, därest icke foderskörden blir så stor, att ingen risk för brist på köpfoder kan anses föreligga. Detta gäller för så vitt vi icke komma i den förvisso önskvärda men f. n. ganska otänkbara situationen, att vi kunna helt upphäva fodersädsregleringen.

Man skall alltså höja priset på fodersäden. Vad är anledningen? Jo, givetvis att priset på fodersäd, kanske speciellt havren, är relativt lågt i förhållande till en del animaliska produkter producerade av denna fodersäd.

Man kan fråga sig: vad var avsikten med att dessa animaliepriser höjdes? Mjölken höjdes — om än det var litet. Och när man icke kunde få större höjning på mjölken, accepterade man en höjning på de därefter bästa objekten, nämligen kött- och fläskproduktionen, inklusive kalvkött etc. Vad var avsikten därmed? Avsikten var ju att åstadkomma förbättrade priser på sådana produkter, som skulle *komma flertalet jordbrukare till godo*.

Jag är alldeles klar över, att den prisreglering, varom regeringen gjorde överenskommelsen med jordbruksorganisationerna i våras, icke är till fodersädsproducenternas fördel. Man kan fråga sig, vad vi, flertalet jordbrukare, ha för intresse därav. Och eftersom det icke minst från herr Svenssons i Ljungskile sida hävdades, att denna överenskommelse skulle vara mer till det större än till det mindre jordbrukets fördel, kan jag speciellt fråga: var ligger det mindre jordbrukets intresse? I detta fall måste jag, såsom motionärerna själva, säga att jag icke kan komma till annan slutsats, än att i och för sig måste det för dem vara en nackdel med ett höjt fodersädspris och en fördel att den animaliska produktionen är jämförelsevis gynnsamt prissatt i förhållande till cerealieprodukterna. Men då återstår alltså det skälet, som herr Svensson i Ljungskile särskilt åberopade då han sade: det må så vara att sakförhållandet är detta; men om ingen fodersäd finnes att få, är det bättre att höja priset så att man kan få köpa.

Ja, det låter ju säga sig. Men hur kommer det i själva verket att ta sig ut? Det innebär ju, att om vi höja kalkylen med dessa fyra kronor överlag på den saluförda fodersäden, komma vi upp i en ökad inkomst för jordbruket på från jordbrukare till icke-jordbrukare sålda fodersädskvantiteter av, vill jag minnas, åtta—nio miljoner kronor. Denna inkomstökning skall givetvis tagas någonstädes och måste i så fall föranleda en prissänkning på andra områden. Om man höjer priset på cerealierna har man väl ytterligt svårt att undgå att — om man nu skall hålla sig inom den givna ramen — sänka priset på animalierna, och sålunda har man kommit i just det läge, som man ville komma ut ur.

Olika argument ha framförts för en foderspannmålshöjning, förutom det, att om icke priset på fodersäd höjes kommer det icke att finnas någon fodersäd att köpa. En annan talesman för *samma* uppfattning framförde i utskottet ett *annat* argument, nämligen att det skulle vara väldigt tråkigt att behöva sälja 50 säckar havre till lågt pris och köpa 50 säckar kli i stället för motsvarande högre pris. Exemplet proportion i fråga om antalet säckar är visserligen felaktigt, ty det är sällan man får köpa lika många säckar kraftfoder som man är tvungen sälja fodersäd. Det finns sålunda två skilda utgångspunkter. Den *ena* säger, att trots att det är svårt för småbrukarna att köpa fodersäd till förhöjda priser måste det skaffas fram några varor till att köpa, och den *andra*, som representerar det större jord-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

bruket eller medelstora jordbruket, säger, att det väl ändå är orättvist att man inte får mera för sina varor i synnerhet som man måste betala så mycket mer för kraftfodret. Följer man dessa båda tankegångar kommer man — fränsett det omöjliga i att förena dem med den prispolitiska avvägning, som man genom överenskommelser har försökt åstadkomma till flertalets fördel — till en annan besynnerlig konklusion, nämligen att eftersom priset på kraftfoder och kli nu skall höjas, vilket i och för sig är acceptabelt men ingalunda vare sig särskilt eftersträvansvärt eller särskilt önskvärt, så skall man höja priset på fodersäd också, d. v. s. att när man fått ett ont på halven det är likaså gott att skaffa sig ett annat också.

Jag kan för min del uppriktigt sagt icke förstå logiken i ett sådant resonemang, och jag kan icke heller förstå att det är möjligt att genomföra det hela. Man har icke fullföljt tankegången i motionen och sagt, *hur* det skall genomföras, m. a. o. vi anse att priset på fodersäd bör höjas och att inkomstposten skall räknas om i kalkylerna med påföljd — såsom jag förmodar — att en annan inkomstpost måste räknas ned. Den anmärkning, som kan göras mot det ifrågavarande motionsledes framställda yrkandet, vilket emellertid i utskottet icke vidhållits, är sålunda den, att man icke fullföljt motionens tankegång eller i vart fall icke talat om hur förslaget som sådant skall effektueras. Jag säger icke detta i något polemiskt syfte, ty det är ju tydligt att vi äro ense i fråga om både motivering och kläm, men när nu herr Svensson i Ljungskile ägnade den tid han gjorde åt spørsmålet kan detta, om hans inlägg blir det enda, ge frågan en något ensidig belysning.

Det sistnämnda gäller också delvis framställningen om äggproduktionen. Utskottet har ju, som herr Svensson i Ljungskile med ett visst erkännande konstaterade, uttalat sig mycket välvilligt i samma riktning som motionärerna. Jag vill gärna betona, att vi, som i utskottet behandlat denna fråga, med nöje ägnat densamma vår uppmärksamhet, då vi ju i stort sett haft samma uppfattning som motionärerna och detta vare sig det motionerats eller icke i frågan, låt vara att vi icke till punkt och pricka kunnat gå motionärerna till mötes, exempelvis så att 2 kronor 95 öre skall vara det pris, som måste uppnås innan det överhuvud taget får bli tal om någon import, eller att det skall fixeras ett bottenpris, som skall hållas under alla förhållanden. Vi ha nämligen haft den uppfattningen, att Svenska ägghandelsförbundet, som ju närmast har dessa saker om hand, icke självt varit övertygat om det önskvärda eller lyckliga i en alltför stel fixering av priserna. Detta framgick icke minst av den debatt, vi hade här i våras i samband med en av herr Svensson i Ljungskile framställd interpellation. Vi ha emellertid till vår tillfredsställelse funnit, att prisutvecklingen blivit bättre än man den gången vågade räkna med såsom säkert och i alla händelser betydligt bättre än vad herr Svensson i Ljungskile den gången höll för troligt. Vi ha fått uppgifter från livsmedelskommissionen, som det icke finns någon anledning att tvivla på, låt vara att livsmedelskommissionen icke kunnat göra något kategoriskt uttalande om prisbildningen för det löpande året. Kommissionen har meddelat, att ett vägt högsta genomsnittspris av 2 kronor 80 öre och ett ovägt sådant av 2 kronor 85 öre torde vara det troliga utfallet av det löpande årets äggpriser, och då skulle ju de förhoppningar man ställde i fråga om äggpriset den 23 januari, då man efter vad jag vill minnas kalkylerade med 2 kronor 78 öre, gott och väl infriats. Jag är lika glad som jag förmodar herr Svensson i Ljungskile är över denna utveckling, men huruvida herr Svensson i Ljungskile eller livsmedelskommissionen var den störste pessimisten i våras, vill jag icke döma. Jag vill emellertid gärna ha utsagt, att jordbrukets representanter i livsmedelskommissionens råd icke funnit det önsk-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

vårt att i inkomstkalkylerna räkna med högre belopp än som man ansett troligen komma att infrias. När man vid kalkylen i fjol räknade med 2 kronor 89 öre men i år justerat ned detta till 2 kronor 78 öre, berodde detta naturligtvis icke därpå, att vi icke ansågo det önskvärt med 2 kronor 89 öre utan därpå att det icke är lämpligt att gottskriva inkomstsidan mer än man verkligen vågar räkna med. Ett annat förfarande skulle verka i högsta grad ogynnsamt för prisregleringen inom jordbruket överhuvud taget.

Jag förmodar att den faktor, som är den närmaste anledningen till ägg-handelsorganisationens tvekan inför ett alltför hårt fastlåst prisläge, väl är den omständigheten, att en så stor del av äggproduktionen som tallet är faktiskt ligger utanför jordbruksnäringen och därtill visar en viss tendens att växa. Det finns med andra ord något som skulle kunna kallas äggfabriker. Man får naturligtvis icke fördöma ett sådant näringsfång, som är lika lagligt som något annat, men det är ju icke i hur stor utsträckning som helst förenligt med önskemålet att äggproduktionen så mycket som möjligt skall höra hemma inom det mindre jordbruket. Det är ganska förståeligt att om tillgången på produktionsmedel är sådan, att den uppammar alltför stor produktion, en så att säga industriell produktion av ägg, man inom jordbrukets egna organisationer på området vill ha möjlighet att, som skedde i våras, ge en varning i form av en temporär prissänkning. Jag tror emellertid, att lika lyckligt som det gått med prisutvecklingen under det löpande budgetåret lika bra skall det gå härvidlag och att man kan hysa förhoppning om att livsmedelskommissionen och jordbrukets eget organ, Svenska ägghandelsförbundet, skola lyckas att i samverkan åstadkomma ett gynnsamt resultat för det kommande regleringsåret; erfarenheterna ge ju som sagt ganska grundad anledning till en sådan förhoppning.

Jag kommer till slut, herr talman, in på frågan om rabatt på hönsfoder. Man kan ju ha olika uppfattning om rabatterna och deras storlek överhuvud taget såsom socialt indikerade prisregleringsåtgärder och var dessa rabatter skola sättas in för att bästa möjliga resultat skall kunna skapas. Det har i år icke varit någon strid om de rabatter, som nu finnas och som Kungl. Maj:t föreslår skola bibehållas. Härvidlag kommer jag emellertid till ännu en fråga, i vilken motionen ger bra litet ledning, icke så vitt angår själva önskemålet men väl angående sättet för dess realiserande. Det sägs kort och gott: »Dels för att motverka den foderfördyring, som nu inträder, och dels för att stärka de mindre äggproducenternas konkurrensläge på marknaden föreslå vi, att småbrukare under nästa regleringsår beviljas en rabatt på hönsfoderblandningar av 10 öre per kg för så stor mängd som de köpte under regleringsåret 1944/45, dock för högst 500 kg.» När det gällt produktionsbidragen på mjölk har man varit nödsakad — och det helt naturligt — att tillgripa ett ganska komplicerat förfarande för att kunna fixera vilka som skola ha dessa bidrag, i vilken utsträckning de skola givas och när de skola upphöra. Det är emellertid alldeles omöjligt att säga, att en småbrukare skall ha en rabatt av 10 öre per kg för så stor mängd foder som upp till 500 kg, utan att man också anger vad man i det sammanhanget menar med begreppet småbrukare och hur tilldelningen skall utmätas eller begränsas. Jag har gjort en egen liten uträkning, och den visar att antalet jordbruk om mellan 2 och 10 har i vårt land uppgår till ca 210 000 stycken. Skulle alla dessa, vilket är teoretiskt möjligt men knappast tänkbart, ta ut sitt hönsfoder skulle det göra omkring 100 miljoner kg och 10 milj. kr. Om man skall gå den vägen måste man som sagt fixera begreppet småbrukare, ty benämningen som sådan är mycket tånjbar. Efter mitt sätt att se borde man även i detta fall ha givit anvisning på var pengarna skola tagas och om de skola läggas utanpå den redan till sina huvuddrag överens-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

komna prisregleringen, alltså som ett extra tillägg från statens sida, eller om det skall ske medelst en motsvarande prissänkning på något annat.

Herr talman, med det anförda har jag bara sökt att något litet belysa de spörsmål, som herr Svensson i Ljungskile i sitt anförande var inne på. Jag konstaterar ännu en gång, att det glädjande nog icke råder några större meningsskiljaktigheter och att intet annat yrkande ställts än om bifall till jordbruksutskottets förslag. Men eftersom hithörande spörsmål måhända har sitt intresse på sina håll både inom och utanför riksdagen, torde det väl icke vara ur vägen att de skärskådas något närmare och från mer än en sida.

Slutligen, herr talman, skulle jag till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gärna vilja rikta en vädjan, att han ville infria utskottets önskan, då utskottet säger, att »utskottet utgår ifrån att Kungl. Maj:t vill uppmärksamma förevarande spörsmål och föranstalta om de åtgärder, som kunna finnas erforderliga». Detta »förevarande spörsmål» är här priset på den svenska ullen. Det har ju under ganska kort tid undergått en mycket stark försämring, och livsmedelskommissionen räknar icke utan bekymmer med en förestående eller hotande stark minskning av vår fårstam. Riksdagen påkallade för två år sedan hos Kungl. Maj:t dylika åtgärder — det var närmast i anslutning till 1942 års jordbrukskommittés framställning, om jag minns rätt — där man närmast sökt sig fram till en formel för prisbildningen på den svenska ullen, som skulle ansluta sig till något sådant som 20 gånger p-mjölkspriset. Om detta kan genomföras eller icke därom vågar jag icke nu yttra mig, men det förefaller som om den prisnivån vore synnerligen skälig. Den då sittande regeringen hänvisade jordbrukets organisationer att direkt förhandla med industrien om att åstadkomma en lämplig prisbildning på den svenska ullen. Det försöket är gjort, men det har misslyckats, och det är därför jag vågar rikta en vädjan till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att han ville i positiv anda uppmärksamma frågan om den svenska ullen och priset på densamma och därvid föranstalta om de åtgärder till stöd åt detta pris, som han kan finna lämpliga och påkallade.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde fru *Boman*.

Herr *Gustafsson* i Lekåsa: Herr talman! När jag i början av årets riksdag väckte min motion angående fodersädesleveranserna trodde jag fullt och fast, att utvecklingen både i vårt land och utomlands skulle bli sådan att motionen skulle kunna bifallas.

Vi jordbrukare veta ju alla vilket tvång det inneburit för oss att vi blivit ålagda dessa leveranser. Uppskattningen på fältet har sålunda många gånger utvisat ett större och rikare skördeutfall än som sedan blivit fallet vid tröskningen. Herr Svensson i Ljungskile har utförligt redogjort för den föreliggande frågan och därvid i flera punkter uppehållit sig vid vad jag egentligen tänkt vidröra. Jag skall icke upprepa vad han därvidlag sagt utan endast ge till känna, att jag vidhåller min mening, att det skulle vara till båtnad för jordbruket, om tvångsleveranserna av fodersäd snarast möjligt kunde upphöra.

Nu har utskottet på ett mycket försynt och tilltalande sätt uttalat sig just i denna fråga. Utskottet åberopar departementschefen, som i propositionen förklarar sig »dela den i olika sammanhang framförda uppfattningen om önskvärdheten av en snar avveckling av fodersädsavståendet men likväl ansett sig förhindrad att i nuvarande ovissa läge föreslå någon ändring av härutinnan gällande föreskrifter». Det kunde ju ha varit på sin plats att här yrka bifall till vår motion, men med hänsyn till det skrivsätt, som utskottet begagnat sig av, och det slutresultat, vartill det kommit, kan jag icke finna, att det vore

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

klok taktik att göra det. Jag kommer således icke att göra något särskilt yrkande.

Men innan jag slutar kan jag icke underlåta att säga ett par ord till herr Liedberg. Han sökte ju här uttömmande klargöra prissättningen, prisbildningen och hela prispolitiken i fråga om jordbruksprodukterna, och det förvånar mig då i hög grad, att han icke kan fatta, att det icke behöver bli någon egentlig rubbning av kalkylerna, om en förhöjning av priset på foderspannmål införes. Det är ändå naturligt och säkert, att många av de jordbrukare, som tvingas att leverera denna fodersäd, i stället måste köpa mycket dyrbarare fodermedel. Jag är övertygad om att på denna punkt har herr Liedberg icke rätt. Det är underligt, att en av jordbrukets talesmän icke förstår hur det är i detta fall. Herr Liedberg påstår, att kalkylerna skulle rubbas med 8 à 9 miljoner kr. Det är nog alldeles för högt räknat. Jag har icke räknat på saken och kan därför icke vederlägga hans siffror, men jag skulle vilja se de siffror, varigenom han anser sig kunna bevisa att så blir förhållandet.

Vi hävda, att tvångsleveranserna dessutom äro synnerligen orättvisa, då skördeuppskattningen är mer eller mindre godtycklig och olika för olika trakter och för olika jordbruk. Just på många ställen, där skördeutfallet blivit klent men där jordbrukarna ålagts tvångsleveranser, hade det varit på sin plats att en prisförhöjning skett på den fodersäd vederbörande skola leverera.

Jag har redan sagt, att jag icke kommer att ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, eftersom utskottet uttalar, att det begränsar sig till att understryka angelägenheten av att bestämmelserna i ämnet upphävas när detta låter sig göra. Jag förmodar, att departementschefen icke skall låta det dröja alltför länge innan så sker. Med detta, herr talman, anser jag mig ha riktat en vädjan till regeringen, att den tillser att så fort det är möjligt tvångsleveranserna av fodersäd avskrivs.

Herr **Liedberg**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! För undvikande av missförstånd — om möjligen ett sådant skulle kunna uppstå — vill jag säga, att mig veterligen har ingen vare sig i utskottet eller eljest uttalat sig för annat än att det vore ytterst *önskvärt*, om fodersädsregleringen kunde upphöra så snart som möjligt. Vad vi uttalat oss om genom det skrivsätt vi använt från utskottets sida är vad man för närvarande kan anse vara *troligt*.

Herr Gustafsson i Lekåsa säger, att jag tydligen icke kan fatta, att det är riktigt och rättvist med en höjning av fodersädspriserna. Jo, herr Gustafsson, jag kan fatta detta fullständigt. Om jag ser saken ur min egen synpunkt, från *min* horisont som jordbrukare, måste jag säga, att det är till fördel att få fodersädspriserna höjda, när man skall avstå fodersäd. Men kan herr Gustafsson säga mig, hur det skall vara möjligt att höja priserna och hur det skall vara förenligt med det som skall åstadkommas genom prisuppgörelsen? Från början siktades det på 3 öre på mjölken, och den åtgärden hade icke inrymt någon möjlighet att åstadkomma höjning av fodersädspriserna. När man icke fick 3 öre utan 1 öre på mjölken, fick man taga resten i huvudsak på slaktdjursprodukterna. Detta har heller icke gett rum för en höjning av priset på fodersäden. Ty man siktade hela tiden på att få prisförbättringar på de produkter, som flertalet jordbrukare producera och sälja. Kan herr Gustafsson då tala om för mig, hur det skall gå till att samtidigt förbättra villkoren för fodersädsproducenterna och åstadkomma vad hela prisuppgörelsen med regeringen avsåg att åstadkomma? Det tycker jag faktiskt kräver ett svar från herr Gustafsson sida.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

Herr **Gustafsson** i Lekåsa erhöll jämväl på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag utgår från precis samma ståndpunkt som herr Liedberg och håller fast vid, herr Liedberg, att när kalkylen gjordes upp och när priset höjdes på fläsk och kött, man också kunde ha räknat med ett i någon mån förhöjt foderpris även på den tvångslevererade fodersäden. Det är efter detta jag har räknat, då jag framfört mitt önskemål om en höjning av priset, även om vi veta, att den tid kommer, då tvångsleveranserna måste upphöra och vi få följa de förhållanden som då inträda på världsmarknaden och att ett högre foderpris då säkerligen måste bli följd. Detta är vad jag framhållit.

Herr **Liedberg**, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag måste konstatera, att detta icke var något svar på min fråga. Herr Gustafsson i Lekåsa förklarade, att han räknat med att samtidigt som man höjde *vissa* priser, borde man i kalkylen ha räknat med att också kunna höja *andra* priser. Herr Gustafsson må ha räknat på det sättet, men han får väl tala om, *hur* han med sin uträkning kan komma till summan 125 miljoner kronor, som var vad som överenskoms som en förbättring för jordbruket. Herr Gustafsson bör väl vara skyldig att bena upp, hur man kan komma till den summan i så fall. Man har fått fram summan genom att beräkna, att en automatisk produktionsstegring betyder ungefär 56 miljoner, prisstegringen på slaktdjursprodukterna så och så mycket, konstgödselprissänkningen så och så mycket etc. — såsom står att läsa i den kungl. propositionen på flera ställen. 125 miljoner var den summa som överenskoms med statsmakterna om. Men ha vi summan fulltecknad, tala då om för mig — och jag förmodar att det finns fler än jag här som äro nyfikna på den saken — var höjningen skall inrymmas, för så vitt den skall inrymmas i kalkylen. Tala om det för mig!

Härpå anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Herr Liedberg förde sitt resonemang delvis som kommentar till mitt resonemang om fodersäden, och liksom jag hade nödgats resonera litet både å den ena och den andra sidan, kom nog herr Liedberg i samma predikament. Det är ett problem som är dubbelsidigt, och man har, så vitt jag förstår, att välja mellan onda ting. I varje fall har man på det mindre jordbrukets och animalieproducenternas sida att välja mellan två onda ting. Herr Liedberg säger, att i överensstämmelse med avsikten med hela uppgörelsen skulle man höja priset på animalieprodukterna, och för att denna skulle bli så lönande som möjligt ville man icke höja priset på fodersäd. Ja, för all del, jag bestrider icke avsikten. Men verkningarna äro icke lika entydiga som avsikten möjligen var. Ty få vi ett fläskpris, som är 12 gånger så högt som priset på säden, undrar jag, om herr Liedberg kan påstå något annat än att denna prisrelation kommer att starkt medverka till att alla som kunna producera fläsk på egen säd komma att göra detta. Eftersom det är det större jordbruket, som har överskott på säd och alltså kan öka sin fläskproduktion, medan de jordbrukare, som nödgas köpa fodersäd, få minska sin fläskproduktion, om intet finns att köpa, står man inför den svårigheten, att resultatet kan bli en förskjutning av animalieproduktionen bort från småbruket. Då blir resultatet av den ofta proklamerade omtanken om det mindre jordbruket icke lika bra som avsikten. Det kan hända, att vi, om vi fortsätta detta resonemang, komma fram till att resultatet av den så mycket prisade överenskommelsen är tekniskt sett omöjligt och hamna i prisrelationer, som i verkligheten icke kunna hållas. Men allt detta får ju utvecklingen visa. Kunna de

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

verkställande organen på detta område hålla säd i marknaden till ett pris, som bara är $\frac{1}{12}$ av fläskpriset, skall jag vara den förste att erkänna att det bra. Det finns ingenting att anmärka på den saken, om det överhuvud taget går på det sättet. Men blir det så, att säden försvinner ur marknaden, bli, som jag nämnde, verkningarna icke lika idealiska som avsikten var. Jag tror icke, att vi kunna komma längre i dag, ty händelseutvecklingen får väl visa hur det går. Jag har icke den ringaste önskan att småbruket skall betala mer för fodersäden, men jag tycker å andra sidan icke att det är önskvärt, att vi skola få en förskjutning av animalieproduktionen från småbruket.

Vad äggen beträffar, är icke mycket mer att säga. Jag noterar med tillfredsställelse, att herr Liedberg har precis samma uppfattning som vi motionärer, i det fallet. När vi senast diskuterade dessa frågor, förklarade herr Liedberg, att statsrådet Sträng på ett utmärkt sätt klargjort äggprisfrågans läge. Nu var ju statsrådet Strängs och min uppfattning icke riktigt densamma den gången. Men om herr Liedberg var fullt överens med statsrådet Sträng då och är ense med mig nu, tycker jag ju att detta bara är att med tillfredsställelse konstatera.

Vad sedan beträffar det avsnitt i motionen som rör rabatten på hönsfoder, så kunde herr Liedberg åtminstone på en punkt ha begränsat sina räkneoperationer ifall han läst vad som står i motionen. Detta tror jag icke att herr Liedberg gjort, att döma av hans resonemang. Vi föreslå nämligen, att åt småbrukare under nästa regleringsår beviljas en rabatt på hönsfoderblandningar av 10 öre per kg för så stor mängd som de köpte under regleringsåret 1944/45, dock för högst 500 kg. Detta är samma princip som man använt i många andra regleringsfrågor, detta att man anknutit till vad som tidigare varit. Sedan är det klart, att på båda punkterna, både när det gäller denna rabatt och då det gäller fodersäden, blir det hela en ekonomisk fråga. Men även Kungl. Maj:t har ju uppskjutit regleringen av en post på 7 miljoner kronor till augustiomräkningen, och vi ha ansett, att därest det här skulle bli fråga om att reglera något, kunde det ju vara tänkbart att taga med dessa regleringsfaktorer då.

Herr Liedberg: Herr talman! Det är ju alldeles riktigt, att detta är ett dubbelsidigt problem, minst sagt. Som jag tidigare sagt, har jag gått upp i denna debatt för att icke belysningen skulle bli alltför ensidig. Nu tror jag herr Svensson i Ljungskile än en gång gjorde sig skyldig till litet både överdrifter och kanske felräkningar, när han talade om fläskpriset och fodersädespriset. Han nämnde i sitt inledningsanförande, att fläskpriset var 12 gånger havrepriset. Men nu är det så, som herr Svensson i Ljungskile nog mycket väl kommer ihåg vid närmare eftertanke, att man brukar icke tala om fläskpriset i förhållande till havrepriset, utan vid de ekonomiska kalkylerna för fläskpriset talar man om fläskpriset i förhållande till kornpriset, d. v. s. foderenhetspriset. Då ställer det sig litet annorlunda, vilket icke hindrar att om vi säga att fläskpriset är 12 gånger havrepriset så motsvarar det ungefär 8 gånger foderenhetspriset, om jag icke räknat fel. Det är en väsentlig skillnad, men det passar herr Svensson bättre att säga att fläskpriset är 12 gånger havrepriset! Det förstår jag mycket väl.

Jag är fullt på det klara med, att man har en spänning mellan fläskpris och fodersädespris som jag icke tror är hållbar i längden. I det långa loppet får man nog se till att det blir någorlunda balans mellan produktionsmedelspriset och den färdiga produktens pris. Men detta är ett arrangemang som icke bara är dikterat av önskemålet att medelst de prispolitiska åtgärderna, d. v. s. de kompletterande åtgärder som genomförts i år, gagna det stora flertalet, utan

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

det är genomfört också av försörjningspolitiska skäl, därför att man *nu* velat ha fram en ökad animalieproduktion speciellt av kött och fläsk. Jag skulle därför för min del vilja tro, att det kommer att utfalla någorlunda efter beräkningarna under det år vi nu ha framför oss. Samtidigt vill jag understryka, att denna prisspänning givetvis icke kan vara en evighetsanordning utan tvärtom får betraktas som en relativt temporär anordning.

Emellertid har jag för min del ännu icke kunnat få belägg för den ogynnsamma utveckling som herr Svensson i Ljungskile befarar, nämligen att denna prisspänning skulle överföra fläskproduktionen till storjordbruket på småjordbrukets bekostnad. Vi som syssla litet mera ingående med andelsslakterierna och deras medlemmar ha den uppfattningen att producenterna i själva verket äro relativt konservativa vid planläggningen av sin produktion. Har det hittills varit så, att fläskproduktionen till väsentlig del varit det mindre jordbrukets sak, finns det knappast någon anledning att tro, att det — i alla händelser icke vid brist på fritt köpfoder — kommer att ske någon större omvälvning nu i det hänseendet. Detta tror jag icke, och än mindre skulle jag anse det vara lyckligt, om så skedde.

Till slut vill jag säga med anledning av att jag skulle ha uttalat min anslutning till statsrådet Strängs klarläggande av äggprisfrågan för några månader sedan, att jag icke alls tvivlar på att jag har gjort det, även om jag icke kan komma ihåg vad jag sade, men jag har ett minne av att jag hade den uppfattningen. I dag är herr Liedberg ense med mig, säger herr Svensson i Ljungskile. Jag skulle tro, att både statsrådet Sträng, herr Svensson och jag äro ganska ense i vår uppfattning, om vi skulle konfrontera den *i dag*. Vem som närmast sig de båda andra, den frågan kan ju andra än jag få besvara!

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten annat än i fråga om räkneövningarna, som vi kanske böra försöka föra till slut. Man kan icke säga, att min uppgift var oriktig, möjligen, att den var ofullständig, när jag nämnde, att fläskpriset är 12 gånger havrepriset, medan man brukar räkna med betydligt mindre. Om man nu säger, att fläskpriset skall vara åtta gånger foderenhetspriset motsvarar det 9,6 gånger havrepriset, medan fläskpriset nu är ungefär 12 gånger havrepriset. Att skära till så pass kraftigt som herr Liedberg gjorde, när han sade, att 12 gånger havrepriset skulle motsvara ungefär 8 gånger kornpriset, tycker jag allt är att överdriva.

Herr Liedberg: Herr talman! Jag skall icke uppehålla mig vid dessa räkneoperationer. Vi ha båda lärt oss så pass mycket, att vi nog kunna komma överens om vad som är det riktiga talet därvidlag. Det var emellertid en sak som jag glömde i mitt förra anförande. Herr Svensson sade, att om jag bara läst motionen ordentligt, skulle jag vetat vilka det var som skulle ha den där 10-öresrabatten på foder. Han påstår däremot icke, att jag därmed skulle fått reda på varifrån pengarna skulle tagits. Men jag skulle alltså fått reda på vilka det var som skulle få det. Jag vågar försäkra herr Svensson i Ljungskile, att denna motion omfattande 2 $\frac{1}{2}$ trycksidor, den har jag läst mycket noga och jag har observerat att där står: » . . . föreslå vi, att småbrukare under nästa regleringsår beviljas en rabatt på hönsfoderblandningar av 10 öre per kg för så stor mängd som de köpte under regleringsåret 1944/45, dock för högst 500 kg.» Vilka är det? Det återstår att fixera, ty det går icke att fixera bara genom att säga småbrukare. Om vi skola genomföra en verkligt genomtänkt rabattanordning, kunna vi icke hänga upp den på en sådan sak, som att vissa s. k. småbrukare ett visst år köpt ett visst kvantum foder. Det blir för ojämnt, eftersom somliga just det året behövt köpa, därför att de då haft dålig gröda, medan

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

andra åter icke behövde köpa, emedan de då hade bättre gröda. De som icke behövt köpa då, kanske nu äro mera i behov av att köpa än de som köpte förra året o. s. v. Man måste lägga upp det så, att det blir en bättre fixerad definition i fråga om vilka man vill hjälpa med en så pass vittomfattande regleringsåtgärd av så pass generell natur för en stor grupp av producenterna, som ifrågasatts från herrarnas sida.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Vilka man vill hjälpa är fullt tillfredsställande sagt i motionen. Man vill hjälpa dem som regleringsåret 1944/45 köpte hönsfoderblandningar med en rabatt av 10 öre per kg för så stor mängd som de köpte under detta regleringsår, dock högst för 500 kg. Sedan kan man ställa frågan hur många det är. Det är icke 200,000, som herr Liedberg i ett av sina anföranden kalkylerade och som ovillkorligen gav intryck av att han icke läst motionen. Jag tycker att livsmedelskommissionen har knäckt så många regleringsfrågor under dessa år att det borde vara en ganska enkel sak för den att klara detta. Annars skall jag gärna stå till tjänst med den saken.

Herr **Onsjö**: Herr talman! Jag vill understryka att det är av vikt att se till att priset på animalierna står i lämplig relation till priset på spannmål. Herr Liedberg åberopar uppgörelsen och framhåller, att det, när höjningen av mjölkpriset och fläskpriset gjordes på sätt som nu skett, icke var möjligt att höja fodersädespriset. Det är riktigt, men det hela är ju en avvägnsfråga. Jag skall icke klandra vad som är gjort, ty det är gjort. Men det kan vara olika åsikter om, huruvida prisuppgörelsen i det avseendet blivit riktigt lyckligt avvägd. Man får ju förstå, om den irritation, som uppkommer bland de jordbrukare som tvingas leverera fodersäd, blir större ju ofördelaktigare priset på fodersäd är i förhållande till det producerade fläsket. Det är inte bara höns- eller äggindustrier utan också fläskindustrier, som få den fodersäd som så att säga tvångslevereras, och det kan ju inte vara riktigt att jordbrukarna tvingas att gynna en produktion som så att säga ligger vid sidan om jordbruket. Nu kan man ju resonera så, att var och en har ju frihet att välja att producera fläsk, men vi veta, att en omläggning av produktionen kan vara svår med hänsyn till behovet av byggnader o. s. v. Jag vill därför starkt understryka att det är synnerligen angeläget, att det blir en riktig relation mellan priset på fodersäd och fläsk, och kanske inte bara fodersäd och fläsk utan även brödsäd och fläsk. Frestelsen kan bli för stark för jordbrukarna att utfodra svinen med brödsäd, när priset på brödsäd blir för lågt i förhållande till fläskpriset. Det har t. ex. kunnat inträffa på höstarna, att en liten groddskada på brödspannmål har gjort, att denna spannmål åsatts samma pris som t. ex. korn, och detta är inte riktigt.

Med anledning av vad herr Svensson i Ljungskile sade om äggproduktionen vill jag på det livligaste understryka vad både utskottet och han sagt, att det är angeläget tillse, att denna förbehålles småbruket. Jag är emellertid litet tveksam i fråga om höjning av äggpriset, så länge vi icke ha så att säga medel att förbehålla småbruket äggproduktionen. Vi få väl tro att jordbruksutredningen kommer fram till ett förslag, enligt vilket det kan bli möjligt att förbehålla just småbruket denna för småbruket lämpliga produktion. Men som det nu är, ligger det en viss fara i att, som herr Svensson i Ljungskile så livligt rekommenderade, höja äggpriset, eftersom det nu är fritt för var och en att producera ägg. Kommer priset på ägg för högt i förhållande till annan produktion, lockas det fram industriell produktion av ägg eller produktion vid sidan av det egentliga jordbruket. Jag menar att det under sådana förhållanden icke är alldeles säkert, att man ens hjälper småbruket genom att sätta äggpriset för högt i förhållande

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. (Forts.)

till priset på andra produkter. Herr Svensson säger, att han har förståelse för att, om marknaden icke tål högre äggpris, man får finna sig i det, men att om det visar sig att marknaden tål det, så bör äggpriset höjas. Det är ju alldeles riktigt, men det få vi överlåta åt dem som sköta handeln. Jag vill säga, icke minst med hänsyn till den diskussion som ägde rum, då herr Svensson interpellade i denna fråga, och det, som blev sagt då, att jag tror, att det icke går att göra det till ett politiskt avgörande, så länge ägghandeln är så ordnad här i landet, som för närvarande är fallet.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 6.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten, dels ock i ämnet väckta motioner.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling.

Genom en den 5 april 1946 dagtecknad proposition, nr 222, vilken hänvisats till särskilt utskott, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, anhållit om riksdagens yttrande angående den i nämnda protokoll behandlade frågan om avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft följande i anledning av propositionen väckta motioner, som jämväl hänvisats till utskottet, nämligen inom första kammaren nr 333 av herr *Domö m. fl.* och nr 334 av herr *Andersson, Elon*, ävensom inom andra kammaren nr 497 av herr *Persson* i Landafors *m. fl.*, nr 511 av herr *Ohlin* samt nr 512 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.*

Utskottet hade vidare till behandling förehäft en vid riksdagens början inom andra kammaren av herr *Jansson* i Örebro *m. fl.* väckt motion (nr 338) om avskaffande av den allmänna omsättningsskatten.

I nämnda statsrådsprotokoll hade vederbörande departementschef efter övervägande av det statliga reformprogrammets och den därför erforderliga finansieringsplanens sammanhang med spörsmålen om nationalinkomstens utveckling m. m. förordat en avveckling av den allmänna omsättningsskatten, vilken avveckling lämpligen syntes böra ske från och med den 1 januari 1948.

De likalydande motionerna I: 333 av herr *Domö m. fl.* och II: 512 av herr *Skoglund* i Doverstorp *m. fl.* utmynnade i hemställan att riksdagen måtte, med beaktande av i desamma framförda synpunkter och förslag, dels uttala sig för omsättningsskattens borttagande, dels ock, för främjande av en gynnsam ekonomisk utveckling i vårt land, förorda en successiv allmän sänkning av den direkta beskattningen.

I de likalydande motionerna I: 334 av herr *Andersson, Elon*, och II: 511 av herr *Ohlin* hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala sig för att allmän omsättningsskatt icke skulle uttagas efter den 31 december 1946.

I motionen II: 338 av herr *Jansson* i Örebro *m. fl.* hade yrkats, att riksdagen måtte besluta avskaffa den allmänna omsättningsskatten samt hos Kungl. Maj:t hemställa om sådana direktiv till statens priskontrollnämnd, att verkningarna av skattens slopande genom priskontrollnämndens åtgöranden komme konsumenterna helt till godo.

Motionen II: 497 av herr *Persson* i Landafors *m. fl.* hänvisade till motio-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

nen II: 338 samt utmynnade i förslag att riksdagen måtte besluta att från och med den 1 januari 1947 upphöra med uttagandet av allmänna omsättningsskatten samt att 1940 års förordning om allmänna omsättningsskatten måtte upphävas.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte under återopande av vad utskottet i motiveringen anført till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående den allmänna omsättningsskattens avveckling från och med den 1 juli 1947, vilket förslag jämväl borde avhandla frågan huruvida särskild beskattning av varor, som för det närvarande vore underkastade skärpt omsättningsskatt, skulle bibehållas;

B. att de i förevarande utlåtande omförmälda av utskottet behandlade motionerna I: 333, I: 334, II: 338, II: 497, II: 511 och II: 512, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet ovan under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Löfvander, Näsgård, Pettersson* i Dahl och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottets uttalande bort erhålla i reservationen angiven lydelse;

2) av herrar *Domö, Ivar Anderson, Nordenson, Skoglund* i Doverstorp och *Hagberg* i Malmö, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte under återopande av vad reservanterna i sin motivering anført till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående den allmänna omsättningsskattens avskaffande vid den tidpunkt, som på grund av föreliggande omständigheter vore lämplig, dock senast vid utgången av 1947,

B. att riksdagen måtte uttala sig för en successiv allmän sänkning av den direkta beskattningen för främjande av en gynnsam ekonomisk utveckling i vårt land,

C. att de i förevarande utlåtande omförmälda, av utskottet behandlade motionerna, i den mån de icke blivit besvarade genom vad reservanterna under A och B hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

3) av herrar *Holmbäck* och *Ohlin*, som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 334 och II: 511 måtte under återopande av vad dessa reservanter anført till Kungl. Maj:t hemställa om förslag angående den allmänna omsättningsskattens avveckling fr. o. m. den 1 januari 1947, vilket förslag — — — (= utskottet) — — — skulle bibehållas;

B. att — — — motionerna I: 333, II: 338, II: 497 och II: 512, i den mån — — — åtgärd.

Efter det utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Skoglund* i Doverstorp: Herr talman! En huvudfråga vid årets remissdebatt var hur det skulle bli möjligt att finansiera alla de sociala förslag, som på olika sätt utlovats. Finansministern tillspordes i ett flertal anföranden från olika håll, huruvida han hade någon ekonomisk plan för de närmaste åren utarbetad. Det hade han tydligen icke — det framgick av hans svar. Regeringens löften voro givna mera på känn. Men finansministern förklarade sig beredd att samtidigt som socialministern vore färdig med folkpensionsförslaget, eventuellt sjukförsäkringsförslaget, komma fram med en ekonomisk plan.

Denna kom också ungefär samtidigt med propositionen angående folkpensionerna och var formellt upphängd på en »anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningsskatten».

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Med den arbetsbelastning riksdagen har inför sin slutspurt vägar jag mig icke på några långa utläggningar om propositionen. Jag endast konstaterar, att finansministern bygger sina antaganden på att en relativt god ekonomisk utveckling skall äga rum här i landet. Av olika alternativ för beräkning av nationalinkomstens utveckling under de närmaste åren väljer han det gynnsammaste, vilket utgår från en stegring av den reala nationalinkomsten från år 1944 till år 1951 med 22 %. Därmed följer givetvis, att finansministern också får fram ett avsevärt större skatteunderlag.

Trots detta bli siffrorna på framtidsprogrammets utgiftssida åtskilligt större än de på inkomstsidan. Finansministern säger, att en enkel summering av hopräknade önskemål ger vid början av 1950-talet en siffra för ökningar på över 1 500 miljoner kronor. Samtidigt som det blir fråga om nya utgifter anmäler sig även kravet på lindring av de under kriget avsevärt skärpta skatterna, icke bara borttagande av omsättningsskatten utan också sänkning av de direkta skatterna. Finansministern brukade tidigare vifta bort alla önskemål i den vägen, särskilt när de framfördes från borgerligt håll. Nu är han emellertid klar på att även det spørsmålet måste beaktas. Och det är tacknämligt. Är det kanske rapporten från den egna partiorganisationen angående stämningarna inför höstens val som påskyndat ställningstagandet i den frågan?

Genom att alltså skattesänkningarna här komma in, här finansieringsfrågan ännu mera komplicerad. Utvägen får då bli en förskjutning fram i tiden av vissa reformer, exempelvis sjukförsäkringen. Den går icke att inrymma i femårsplanen. Vidare måste det till en skärpning av arvsskatt, förmögenhetsskatt och bolagsskatt för att kompensera skatteminskningar på andra håll. Livsmedelssubventioner och rabatter tagas bort. Försvarskostnaderna nedräknas, de första två åren med 100 miljoner kronor och senare med 250 miljoner. Skulle en sådan åtgärd icke visa sig genomförbar, får man höja inkomst- och förmögenhetsskatten. Vissa utgifter brytas ut och föras utanför driftbudgetens ram. Ändå går det dåligt ihop. I så fall får man tillgripa underbalansering av budgeten.

Finansministern döljer ingalunda de svårigheter, som äro förenade med att göra upp en sådan plan som den vilken nu föreligger, och att den till stor del måste byggas på rena antaganden. Det säges ut, att utvecklingen kan bli anorlunda än vi tänka oss.

Trots den osäkerhet som givetvis måste präglade en sådan femårsplan, är jag för min del villig understryka utskottets uttalande, att det är av stor betydelse, att ett försök gjorts till prognos rörande den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren. Det bör underlätta bedömandet av de ekonomiska möjligheterna att förverkliga de olika sociala reformer, som äro på tal. Ännu bättre hade det varit — det har jag tidigare framhållit vid flera tillfällen här i kammaren — om socialvårdskommittén och befolkningsutredningen under sitt arbete fått en översikt av det statsfinansiella läget och kunnat taga hänsyn till detta vid utarbetandet av sina förslag. Man har inom dessa utredningar, skulle jag tro, känt sig lika frågande som jag förmodar en arkitekt måste göra, om han får uppdraget att utarbeta förslag till ritning å ett hus men icke får veta något om vad det får kosta.

Även om jag alltså är överens med finansministern och utskottet om att en flerårsplan borde komma till och vidare beredd att ansluta mig till de stora riktlinjerna för det pågående sociala reformprogrammet, följer därmed icke, att jag kan godtaga vare sig propositionen eller utskottsutlåtandet till alla delar. Detta framgår också av den motion jag avlämnat här i kammaren och av den reservation till utskottets förslag, som högermännen i särskilda utskottet stå för.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Då vi motionärer ingalunda ha en negativ inställning utan vilja, såsom också utsäges i motionen, nå positiva resultat, som varaktigt kunna lända vårt folk till gagn, ha vi icke stannat vid att kritisera finansministerns förslag utan sökt utarbeta ett alternativ. Det är tillkommet i mycket väsentliga delar på samma beräkningsgrunder och samma antaganden som propositionen och blir givetvis liksom denna beroende av den ekonomiska utvecklingen. Att våra inkomstberäkningar något överstiga finansministerns är beroende på att skatteunderlaget ökas snabbare än nationalinkomsten och den taxerade inkomsten, vilket man icke tillräckligt beaktat i propositionen. Om jag icke missuppfattat professor Ohlin är han beträffande denna sist nämnda beräkning av samma uppfattning och har givit den till kända i sin reservation.

Jag tar sedan upp några mera väsentliga punkter, där meningsskiljaktigheter råda. Finansministern är beredd att taga risken av en underbalansering för att kunna fullfölja det uppgjorda utgiftsprogrammet. Där anmäla vi mycket stora betänkligheter och kunna icke utan vidare vara med. Vi anse att det är angeläget att man under en utpräglad högkonjunktur söker uppnå balans mellan utgifter och inkomster på driftbudgeten. Det framgår också av finansministerns uttalanden i propositionen, att han själv är ganska betänksam på denna punkt, och den som hörde hans anförande vid årets remissdebatt fick ju ett alldeles särskilt starkt intryck av detta. Enligt vår uppfattning är det icke heller tillrådligt att betydande driftsutgifter föras utanför balanseringsramen, och därför ha vi gjort vissa beräkningar och omdispositioner som angivas i vår motion och vilka leda till att man bör kunna undvika underbalansering och överflyttning av s. k. »indirekt räntabla» utgifter.

Det torde icke vara möjligt att fördjupa sig i delproblemen här. Jag går alltså vidare. Finansministern har icke heller kunnat ange någon fast bedömningsgrund eller som det uttryckts »enkel och därför hållbar regel» för vilka utgifter som kunna föras utanför balanseringsramen. Utskottet har diskuterat spørsmålet ingående men icke heller kunnat utforma några mera bestämda regler. Det enda utskottet kommit med är ett försynt råd att underbalansering måste föranleda återhållsamhet i fråga om nya utgiftskrav. Därtill har ju utskottet gjort den erinran mot departementschefens förslag, att utskottet uttalat, att utskottet anser, att normala kostnader för arbetsmarknadens reglering böra läggas inom balanseringsramen.

Vi reseranter ha tillåtit oss att starkt understryka att det framför allt gäller att öka samhällets reala tillgångar för produktion och konsumtion och att det bör ske vid bibehållna eller sänkta varupriser. Det kan hända att finansministern får ökade statsinkomster under de närmaste åren, så att det pappersmässigt ser ut att gå bra, men i verkligheten icke är något annat än en penningvärdeförsämring. En sådan utveckling skulle i avsevärd grad äventyra icke bara våra sociala reformer utan även i övrigt utplundra människor, som ha en sparad slant. Det måste vara angeläget att den ekonomiska politiken och därvid även skattepolitiken får en sådan utformning att produktionen av nyttiga varor stimuleras och priserna icke gå i höjden. Jag skulle i det sammanhanget vilja tillägga — jag skulle önska att finansministern nu vore närvarande — att det är ingalunda någon oviktig sak vad folk *tror* om utvecklingen. Jag skulle vilja tala om för finansministern att jag har träffat många människor, som numera icke tro att statsmakten har greppet om utvecklingen å penningpolitikens och lönepolitikens område. Börja dessa människor icke bara tvivla utan också inrätta sitt handlande därefter, så befarar jag att vi komma i ett olyckligt läge. Beskattning spelar givetvis en stor roll. Om den skatt, omsättningsskatten, vars avveckling behandlas i nu förevarande proposition, synes ingen annan mening råda än att den bör avskaffas; frågan gäller tidpunkten. Rege-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

ringens förslag är att den skall vara kvar under år 1947. Utskottsmajoriteten föreslår att den skall bort den 1 juli 1947 och folkpartireservanterna ha tidpunkten den 1 januari 1947. — Huruvida finansministern får räknas till dem som stå bakom utskottets mening ha vi ännu ej fått besked om.

Det finns skäl både för och emot ett borttagande av omsättningsskatten tidigare än finansministern föreslagit. Skälet emot är att betydande skattebelopp falla bort och måste ersättas på annat sätt, eventuellt genom upplåning.

För ett tidigt borttagande av beskattningen skulle tala att därigenom skulle kunna uppnås en viss sänkning av varupriserna. Ett sådant resultat vore givetvis lättare att uppnå i en tid av god varutillgång. Som det nu ser ut med varuförsörjningen är det svårare.

Vi torde sakna möjligheter att hålla en så effektiv och noggrann priskontroll som skulle erfordras för att åstadkomma en genomgående sänkning av de skattebelagda varorna. En så ingående övervakning skulle för övrigt väcka stor olust inom köpenskapen och röna motstånd på flera håll. Det utesluter givetvis icke att vi kunna få en viss prissänkning, men knappast i den utsträckning som vore önskvärt.

Vi högerreservanter ha icke låst oss för annan tidpunkt för skattens borttagande än senast utgången av år 1947. Finansministern måste göra ett övervägande både med hänsyn till den penningpolitiska utvecklingen, det statsfinansiella läget och varutillgången. Kommer han då till att statens inkomster tillåta skattens bortfallande på en tidigare tidpunkt, anse vi att detta bör ske.

Finansministern är, som jag tidigare vidrörde, beredd att sänka även vissa direkta skatter. Jag tror att detta är riktigt. Ser man närmare på finansministerns skattesänkning, finner man emellertid, att den i stort sett bara rör sig om en omfördelning av skatten. Han sänker skatten för vissa grupper och gör motsvarande höjningar för andra grupper. Hur det skall gå till få vi väl närmare besked om när skatteutredningen blir klar med sitt arbete. Enligt vår uppfattning är beskattningen numera så hög, att alla inkomstgrupper borde kunna ha anspråk på att undgå ytterligare skattehöjningar och i stället tillförsäkras en påtaglig sänkning. Att sänkningen sedan i större utsträckning kommer de mindre inkomsttagarna till godo kan utan vidare godtas.

Vår motion har den målsättningen, att vi under ett antal år framåt skola söka åstadkomma en verklig skattesänkning. Detta betrakta vi som en avgörande förutsättning för en reell ökning av nationalinkomsten.

Finansministern påminner om möjligheterna att höja förmögenhetsbeskattningen och skärpa arvsbeskattningen samt ifrågasätter även höjning av bolagsskatten. Jag tror inte vi komma så mycket längre i fråga om förmögenhetsbeskattning utan att det verkar konfiskation. Vad arvsskatten beträffar är den på ett alldeles särskilt sätt kännbar för vår jordbruksägande befolkning och för företagare överhuvud taget.

Låt mig ett ögonblick stanna vid frågan om arvsbeskattningen. Den förmögenhet, som samlas i exempelvis ett jordbrukarhem, är oftast ingenting annat än en motsvarighet till den pension, som statstjänare eller andra anställda åtnjuta. Den svarar även mot det bidrag ungdomen får till utbildning i andra hem. Den tillförsäkrar den äldre generationen en försörjning, när den inte längre är arbetsför. Den är också den dag den skall skiftas avsedd att utgöra ett startkapital för de barn, som bilda eget hem och skapa sig en egen verksamhet. En ytterligare skärpt arvsskatt på en sådan förmögenhet kommer att försvåra starten i livet för många unga människor.

Men därtill kommer, vilket bör beaktas, att de förmögenhetsvärden, som i vissa fall numera ha uppstått, endast äro en fiktion, ingen realitet. Jag för-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

modar att många bönder i det här landet varit utsatta för ungefär samma slags förmögenhetsökning som exempelvis jag själv. Min gård steg mellan 40 och 50 procent i värde under en timmes sammanträde i fastighetstaxeringsnämnden. Låt oss säga att taxeringsvärdet på jordbruksfastigheter på grund av det försämrade penningvärdet har höjts med mellan 20 och 50 procent. Det är ingalunda obetydliga förmögenhetsvärden som på det sättet ha uppstått på papperet men bakom vilka det dock icke ligger någon realitet. Jag har mycket svårt att tänka mig, att inte en avsevärt skärpt arvsskatt, om en sådan kommer i fråga, kommer att skapa en ytterligare uttunnning och en ytterligare utarmning av framför allt den svenska landsbygden. Men den får givetvis även återverkningar inom andra samhällsområden.

Det förundrar mig något att utskottet så pass oreserverat har godtagit finansministerns uttalande i detta avseende. Majoriteten har dock i detta avsnitt blivit litet uttunnad. Herrar Holmbäck och Ohlin ansluta sig inte till utskottets uttalande utan äro väsentligt försiktigare i sitt uttryckssätt. De säga i sin reservation, att de sakna anledning att tills vidare överväga en höjning av arvs- och förmögenhetsbeskattningen. Jag måste säga, att i detta fall en ganska önskvärd utveckling ägt rum med tanke på den ståndpunkt, som intogs i folktopartimotionen. Ty i denna motion ha herrar Ohlin och Elon Andersson omnämnt — fastän de inte framlagt några direkta förslag i denna riktning — att även en utökad arvsbeskattning under vissa omständigheter bör kunna komma till stånd på grund av att arvsbeskattningen här i landet skulle vara lägre än på andra håll.

Herr Löfvander och hans medreservanter göra också en viss omformulering av utskottets uttalande. De understryka »att förmögenhets- och arvs-skatterna ej få bli av sådan storleksordning, att sparviljan och därmed kapitalbildningen försvåras eller sättes ur spel». Tillåt mig säga, att detta är en något obestämd formulering, som måhända är tillkommen för att utgöra underlag för en eventuell kompromiss.

Vad bolagsbeskattningen beträffar torde vi redan nu böra fråga oss, om den inte börjar tendera till en ny form för varuskatt. Det är otänkbart att kunna pressa ut hälften av bolagens sammanlagda vinstsumma i skatt och inte tro, att företagen måste söka kalkylera in skatterna i produktionskostnaderna. Jag vet att omdömesgilla personer även i finansministerns parti äro rädda för en för långt gående beskattning på bolagsvinsterna just ur den synpunkt jag nu anfört, nämligen att skatterna tagas igen på varupriserna. Jag skulle i detta samband vilja erinra om vad finansministern själv i annat sammanhang sagt om betydelsen av goda vinstutsikter för företagsamheten.

Finansministern har vidare räknat med en nedskärning av försvarsutgifterna med — som jag tidigare i mitt anförande vidrört — till en början 100 miljoner kronor om året de två första åren och sedan 250 miljoner kronor per år. Det förefaller mig föga välbetänkt att under det försvarsberedningen arbetar och när den utrikespolitiska sikten är så oklar som den för närvarande är utan vidare slå fast en sådan nedskärning. Vi tro även för vår del på vissa besparingsmöjligheter i och med att försvarsberedskapen är slut, men vi anse det olyckligt, om försvarets effektivitet skall försämras i ett så ovisst tidsläge som det nuvarande. Vi kunna alltså inte, herr talman, ansluta oss till propositionens av utskottet godtagna ståndpunkt.

Jag skall till sist — jag har lovat att inte tala alltför länge — endast vidröra ett särskilt uttalande i propositionen. Jag syftar på vad finansministern säger om befolkningsutvecklingen och den eventuella tillgången på en arbeidskraftsreserv på landsbygden. Finansministern tror att det på landsbygden skall finnas viss arbetskraft, som inte är fullt utnyttjad och som skulle kun-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

na överflyttas och göras mera effektiv i produktionen. Det förefaller åtminstone mig som om detta påstående har föga underlag i verkligheten. Skall man på landsbygden hitta arbetskraft, som går att tillvarata och överföra till andra verksamhetsområden, i alla händelser i någon större utsträckning, förutsätter detta en fullständig omläggning av vårt jordbruk. Då måste vi gå över till någon sorts präriejordbruk, och detta kan väl knappast vara ur någon synpunkt önskvärt.

Jag upprepar, att jag anser det vara en fördel att i denna proposition gjorts en så utförlig ekonomisk planering som skett och att denna får bli föremål för diskussion. Därmed skapas större klarhet rörande de ekonomiska förutsättningarna i olika avseenden och vad vi kunna anse oss ha råd med. Men jag tillägger, att vi på vårt håll inte utan vidare kunna godtaga den motivering som utskottet har kommit till, inte heller i väsentliga punkter i dess slutyrkande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid särskilda utskottets utlåtande nr 2 av herr Domö m. fl. fögade reservationen.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag vill till att börja med uttrycka min glädje över att enighet har kunnat uppnås om att omsättningsskatten skall avskaffas i en ganska nära framtid. Men den fråga, vari delade meningar råda, nämligen om den tidpunkt under 1947 då skatten lämpligen bör försvinna, är dock av väsentlig betydelse. Av skäl som jag har tillåtit mig framhålla i vår reservation anser jag, att de alldeles övervägande motiven tala för att man söker avskaffa omsättningsskatten så snart som möjligt, vilket med hänsyn till de utredningar, som måste föregå ett sådant avskaffande — jag tänker då på den särskilda varuskatten, som är sammankopplad med omsättningsskatten — inte gärna kan ske före den 1 januari 1947 men såvitt jag kan förstå utan svårighet bör kunna ske då.

Jag behöver inte trötta kammaren med att mera ingående upprepa de penningpolitiska motiv, som tala för denna tidpunkt. Vi veta alla, att man på ansvarigt håll hyser oro för hur det skall gå med prisutvecklingen i vårt land. Man är ingalunda säker på att inte priserna kunna komma att stiga upp till det farliga tal, efter vars uppnående en automatisk lönestegring med omkring 4 procent skulle äga rum. Därmed skulle då följa, att prisstoppet säkerligen skulle ganska allmänt genombrytas och man skulle få en kanske kumulativ prisstegring. Under sådana omständigheter framstår det som synnerligen angeläget att man försöker att vidga marginalen mellan dagens prisnivå och den kritiska punkten för levnadskostnadernas stegring, så att man inte under den närmaste framtiden behöver räkna med att nå denna kritiska punkt och få skruvrörelsen uppåt i gång. Jag tror också att det med tanke på de kollektivavtalsförhandlingar, som förestå mot slutet av året, har ganska stor betydelse, om man kunde ställa i utsikt en, låt vara mindre sänkning av levnadskostnaderna vid årsskiftet. Det är från dessa utgångspunkter som vi i det parti jag representerar ha kommit till den bestämda uppfattningen, att de starkaste skälen tala för att avskaffa omsättningsskatten redan vid årsskiftet.

När det sedan blir fråga om de statsfinansiella möjligheterna att göra detta, skall jag här inte uppta tiden med att diskutera dessa möjligheter i avseende på budgetåret 1947/48, då utskottets majoritet nu har kommit till den uppfattningen, att skatten kan avskaffas redan den 1 juli 1947, och problemet när det gäller budgetåret 1947/48 alltså är detsamma för dem, som omfatta den ståndpunkt jag företräder, som för utskottsmajoriteten. Beträffande budgetåret 1946/47 kan jag kanske få säga ett par ord. Såvitt jag kan förstå blir det inte möjlighet att uppräknat krigskonjunkturskatteinkomsten så mycket som

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

man tidigare kunde ha anledning förvänta, eftersom det skett vissa förändringar i fråga om beskattningen av rederier, vilket kommer att medföra att en del belopp inflyta först längre fram. Under sådana omständigheter och med tanke på att finansministern har minskat det belopp, som kan användas till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster, varför det inte heller där finns några större belopp att hämta, måste man förvänta, att ett avskaffande av omsättningsskatten vid årsskiftet skulle leda till ett visst formellt budgetunderskott under närmast följande budgetår. Frågan är endast, huruvida det kan anses vara legitimt att så förfara, att ett sådant underskott uppstår.

Jag vill då framhålla, att detta nästkommande budgetår, vilket torde vara väl bekant, har den speciella egenskapen att vi på grund av skattesystemets omläggning få in mellan 300 och 400 miljoner kronor mindre än vi skulle ha fått in om det gamla skattesystemet varit i kraft hela året och mellan 400 och 500 miljoner kronor mindre än vi skulle ha fått in om det nya skattesystemet varit i kraft under hela året. Vi ha alltså att göra med ett typiskt övergångsår. Det är min bestämda uppfattning, att om finansministern hade kommit till riksdagen och sagt: här gäller det ett övergångsår, då vi tillfälligt få in så mycket mindre skatter än vanligt, och därför visar budgeten formellt ett visst underskott, men jag tycker inte det är anledning att t. ex. höja skatterna för att få formell balans — skulle knappast någon enda röst i riksdagen ha höjts för att man skulle ha gjort skattehöjningar eller några speciella utgiftsreduktioner. Man skulle ha sagt: det är klart att ett sådant övergångsår som detta har kravet på en formell budgetbalans ett helt annat innehåll än eljest. I stället för att vara uttrycket för en sund hushållning skulle detta krav i det läget snarare vara uttrycket för någon sorts siffermagi eller hur man vill kalla det. Om det underskott som formellt uppkommer inte blir mer än en bråkdel av den på grund av skattesystemets omläggning bortfallna inkomsten och det kanske skulle belöpa sig på bortåt ett hundratal miljoner kronor formellt, då måste en sådan budget enligt min mening betecknas som synnerligen stark. Man har ju i sådant fall i själva verket kunnat täcka den avgjort större delen av det inkomstbortfall, som skattesystemets omläggning medför.

Jag vill emellertid framföra även det andra skäl för omsättningsskattens slopande vid en tidigare tidpunkt, som är angivet i reservationen. Antag att regering och riksdag hade beslutat att skatten vid källan skall betalas varje månad i stället för varannan månad till uppbördskassan. Då skulle vi under första halvåret 1947 ha fått in fem månadsbetalningar i stället för fyra. Vi skulle ha hunnit med att få in betalningarna för månaderna januari—maj i stället för endast för månaderna januari—april, som nu blir förhållandet. I så fall skulle 110 miljoner kronor mer ha influerat till statskassan. Är det verkligen någon som menar, att staten då skulle ha varit mycket rikare och att staten då skulle haft råd att ge ut mera pengar. Det är ganska klart att om man av praktiska skäl väljer att taga in skattebetalningarna varje månad eller varannan månad, så är detta en formell omständighet, som inte kan få utöva något inflytande på frågan, om staten har råd till den ena eller andra utgiften eller skattesänkningen. Men med en sådan skattebetalning varje månad skulle budgeten ha blivit balanserad även formellt utan omsättningsskatt under tiden januari till juli. Jag är angelägen att understryka, att detta enligt mitt sätt att se inte är något skäl mot det beslut som fattats att ta in skatt vid källan bara varannan månad. Jag anför det som ett skäl för den ståndpunkten, att under sådana omständigheter uppenbarligen ett formellt budgetunderskott under ett sådant övergångsår icke alls har samma innebörd som ett budgetunderskott under andra förhållanden.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Utskottet har till min stora glädje frångått propositionen så till vida, att det framflyttat tidpunkten för omsättningsskattens avskaffande till den 1 juli 1947 och dessutom tillagt, att »därest förhållandena skulle utveckla sig på sådant sätt att det kan befinnas angeläget att omsättningsskatten slopas redan före den 1 juli 1947, frågan därom bör upptagas till omprövning». Det har ett visst intresse att få närmare belyst — och jag hoppas att utskottets talesmän komma att göra detta — vilka utsikter som anses föreligga att avskaffa omsättningsskatten före den 1 juli 1947. För min del finner jag detta uttryckssätt, »därest förhållandena skulle utveckla sig på sådant sätt», vara så allmänt hållet, att man misstänker att utskottsmajoriteten här känner sig vara på mycket osäker grund och har aktat sig väl för att precisera, om det är den statsfinansiella utvecklingen eller om det är prisutvecklingen eller vad det är för förhållanden man tänker på. Jag är förvissad om att svenska folket, som nog gärna vill ha bort omsättningsskatten före den 1 juli 1947, skulle vara tacksamt — i varje fall är jag det — om man kunde få litet bestämdare besked om hur utskottsmajoriteten själv bedömer utsikterna att avskaffa omsättningsskatten redan före den 1 juli nästa år. Om det skulle gå åtskilliga månader innan man kan bedöma om de där förhållandena ha ändrat sig och man sedan skall vidtaga vissa förberedande åtgärder för omsättningsskattens slopande, är det enligt min mening inte så alldeles lätt att föreställa sig, att omsättningsskatten skall kunna borttagas före den 1 juli. Jag hoppas att majoritetens talesmän här kunna visa, att jag har fel, att jag är för pessimistisk och att det i själva verket kommer att finnas goda utsikter för att skatten skall komma bort redan före den 1 juli. I så fall blir skillnaden mellan majoritetens ståndpunkt och vår ståndpunkt i praktiken inte så stor. Tills vidare måste jag emellertid anmäla en viss skepsis på denna punkt.

Beträffande den ståndpunkt högerreservanterna intagit vill jag bara konstatera, att högern tycks ha mest sympati för att behålla skatten under hela 1947. Högerreservanterna framföra påståendet, att om man redan nu eller för tidigt skulle fixera tidpunkten för skattens avskaffande, skulle det medföra allvarliga olägenheter. Men man får inte reda på vilka dessa allvarliga olägenheter äro. Det verkar som om högerreservanterna tänkte sig, att man skulle vänta till nästa år och då på nytt taga ställning till frågan. Men om man inte vidtager förberedelser blir konsekvensen, att skatten inte kan avskaffas förrän tidigast på höstsidan 1947 och kanske inte förrän vid årsskiftet. Det verkar som om högerreservanterna inte skulle vara så ledsna, ifall detta sista blir resultatet.

Vad sedan bondeförbundets ställning till frågan om tidpunkten beträffar vill jag erkänna att jag har varit litet överraskad över den passivitet man från bondeförbundshåll har visat i detta viktiga spörsmål. Det förhåller sig ju så, att bondeförbundet tidigare under krigsåren flera gånger har motionerat om omsättningsskattens avskaffande. Visserligen skedde det första gången vid en tidpunkt, då vi i budgeten hade ett underskott på i varje fall väsentligt över en miljard kronor. Ett förslag att då avskaffa omsättningsskatten utan anvisande av några vägar till nya inkomstkällor av motsvarande storleksordning tog kanske riksdagen därför inte så allvarligt. Men åtminstone jag hade den känslan, att det var en ganska allmän mening, att bondeförbundet inte precis ville driva denna fråga med någon större energi. Man gjorde intet verkligt försök att närmare upplysa om vilka andra inkomstkällor av motsvarande storleksordning, som skulle stå till förfogande. Vid en senare tidpunkt hänvisade man till en inkomstkälla, en skatteförändring, som emellertid befanns skola kunna ge ett långt mindre belopp än som behövdes för att täcka den genom omsättningsskattens bortfallande uppkommande bristen. Även när motionen åter-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
kom 1945 visade det sig, att bondeförbundet nöjt sig med ganska allmänna uttalanden om hur man skulle skaffa täckning för inkomstbortfallet.

Om man från bondeförbundets sida skulle fråga, varför vi inom folkpartiet inte redan då ville förorda omsättningsskattens borttagande, vill jag svara att det i det läget uppenbarligen varit nödvändigt att ersätta omsättningsskatten med skattehöjningar, som ungefär kompenserade densamma. Och enligt min mening skulle det ha varit ganska olyckligt, om vi år 1945, då vi kunde räkna med att om ett eller annat år komma i ett gynnsammare statsfinansiellt läge, beslutat genomföra väsentliga skattehöjningar. Med all den tillit jag har till vår finansministers stora kapacitet, skulle jag ändå inte med fullt förtroende ha velat vara med om ett beslut om stora skattehöjningar vid 1945 års riksdag för att kompensera ett borttagande av omsättningsskatten vid den tidpunkten. Det föreföll riktigare att för omsättningsskattens borttagande välja en sådan tidpunkt, då det kunde ske utan att man behövde tillgripa andra skattehöjningar. Hade man vidtagit dessa andra skattehöjningar, vet man aldrig om man hade blivit av med dem igen.

Det brukar ju sägas att politiken är det möjligas konst. Om det är riktigt, drar jag den slutsatsen att det är lämpligt att föreslå avskaffande av en skatt, då det finns utsikt att få igenom ett sådant förslag. Däremot är det svårare att förstå ett förfarande, som innebär att man föreslår skattens borttagande vid tidpunkter, då det inte tycks finnas sådana förutsättningar, men sedan när läget äntligen blir sådant att förutsättningarna bli gynnsammare underlåter att föreslå skattens borttagande. Jag har svårt att förstå ett sådant handlingsätt såsom uttryck för en målmedveten vilja att snarast möjligt få bort omsättningsskatten. Jag måste därför till bondeförbundets talesmän inom utskottet rikta den frågan, hur det kan komma sig att bondeförbundet, som tidigare förefallit intresserat av omsättningsskattens borttagande, inte kunnat vara med om att stödja folkpartiets krav på dess borttagande vid årsskiftet. Det är kanske inte alldeles uteslutet att, om bondeförbundet redan från början bestämt uppträtt på samma linje som folkpartiet, det socialdemokratiska partiet, som visat sig kunna framflytta sina positioner sex månader och eventuellt ännu längre, i ett sådant läge beslutat att med en gång framflytta dem tolv månader. Då hade alltså resultatet blivit att bondeförbundet på ett effektivt sätt medverkat till skattens avskaffande på ett tidigare stadium.

Jag skall nu, herr talman, be att få övergå till att säga några ord om finansplanen i allmänhet. Jag skall inte taga upp tiden med att gå in på några detaljer, särskilt som finansministern tydligen för tillfället är upptagen i första kammaren. Men jag vill erinra om två saker, som har karakteriserat regeringens inställning till dessa spörsmål under den gångna hösten och vintern. För det första har finansministern med stor bestämdhet hävdad, att det inte blir lättare att finansiera nya utgifter för sociala eller andra ändamål efter några år, utan går det inte nu så går det inte heller om några år. Han vände sig bestämt mot tron att en växande nationalinkomst skulle ge så starkt växande statsinkomster, att det bleve lättare att finansiera de sociala utgifterna, i det statsintäkterna skulle växa mer än de automatiskt stigande utgifterna. När jag tillät mig framföra den motsatta tanken, opponerade sig finansministern bestämt. Nu framgår det emellertid av den framlagda finansplanen, att finansministern glädjande nog kommit till den uppfattningen att man i ett expansivt samhälle med ett skattesystem av vår typ bör ha möjlighet att få in så pass växande statsinkomster, att det blir lättare att finansiera vissa nya sociala utgifter längre fram. Jag tillät mig vid ett föregående tillfälle att fråga om det verkligen var finansministerns mening att det, när levnadsstandarden höjes för

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

alla inkomsttagare i vårt land, inte skulle bli lättare att också bereda dem som äro föremål för den sociala omvårdnaden bättre förhållanden. Mig föreföll det uppenbart att det allt eftersom utvecklingen fortskrider går lättare att bereda dessa medborgare bättre villkor. Finansministern var som sagt då mycket skeptisk, och det är därför med mycket stor glädje jag nu konstaterar att han av finansplanen att döma tycks ha ändrat mening, vilket bland annat har den viktiga konsekvensen, att han nu tydligen vill genomföra de sociala reformerna steg för steg. Han förklarar att frågan om tidpunkten för genomförande av vissa av de sociala reformerna får bedömas längre fram och att han funnit det vara möjligt att föreslå en skattesänkning, framför allt borttagandet av omsättningsskatten. Tidigare hävdade finansministern, liksom jag tror även hans excellens herr statsministern, att det var angeläget att hela reformprogrammet skulle genomföras, även om det skulle visa sig omöjligt att vidtaga några nämnvärda skattesänkningar. Nu ha vi sett hurusom regeringens förslag innebär att dels vissa sociala reformer skola genomföras och dels en del väsentliga skattesänkningar, framför allt borttagande av omsättningsskatten, skola vidtagas. I varje fall anser man sig böra skjuta på en del av de sociala reformerna. Man har alltså kommit ett långt stycke in på den linje som oppositionen tidigare hävdat, nämligen att man steg för steg skall genomföra både sociala reformer och skattesänkningar. Jag beklagar för min del att resurserna inte tillåta att vi nu gå ett stycke längre åt båda hållen, men det är bättre att erkänna faktum än att inte göra det.

Vad finansministerns beräkningar beträffar skall jag inte här säga annat om dem än att de i och för sig förefalla mig ganska rimliga, även om en del mindre modifikationer måhända borde göras. Detta innebär emellertid inte att man nödvändigtvis måste säga sig att vi skola räkna precis med dessa siffror, utan enligt min mening bör man räkna med att det kan gå både bättre och sämre. Att det enligt min mening finns en viss anledning att räkna med att det skall gå bättre beror inte på att jag vågar räkna med en snabbare stegring av nationalinkomsten. Visst är en sådan tänkbar, men det vore oförsiktigt att räkna därmed. Däremot tror jag att det antagande rörande en fortgående utjämning av inkomstfördelningen, som ligger under beräkningen av statsintäkterna, inte är mera sannolikt men inte heller mindre sannolikt än andra hypoteser som man kan göra. Jag har tillåtit mig att i den s. k. finansdelegationen föra fram den åsikten att man borde ha en kalkyl, som räknade med en något långsammare fortgående utjämning av inkomstfördelningen än som skett under krigsåren, då speciella faktorer gjort sig gällande. I så fall skulle man komma till det resultatet att staten skulle få in väsentligt större belopp än finansministern räknat med. Vidare är det ju alltså en öppen fråga, hur mycket det samlade taxerade beloppet kommer att stiga, när nationalinkomsten stiger, och hur stor del av de taxerade beloppen som blir beskattningsbar.

Enligt min mening leda sådana överväganden till den slutsatsen, att det är så pass ovisst hur det kommer att gå, att man inte bör taga ställning till en konkret fråga, innan det är nödvändigt. Det gäller t. ex. spørsmålet huruvida en sänkning av inkomstbeskattningen skall ersättas av andra skattehöjningar. Denna fråga behöver ju inte avgöras förrän till nästa vår. Eftersom skatteändringen inte kan träda i kraft förrän den 1 januari 1948, saknas det anledning för riksdagen att nu binda sig för en viss ståndpunkt på grundval av siffror som alla erkänna äro ovissa.

Man frågar sig kanske vad det under sådana omständigheter tjänar till att ha en långsiktig finansplan. På det skulle jag vilja svara att en sådan dock ger en allmän orientering rörande framtidsutsikterna. Även om dess kalkyler äro ovissa, komma dock de aktuella siffror som man måste räkna med och de

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
beslut som måste fattas att framstå mot en bakgrund, som gör att man får ett fastare grepp om frågan än man annars skulle få.

Enligt min mening bör man sålunda inte i onödan i *förtid* taga ställning till de skatteavvägningsproblem, som uppkomma därigenom att man vill sänka de direkta skatterna. Det program som folkpartiet företräder går ju ut på — det framgår av vår reservation — att den direkta beskattningen bör mycket väsentligt sänkas. Den totala sänkningen bör uppgå till ett större belopp än de 150 miljoner som nämnts från andra håll. Den bör innebära en sänkning av den direkta beskattningen för familjer med inkomster upp till 15 000—20 000 kronor. Frågan om vilka skattejusteringar på andra punkter som en sådan sänkning kan nödvändiggöra få vi återkomma till. Detta betyder naturligtvis ingalunda — det vill jag säga till herr Skoglund i Doverstorp med anledning av hans anmärkning — att vi i folkpartiet skulle ha bundit oss för att alla andra skatter skola vara oförändrade. Det förefaller mig vara en oförsiktig ståndpunkt, som högern gått in för, att man redan nu skall bestämma sig antingen för att andra skatter skola vara oförändrade eller också — vilket tycks vara den socialdemokratiska linjen — att vissa preciserade höjningar skola ske. Naturligtvis kan det sägas vissa allmänna ting, t. ex. att en sänkning av förmögenhetsbeskattningen för smärre förmögenheter är synnerligen angelägen. Även en del andra påpekanden skulle kunna göras, men jag behöver nu inte komma närmare in på dem.

Jag skall emellertid göra ett påpekande beträffande högerns kalkyl, eftersom vad herr Skoglund i Doverstorp i det sammanhanget anförde innebär någon kritik mot min ståndpunkt. Såvitt jag kan förstå hänger högerreservanternas och även högermotionärernas ståndpunkt framför allt samman med antagandet rörande skatteunderlagets stegring med ungefär 400 miljoner kronor om året. Denna siffra komma högerreservanterna fram till på så sätt, att de säga att skatteunderlaget från år 1933 till år 1945 stigit med i genomsnitt 410 miljoner kronor om året, och så räkna de med att det skall stiga lika mycket i fortsättningen. Men låt oss tänka efter, herr talman! Från år 1933 till år 1945 ha vi haft en prisstegring, en höjning av levnadskostnaderna med mer än 50 procent. Den stegring av inkomsterna och skatteunderlaget, som inträffat är till stor del resultatet av en inflation och är till denna del ingen verklig inkomststegring. Då nu framtidsprognosen enligt högerns liksom alla andra kalkyler utgår från oförändrat penningvärde, förefaller det åtminstone mig ganska djärvt att på grundval av förhållandena under en period, då vi haft inflation, utan vidare förklara att man låter kurvan fortsätta fram i tiden och räknar med lika snabb stegring som förut. Jag har många gånger varit med om att »extrapolera» kurvor, som man säger, det vill säga draga ut dem i framtiden, men jag måste erkänna att en så djärv extrapolation som denna har jag knappast påträffat under mina statistiska eller andra studier.

Tar man hänsyn till införandet av skatten vid källan och annat, kommer man till den slutsatsen att det under 1947/48 blir ett språng uppåt i statsinkomsterna på grund av det nya skattesystemet, medan man därefter får en något långsammare stegring, allt under förutsättning att utvecklingen går i den riktning som vi i brist på säker kunskap räknat med. Högern har för sin del räknat alldeles tvärtom. Högern räknar med en inkomstökning i jämförelse med finansministerns siffror, som t. ex. för 1948/49 uppgår till 160 miljoner kronor men för 1949/50 plötsligt ökar till 200 miljoner kronor. Enligt mitt sätt att se hade man snarare bort räkna med ett något lägre inkomstöverskott i förhållande till finansministerns siffror framemot 1950 än för budgetåret 1947/48.

Jag skall här inte taga upp någon diskussion med högerreservanterna rö-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

rande frågan om de direkta skatternas storlek och andra därmed sammanhängande frågor. Jag tror att högerns och folkpartiets reserveranter äro på ungefär samma linje beträffande de direkta skatterna. Vi äro angelägna att åstadkomma en mycket betydande sänkning, och under sådana förhållanden saknas det enligt min mening anledning att här närmare diskutera huruvida sänkningen bör vara 10 miljoner kronor större eller 10 miljoner mindre. Det blir tillfälle att återkomma till det, när skatteberedningens siffror läggas fram. Men jag skulle gärna vilja av högerns representanter få någon belysning av frågan hur högern ser på spørsmålet om barnbidragen. Det har från högerhåll gjorts gällande, att man vill ha bättre barnbidrag, men såvitt jag kan se innefattar högerns finansplan inte några medel för några sådana bättre barnbidrag under perioden fram till 1952, utan man nöjer sig med ett provisorium, som kostar mycket litet. Svaret på den frågan har den största betydelse för bedömningen av hur finansplanen skall gå ihop.

Jag skall, herr talman, inte ingå på någon närmare principiell diskussion av frågan om budgetens balansering. Jag nöjer mig med att konstatera att enligt min mening budgetens balansering inte får betraktas såsom något självändamål. Man kan knappast med fördel isolera det problemet från en del andra samhällsekonomiska problem. Enligt mitt sätt att se är detta ett delproblem av det större problemet om vidmakthållande av en sådan samhällsekonomisk balans, att man inte får starka inflationstendenser eller tvingas göra icke önskvärda inskränkningar av enskild investering. Jag trodde egentligen att finansministern hade ungefär samma inställning till denna fråga som jag, men av propositionen att döma är det litet oklart hur han ser på saken. Han framhåller, att frågan om avvägning av olika investeringar, enskilda och offentliga, frågan hur mycket staten och enskilda kunna låna för olika ändamål och ge ut utan att det blir inflation, den frågan faller väsentligen utanför diskussionen om budgetens balansering. För mig är tvärtom frågan om budgetens balansering en del av detta större problem. Varför anse vi oss under en depression inte behöva formellt balansera budgeten? Det är ju just därför att man räknar med att de enskilda investeringarna under en depression ha en tendens att bli små, varför det är önskvärt att staten ökar sina investeringar, på ett eller annat sätt ökar sina utbetalningar och på det sättet håller uppe köpkraften. Från den utgångspunkten kommer man inte att intaga någon doktrinär hållning till frågan om den formella budgetbalanseringen. Man kommer till en uppfattning som jag tror nära ansluter sig till finansministerns, om jag nu tolkar honom rätt. Spørsmålet om en viss statlig upplåning för det som brukar kallas löpande utgifter får tydligen ses mot bakgrunden av det allmänna ekonomiska läget och möjligheterna att tillgodose behovet av viktigare enskilda eller offentliga investeringar. Men det är alldeles klart att man inte kan öppna slussarna för finansiering av löpande utgifter med lånemedel utan att ha någorlunda hållfasta regler för statsmakternas handlingssätt. Det var därför med stor glädje jag i propositionen nr 222 på sidan 10 läste följande uttalande av finansministern: »Om man inte vill hamna i godtycke, måste man finna en linje, som någorlunda enkelt kan beskrivas och sedan åberopas.» Något längre ner säger finansministern; »Om utgifter av det slag som kallats indirekt räntabla läggas utanför balansen för finansiering med lånemedel får det ske endast i sådana enstaka och begränsade fall, som kunna innefattas under en enkel och därför hållbar regel.»

När man sedan läser denna proposition med förstoringsglas, söker man dock förgäves efter någon upplysning om denna enkla och hållfasta regel. Jag har nämnt detta i förbigående i annat sammanhang, och jag tillåter mig att här

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
ställa en direkt fråga till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: vilken är enligt hans mening denna enkla och hållbara regel som man måste ha, och vilken skall fastställas och sedan återopas i framtiden? Jag vill förekomma en argumentationsmetod som, enligt vad det tycks mig, väl ofta använts från regeringspartiets sida, när man bara kastar tillbaka: »vad vill *ni*?» Det kan väl inte råda några delade meningar om att det från regeringshåll bör ges besked om en så pass viktig sak. Sedan skola vi nog från vår sida efter tillbörlig tid taga ställning till det regeringen hävdar och föreslår.

Enligt min mening skulle finansministern kanske kunnat undvika en del av den kritik, som senast från herr Skoglunds sida riktades mot honom, om han i stället för att använda uttrycket »att lägga vissa utgifter utanför balansen» — detta uttryck verkar mycket farligt på något sätt — hade sagt, att vissa utgifter på driftbudgeten enligt hans mening kunde betraktas såsom varande indirekta investeringar därför att de, enligt vad han påpekade, ha en indirekt produktiv effekt. Det är inte så förfärligt stor skillnad mellan å ena sidan det förhållandet, att staten lånar pengar för att uppföra byggnader till försvarsväsendet och sedan avskriver dessa lån successivt, även om försvarsväsendet får betala hyra till staten för att få använda dessa fastigheter, och å andra sidan statliga åtgärder för uppförande av byggnader till exempelvis vetenskaplig forskning, som jag tror finansministern tänker på. Här måste en indirekt räntabilitet anses föreligga.

Slutsatsen av ett sådant påpekande blir, enligt mitt sätt att se, att man kan vara med om att låna pengar till exempelvis institutioner för vetenskaplig forskning lika väl som till byggnader för försvarsväsendet. Utgifterna äro ju av bestämt slag och av någorlunda lättbedömlig storleksordning.

Jag vill nämligen inte vara med på att helt allmänt öppna slussarna. Detta vill inte heller finansministern. Finansministern har i ett yttrande i national-ekonomiska föreningen givit en kompletterande förklaring. Jag får kanske överlåta åt herr statsrådet att själv inför kammaren framlägga denna förklaring. Det är väl den lämpligaste tidpunkten för en auktoritativ förklaring från regeringens sida just nu, när frågan diskuteras i riksdagen. Häri ligger naturligtvis inte alls någon kritik mot finansministern. Jag vill endast påpeka att tidpunkten nu är lämplig för en förklaring.

Till sist, herr talman, vill jag säga, att i de kretsar jag representerar välkomna vi i hög grad att det visat sig vara möjligt att genomföra stora och för vårt folks sociala standard mycket väsentliga sociala reformer, och detta samtidigt som ett skattelättnadsprogram planeras och genomföres. Jag ser inte dessa sociala reformer såsom någon samhällsekonomisk belastning. Det är min övertygelse att på lång sikt en bättre social omvårdnad, som man hoppas kunna genomföra under de närmaste årtiondena, skall visa sig icke endast ha de fördelar man närmast tänker på, utan även i många fall komma att bli en indirekt produktiv investering. Det är dock alldeles klart att, liksom när det gäller andra mera egentliga investeringar, man får handla i takt med tillgängliga resurser. Om det beklagligt nog inte går att bygga ut det sociala reformprogrammet på sex år, så får man taga ett par år längre tid på sig och sedan göra ett nytt program. Det är enligt min mening även ur social synpunkt bäst, om man försöker att bygga på en fast och hållbar grund. I uttrycket »fast och hållbar grund» inlägger jag, att man beflitar sig om ett rimligt skattetryck.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Det är naturligt att när vi nu stå inför genomförandet av den första stora reformen i det sociala reformprogrammet

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

den finansplan som framlagts i sammanhang därmed skall tilldraga sig ett särskilt intresse. Men det är också rätt intressant att konstatera den förskjutning i omdömena som ägt rum från den dagen finansplanen framlades, då alla dessa varningar från olika håll i fråga om omsättningsskattens avskaffande var den dominerande texten, till högermotionen och den tämligen stillsamma reservation, som herr Domö och hans partikamrater fogat till utskottsutlåtandet. Det är en mycket intressant utveckling, och det har sin betydelse att få konstatera detta.

Det särskilda utskottet har vid sitt bedömande av det framlagda materialet, såväl när det gäller beräkningen av nationalinkomstens utveckling som beräkningen av statens inkomster och utgifter under de kommande åren, kommit till det resultatet, att vi ha ansett oss kunna ansluta oss till de synpunkter, som finansministern framlagt i propositionen. Detta gäller såväl i fråga om den allmänna ekonomiska utvecklingen som i fråga om kalkylerna angående intäkterna, vilka verkställts på basis av den framlagda prognosen. Man skulle, när man följt vad som förekommit i detta ärende, kunna säga — professor Ohlin snuddade vid det ett ögonblick, men, som jag antar för sänjans skull inom den borgerliga familjen, så avbröt han plötsligt ämnet — att om man gör en jämförelse mellan de beräkningar, de synpunkter och de offentliga uttalanden som gjordes omedelbart efter det propositionen framlagts, och de beräkningar som fråns samma håll göras numera, så förefaller det som om det skulle vara finansministern, som representerade försiktigheten i särskilt hög grad.

Då det, herr talman, gällt att bedöma de statsfinansiella möjligheterna vid sidan av frågan om omsättningsskattens avskaffande och även att i samband med detta åstadkomma en *märkbar* sänkning av inkomstskatten, så har utskottsmajoriteten varit tämligen enig om att en av förutsättningarna för detta är en väsentlig reduktion av vissa av de nuvarande statsutgifterna. Det är inte bara de generella subventionerna, som här kunna komma i fråga, det är inte endast prisrabatterna, utan det är i första hand de stora kostnader som vårt försvar kräver, som måste undergå en väsentlig sänkning. Är inte riksdagen beredd att handla efter dessa linjer, till vilka särskilda utskottet helt anslutit sig, så måste man också begränsa sina krav på såväl ett snabbt genomförande av de sociala reformerna som framför allt avskryva önskningarna om sänkning av inkomstskatten. Nu har det, vilket framgår av det föreliggande betänkandet och av de båda anföranden, som talesmän för reservanternas här hållit, klart ådagalagts, att alla meningsriktningar sträva efter en märkbar skattesänkning. I propositionen har finansministern uttalat, att för att en skattesänkning skall bli märkbar, måste den omfatta en summa av minst 100 miljoner kronor. Vi ha nog vid behandlingen av denna punkt i utskottet kommit till det resultatet, att om det skall bli fråga om en verkligt märkbar skattesänkning på inkomsterna, och det är ju dem det här närmast är fråga om, så är det nog nödvändigt att sträcka sig ett stycke längre och således höja denna summa på minst 100 miljoner till omkring 150 miljoner kronor. På den linjen har ju också herr Ohlin ställt sig i sin reservation. Han sade vid ett tillfälle att han och högern i det avseendet reste samma krav. Jag kan väl knappast tänka mig att det fallit herr Ohlin ur minnet, att högern i sin motion kräver en skattesänkning på 350 miljoner, fastän det lyckats att i utskottet visa upp, att inte en gång motionärerna tänkt att detta skulle kunna inträffa förrän möjligen i slutet av 1950-talet.

Vi ha från utskottets sida ansett, att när vi gå in för att kräva en skattesänkning av den stora omfattning det här gäller samtidigt med genomförandet av de sociala reformerna, så är det nödvändigt att skaffa ersättning för statens inkomstbortfall. Vi ha därför utan tvakan anslutit oss till finansministerns

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
uttalade uppfattning att skapa denna ersättning, då vi inte vilja ställa oss i valet mellan å ena sidan reformer och å den andra skattesänkningar. Då vi alltså vilja ha både reformer och skattesänkningar ha vi ansett oss böra ansluta oss helt till finansministerns synpunkter att ersättningen skall skapas genom en höjning av bolagsbeskattningen plus en höjning av förmögenhetsbeskattningen. Vi ha så mycket lättare kunnat göra detta som vi i det avseendet kunna falla tillbaka på ett uttalande av riksdagen föregående år. I samband med behandlingen av en motion om engångsskatt föreslog bevillningsutskottet en skrivelse till Kungl. Maj:t, där just dessa synpunkter framhöllos att man i samband med prövningen av förmögenhetens andel av bördorna skulle taga under omprövning om det inte vore en tänkbar väg att i stället för en engångsskatt, som möjligen skulle visa sig vara tekniskt svår att genomföra, genomföra en skärpning av den vanliga förmögenhetsskatten och arvsbeskattningen. Det förefaller mig, som om det inte funnes någon som helst anledning att i detta avseende rygga tillbaka för de krav, som utskottet här understrekar, att förmögenheterna borde bära sin andel av bördorna. När man nu tänker sig en omläggning av vår skattelagstiftning för att eventuellt komma fram till en renodlad inkomstskatt, så borde det vara så mycket lättare att genom att lägga en höjning på förmögenheterna komma till ett rättvisare resultat.

Jag vill i det avseendet även säga herr Skoglund, att när han varnar så mycket för arvsbeskattningen eller rättare sagt den eventuella nya form av arvsbeskattning, som 1945 års skattesakkunniga kunna komma att föreslå, så skulle det vara klokt av honom om han, innan han talar om hur denna skatt kommer att drabba de svenska jordbrukarna, avvaktade resultatet av den kommande utredningen. Det skulle ju vara möjligt att herr Skoglund den dagen förslaget ligger på bordet och han får tillfälle att studera det i åtskilliga avseenden får taga tillbaka sina bestämda uttalanden om hur denna skatt skulle komma att drabba jordbrukarna. Det är utskottsmajoritetens bestämda uppfattning, att skall man genomföra det program som nu utvecklas i propositionen, de sociala reformerna och omsättningsskattens avskaffande, och vill man sänkning av den direkta beskattningen, så finns det ingen möjlighet att utföra detta utan att skaffa ersättning ifrån annat håll. Nu inträffar visserligen det underliga, att både högerpartiet och folkpartiet anse sig kunna genomföra denna anordning, trots att högerpartiet bestämt avböjer varje justering av skatterna och herr Ohlin visserligen ställer det en smula på framtiden men är beredd att redan i dag förklara, att han strävar efter att få en skattesänkning av mer än 150 miljoner kronor. Det är intressanta uttalanden, men, mina damer och herrar, jag tycker det skulle vara ännu mera intressant att få se det där trollerinumret utfört i verkligheten.

I fråga om högern finns det ju dock någon liten möjlighet, ty den avböjer ju barnbidraget i den form som föreslagits i den föreliggande propositionen. Vidare veta vi ju, att högern förklarar: »Som Du röstar får Du skatta.» Och då högern väl har föga utsikt att skaffa sig en majoritet i höst, som skulle kunna bli avgörande, så är kanske icke risken alltför stor för löftets infriande. Det skulle ju kunna tänkas, att en stor del av denna skattesänkning blir vad en högertalare sade under en debatt om dessa ting, nämligen att den blir kanske åtminstone — symbolisk.

Men det förefaller mig, herr talman, som om problemet vore en liten smula svårare för herr Ohlin. Han har ju ställt sig på den linje som härstammar från finansdelegationen. Visserligen har han väl i någon mån justerat sina siffror i reservationen, men i det stora hela måste han ju räkna med ungefär samma utgifter som propositionen. I budgeten för 1948/49 ha vi ett av

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

finansministern konstaterat underskott av 235 miljoner kronor. Herr Ohlins underskott måste väl bli ungefär detsamma, och han lägger därtill 150 nya miljoner. Såvitt jag kan förstå måste det bli ett konststycke att åstadkomma detta. Men herr Ohlin vill icke heller åstadkomma det. Om man mycket noggrant läser hans reservation, finner man, att han menar, att på våren 1947 går det bättre att bedöma vad som kan ändras i fråga om den direkta beskattningen. Jag vill bara uttala en stilla undran om det icke för den som nyss krävt en 10-årsplan kunde ha sitt stora intresse att icke skjuta en så väsentlig del därav som detta till våren 1947. Jag har försökt att finna en förklaring till detta, herr talman, men jag har icke kunnat komma till något annat resultat när jag läst det än att varje tidpunkt, som ligger före den 15 september i år, är olämplig för folkpartiet att ange sin ställning till dessa ting.

Nu vill jag, herr talman, ingalunda förneka, att den ekonomiska utvecklingen kan bli bättre än vi i dag ha möjlighet att överskåda. Men i så fall synes det mig som om det viktigaste icke vore att avstå från beskattning av de stora förmögenheterna. Det är nämligen icke fråga om de små förmögenheterna — dessa kunna, om jag icke missuppfattat saken — i stället vänta en skattelättnad. Jag skulle således icke anse det vara riktigt att avstå från beskattningen av de stora förmögenheterna, utan i stället bör man enligt min mening använda de pengar som man eventuellt kan få in utöver vad man räknar med till en ytterligare sänkning av inkomstskatten. I så fall kanske det skulle vara möjligt, herr Ohlin, att även bereda inkomsttagare med 15 000 à 20 000 kronors inkomst skattelättnad.

En fråga som också diskuterades mycket i utskottet och som ju också för-
anlett uttalanden här i debatten av båda representanterna för reservanterna, har varit frågan om underbalanseringen under vad man skulle kunna kalla för högkonjunktur. Herr Skoglund har här i dag liksom i motionen och liksom högerrepresentanterna i utskottet hävdad, att de under inga förhållanden kunna följa finansministerns linje. Det är klart att all försiktighet skall iakttagas, därom tror jag vi kunna vara överens. Utskottet framhåller också i sitt uttalande nödvändigheten av att när en viss underbalansering under högkonjunktur tillrådes, bör det föranleda återhållsamhet vid prövningen av nya utgifter. I propositionen nr 297 med nya beräkningar för det nu snart avslutade budgetåret uppvisas en underbalansering med utgångspunkt från de nya beräkningarna av i runt tal 50 miljoner kronor. Även i förslaget till nästa års budget föreligger det ett underskott. Det torde emellertid på grund av vissa nya uppgifter kunna justeras så att det i stället för underskott blir ett överskott. Men om den princip fasthålls som högern i sin reservation ansett bör tagas till rättesnöre, så kommer man ju icke ifrån att den underbalansering som skett vid en högkonjunktur på ett eller annat sätt måste täckas. I utskottet ställde jag till högern och i dag ställer jag till reservanterna frågan, hur detta skall kunna ske? Den saken har man hittills icke velat tala om.

Jag anser emellertid, herr talman, och det skall starkt understrykas, att när vi godtaga en underbalansering under högkonjunktur, så bör detta vara en maning till försiktighet vid prövning av nya utgifter, icke bara för herrars statsråd utan även för riksdagens egna ledamöter.

Till sist ha vi den delen av utskottsbetänkandet som avser den fråga, på vilken ett svar skall ges Kungl. Maj:t. Det är frågan om tidpunkten för omsättningsskattens avveckling. När utskottet kommit till det resultatet, att man skall svara Kungl. Maj:t, att riksdagen anser, att omsättningsskatten kan avvecklas den 1 juli 1947, så förefaller det åtminstone mig personligen stå i full överensstämmelse med, och jag tvekar icke att säga i *bättre* över-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
ensstämmelse med riksdagens uttalande i följd än Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha vågat ta detta steg, därför att det icke kommer att rubba den statsreglering vi om några dagar skola besluta om, och det kanske finns en möjlighet att man skall kunna täcka en relativt betydande del av den förlust som uppstår genom omsättningsskattens slopande. Man kan ju tänka sig, att andra indirekta skatter skulle komma att ge så mycket att därav skulle uppstå en viss kompensation. Jag vill framhålla för herr Ohlin, att utskottet ju också har tänkt sig att läget skulle kunna bli sådant, att denna skatt skulle kunna slopas tidigare än den 1 juli 1947. Nu var ju herr Ohlin synnerligen angelägen att få veta — så angelägen att man skulle kunna tro, att han icke hade deltagit i utskottets behandling av den här föreliggande propositionen — hur detta skulle kunna gå till och vilka förutsättningar som skulle föreligga för att skatten skulle kunna slopas exempelvis låt oss säga tre à fyra månader tidigare. Ingen bör väl kunna sväva i okunnighet om vad de rader som finnas på s. 23 i utskottsutlåtandet innebära. Jag behöver väl icke, herr Ohlin, uttrycka mig tydligare än att säga, att det kan tänkas, att en sådan situation skulle kunna inträffa, då det visar sig nödvändigt att låta skatten försvinna för att rädda oss ur en situation som skulle kunna bli mycket dyrbarare för det svenska folkhushållet än avståendet av omsättningsskatten skulle bli för statskassan. Det är vad som avses med detta uttalande, och vi hoppas ju, att det skall vara möjligt att om tre à fyra månader, då riksdagen ånyo får anledning att ompröva denna sak, bättre bedöma den saken än man kan göra i dag.

Herr Ohlin var ju tacksam för det tillmötesgående, som hade visats honom från utskottets sida. Han talade också om för kammaren att han hade gjort en mycket stor upptäckt. Han hade nämligen upptäckt, herr talman, att om socialdemokraterna och bondeförbundet hade anslutit sig till folkpartiets förslag hade det kunnat genomföras. Ja, det är utan tvivel en stor upptäckt. Men, herr Ohlin, det läget förelåg icke. Därför tycker jag vi kunna sluta med den diskussion som pågått i vissa tidningar om vem som skall ha äran av det beslut som skall fattas om omsättningsskattens slopande före den tidpunkt Kungl. Maj:t föreslagit. Herr Ohlin vill kanske ha den. Jag skulle tro, att om det bara kommer an på motionerande, får herr Ohlin en allvarlig konkurrent i kommunisterna, och fråga är om de icke i så fall ha rätt att ta åt sig åtminstone halva äran. Jag skulle tro, att det tjänar ingenting till att tvista om det. Jag skulle vilja säga, att utan hänsyn till partilinjer tillkommer väl äran av att ha slopat omsättningsskatten dem som i dag rösta för skattens slopande.

Herr Ohlin har emellertid ansträngt sig att uppvisa, att ett bifall till folkpartilinjen icke skulle innebära någon *verklig* underbalansering utan bara en *formell* underbalansering. Jag vill säga herr Ohlin, även med risk att herr Ohlin betraktar mig som obotligt konservativ, att jag icke kan godtaga hans sätt att göra en statsreglering förrän det lyckats honom att få den princip han gör sig till tolk för erkänd av statsutskottet, när det gör upp sitt förslag till statsreglering. Lyckas han med det skall jag känna mig beredd att gå till en omvändelse. Men jag skulle tro, att det icke bara är detta som är felet i herr Ohlins resonemang. Visserligen resonerar herr Ohlin från den utgångspunkten att vi befinna oss i en övergångsperiod, och det är riktigt. Jag ger honom rätt i det, men herr Ohlin skall icke i detta sammanhang glömma bort att liksom det finns försiktiga underbalanserare, kommer det i alla tider att finnas oförsiktiga underbalanserare. Jag träffade för någon tid sedan en person som var så litet konservativ, att han t. o. m. hävdade den meningen, att om det som är över av nationalinkomsten, sedan vi täckt våra konsumtionsbehov, räcker till

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

räntorna på statsskulden är det ingen fara med underbalansering. Det kommer således alltid att finnas människor som man har anledning att frukta i detta avseende. Med hänsyn därtill tycker jag, att det är farligt, när professor Ohlin lär ut dessa metoder och säger, att det hela kan förklaras med att det är en formell underbalansering. Herr Ohlin bygger på att det är en övergångsperiod, men herr Ohlin skall icke vara säker på att de lärjungar han eventuellt kan få på denna linje ta hänsyn till om det är en övergångsperiod eller icke.

Herr talman! Jag har med anförande av detta angivit de synpunkter som utskottsmajoriteten lägger på det här föreliggande ärendet. Jag skall sluta med att säga ett par ord till. När nu omsättningsskatten slopas, skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att vid förberedelsearbetena för genomförandet av denna avveckling skall stå som ögonmärke, att skatten återgår till konsumenterna. Litet till mans beklagar man i dag, att vi icke gjorde denna skatt synlig, när vi genomförde den. Då hade saken varit klar i dag. I så fall hade det varit möjligt för konsumenterna att själva utöva kontroll. När nu icke detta skedde 1940, så är det nödvändigt att intresset på alla håll, hos alla myndigheter, inriktas på att vårt beslut i dag icke blir en tom gest, så att de 400 miljoner kronor som det här gäller avhändas statskassan men i verkligheten icke bli någon skattelättnad. Det är nödvändigt att särskild uppmärksamhet ägnas åt den saken.

Med anförande av dessa synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till såväl utskottets hemställan som dess motivering.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Man diskuterar ju här frågorna om att slopa omsättningsskatten, att ordna med reformer av stor social räckvidd för samhällets olika medborgare, och i samband därmed också möjligheterna att sänka skatterna för det stora flertalet. Dessutom diskuterar man möjligheten att få en balanserad budget trots alla dessa stora ökade utgifter, som samhället kommer att åta sig, samtidigt som omsättningsskatten försvinner som skattekölla. Det säges uttryckligen av högerpartiet, och även av folkpartiet, och vi kunna ju också säga, att regeringen och bondeförbundet ansluta sig till denna uppfattning, att man naturligtvis bör se till att man får budgeten balanserad.

Men den fråga som man enligt min mening här i första hand bör diskutera är möjligheterna till att få en väsentligt ökad nationalinkomst. Det är nämligen enligt min mening icke möjligt att få vare sig en balanserad budget eller lindring i skattetrycket, för så vitt icke folk i allmänhet har sysselsättning och för så vitt icke folk i allmänhet har stora inkomster, så att det finns möjlighet att ta ut skatter. Blir icke detta fallet är det givetvis alldeles otänkbart att samtidigt kunna genomföra någon skattelättnad. Det är egentligen finansministern som tagit upp detta problem, vilket skett i propositionen. Vi, säger bondeförbundet, ha under utskottsbehandlingen efterlyst en diskussion av detta, och vi ha i vår reservation tagit upp detta problem, därför att vi icke kunna se problemet från samma utgångspunkter som finansministern här har gjort. Finansministern har uttalat, att flera osäkra faktorer inverka och att man inte kan ställa en så säker prognos som man skulle vilja. Det kan hända, att beräkningarna slå fel. Man har emellertid räknat med olika alternativ för inkomstökningen. Man räknar med en inkomstökning på 11, 17 eller 22 procent, och så stannar man vid 22 procent. Vi ha ifrån vårt håll sagt, att vi givetvis inte kunna säga, att detta är oriktigt. Vi erkänna, att inkomstökningen kan komma att visa denna önskvärda utveckling, men å andra sidan vilja vi heller icke sticka under stol med att inverkan av osäkra faktorer kan göra, att

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

inkomstutvecklingen inte blir så gynnsam som man skulle önska. Det är huvudsakligen tre osäkra faktorer, som finansministern pekat på, nämligen utrikes-handeln, befolkningsutvecklingen och möjligheterna för samhället att påskynda utvecklingen av näringarnas mera effektiva utnyttjande. Det är givet, att dessa tre faktorer måste spela stor roll härvidlag. Jag skulle tro, att den första av dem, nämligen utrikeshandeln, är den mest osäkra. Man bygger här på att denna skall utvecklas i önskvärd riktning, att vår industri skall ha möjlighet att arbeta för fullt och att vi skola kunna medverka till den stora återuppbyggnad, som väl nu hela världen står inför. Vi ha undgått krigets förstörelse, hela vår produktionsapparat är i gång, och vi hoppas kunna utnyttja den så mycket som möjligt. Vi måste emellertid räkna med en hel mängd osäkra faktorer, och det har också professor Lundberg i sin promemoria framhållit. Han har uttalat, att det inte alls är säkert att vi kunna räkna med denna önskvärda utveckling, utan han menar, vilket vi tro är riktigt, att i slutet på 1940-talet och i början på 1950-talet kommer exporten att stagnera.

Finansministerns och regeringens uppfattning har godtagits av alla i utskottet med undantag av bondeförbundets representanter, som avgivit en reservation på denna punkt och anse, att det inte är säkert att man har möjlighet att utnyttja arbetskraften på det sätt som finansministern säger. Finansministern framhåller, att nationalinkomstens stegring de sista åren har ägt rum inte minst genom förskjutning av arbetskraft till näringsgrenar, där arbetskraften frambringar mera än förut. Strax efter detta säger finansministern, att det bör vara utrymme för ett planmässigt arbete i syfte att påskynda förskjutningen till mera givande och bättre betalda arbeten. Om dem som arbeta inom industrien, särskilt exportindustrien, kan man givetvis säga, att de utföra ett givande och bra betalt arbete, och en förskjutning till sådana arbeten, som medföra en höjning av nationalinkomsten, är givetvis en önskvärd utveckling. Men då uppkommer frågan, om man skall anse att mindre betalda arbeten nationalekonomiskt sett icke betyda lika mycket som andra arbeten. Jag tänker i främsta rummet på jordbruket, som inte har möjlighet att konkurrera med dessa givande, bättre betalda arbeten. Man kan väl i rimlighetens namn inte säga, att jordbruksarbetet nationalekonomiskt sett är mindre värt än de högt betalda arbetena inom exportindustrien! Om det är regeringens uppfattning, att man skall räkna nationalinkomsten ifrån dessa utgångspunkter, ha vi velat anmäla en bestämd protest häremot. Det kan inte vara riktigt att räkna på detta sätt.

Vidare säger finansministern, att man skall använda arbetskraften på riktigt sätt, och därmed menar han inte bara vad jag förut relaterat, att den skall användas i bättre betalda, givande arbeten, utan också att dessa arbeten skola suga till sig den arbetskraft, som inte är helt och fullt sysselsatt i sitt nuvarande yrke och arbetsplats. Jag föreställer mig, att detta skulle gå till på det sättet, att man skall locka denna arbetskraft till sådana arbeten, där den ur samhällets synpunkt kan mera effektivt utnyttjas. Finansministern säger, att trots allt torde reserver av arbetskraft förefinnas, framför allt på landsbygden, men på grund av bristande rörlighet undandrages den en effektiv produktion. Vi ha i dag varit åhörare till en interpellationsdebatt i första kammaren om möjligheterna att skaffa arbetskraft till jordbruket, och där underströks av såväl interpellanten och dem som deltog i debatten som av statsrådet Sträng, som besvarade interpellationen, att det är besvärligt att få arbetskraft på landsbygden och att allt bör göras för att skaffa arbetskraft till jordbruket. Alltså, för den som känner till arbetsförhållandena inom jordbruket torde det stå klart, att några reserver icke finnas att hämta där. Detta har också i debatten här förut understrukits av herr Skoglund i Doverstorp. Det skulle då vara

Den allmänna omsättningskattens avveckling. (Forts.)

annan arbetskraft på landsbygden, som skulle gå partiellt arbetslös. Jag tror inte det är många på landsbygden som man kan anse vara partiellt arbetslösa och som man skulle kunna utnyttja på annat sätt. Om några till äventyrs inte skulle helt utnyttjas, tror jag det är sådana arbetare som ha någon mindre sysselsättning vid sidan av ett eget jordbruk eller hantverk. De kunna ha ett s. k. stödjordbruk eller ett hantverk samt därjämte hjälpa till med jordbruksarbete hos andra under säsongen. Vi ifrågasätta därför i vår reservation, om det inte finns större möjlighet att få sådana partiellt arbetslösa från städerna.

Är det verkligen så, att alla i städerna äro effektivt utnyttjade? Äro exempelvis i Stockholm eller andra städer och samhällen alla verkligt effektivt utnyttjade, eller skulle man inte kunna tänka sig att här skulle vara en del arbetskraft att hämta, som skulle kunna användas på ett bättre sätt än som nu sker?

Man talar om att jordbruket skall rationaliseras och att jordbruket genom att sammanföras i större enheter skulle kunna använda mera maskinell arbetskraft. Man skulle på det sättet kunna lösgöra arbetare, och de skulle kunna användas i annan produktion. Jag föreställer mig, att det är denna tanke, som ligger bakom finansministerns resonemang. Det anvisas också i finansplanen pengar för jordbrukets rationalisering. Det är visserligen inte upptaget mer än 75 miljoner kronor, men jag skulle tro att fortsättning följer. Man menar, att härigenom skulle såväl jordbrukets problem som arbetskraftproblemet kunna lösas. Vi ha emellertid i vår reservation framhållit, att vi icke kunna godtaga detta resonemang.

Om man fullföljer finansministerns tankegång, att samhället skall påskynda förskjutningen till mera givande och bättre betalda arbeten, och även antar, att man lyckas med jordbrukets rationalisering, så blir det en del lösgjord arbetskraft. Det har varit olika versioner om antalet jordbruk, som skulle försvinna, om det skall bli 50 000 eller dubbla detta antal eller om antalet skall bli mindre, men i varje fall blir det en del frigjord arbetskraft. Om denna arbetskraft överföres till exportindustrien och denna en vacker dag stagnerar på grund av avsättningssvårigheter, kan det inte hjälpas att den överförda arbetskraften kommer i en mycket svår belägenhet. Om samhället då på ett eller annat sätt har medverkat till denna överflyttning, är det väl också samhällets skyldighet att taga sig an dessa arbetslösa. Man kommer då att fråga sig: har verkligen riksdagen medverkat till en rationell utveckling av önskvärd art, eller ha vi i stället gjort något som ur samhällets synpunkt inte alls är önskvärt? Jag kan inte annat än bestämt varna för en sådan utveckling, om det är denna tankegång som ligger bakom, vilket jag tror är sannolikt. Är det så, att man från regeringsbanken får en annan version av detta, är ingenting annat än gott att säga därom, och i så fall äro inga gladare över detta än just reservanterna från bondeförbundet.

Jag berörde nyss möjligheten att få arbetskraft från städerna, och jag kan inte underlåta att taga Stockholm som exempel. Är det som sagt verkligen rationellt ordnat i Stockholm och inom näringar utanför jordbruket? Man gör stora utredningar och stora nationalekonomiska utläggningar om möjligheterna att rationalisera jordbruket, men görs det allt som kan göras inom andra näringar? Jag skall inte i detta fall gå in på industrien, ty den har jag ingen möjlighet att överblicka. Jag skulle tro att man inom industrien försöker att utnyttja arbetskraften så effektivt som möjligt i eget intresse. Men om vi se på handeln eller andra näringar, har man där verkligen gjort allt vad man kan? Jag skall endast anföra ett exempel.

Sedan jordbrukarorganisationerna år 1937 gemensamt tagit hand om mjölk-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
distributionen i Stockholm ha 350 mjölkbutiker lagts ned, och jag tror ingen stockholmare kan klaga på att mjölkdistributionen inte är välordnad. Trots att den allmänna kostnadsnivån även vad beträffar löner och byggnadskostnader stigit sedan år 1937 ha distributionskostnaderna för mjölk, vilka även innefatta hyror och löner, inte stigit med mer än 10 procent. Detta är ett utmärkt exempel på vad man genom rationalisering kan åstadkomma på ett område, som man knappast tänker på. Jag kan som ytterligare ett exempel på antalet affärer i Stockholm nämna, att det enligt uppgift finns 400 radioaffärer och 330 pålsvaruaffärer. Det är klart, att dessa butiker i och för sig äro nyttiga, och det är väl heller ingen som vill säga annat än att de måste finnas, men jag tror att man här kan genomföra en stor rationalisering och använda den frigjorda arbetskraften på andra områden, $\frac{1}{4}$ av dessa butiker räckte väl till. Jag kan vidare påpeka, att när man går omkring här i Stockholm, ser man en mängd till synes fullt arbetsföra personer, som syssla med något så litet ansträngande som att sälja dragningslistor och liknande, och när det varit ett starkt snöfall på vintern, se vi en väldig massa nymobiliserad arbetskraft, men av såväl klädsel som utseende att döma är det inte kroppsarbetare, utan partiellt arbetsföra. Dessa exempel tror jag visa, att det finns en arbetskraftsreserv här i Stockholm, och jag tror det är på samma sätt i andra städer. Jag tror att det skulle vara mycket nyttigt ur samhällets synpunkt, om finansministern ville försöka göra en skrapning där och använda dessa personer i produktivt arbete.

Jag hörde en gång en utläggning över denna finansplan, som jag tyckte var mycket riktig. Det var en man som ansåg, att arbetslönerna borde avvägas så, att det för arbetarna var likgiltigt, om de arbetade i den ena eller andra näringen. Om arbetskraften kunde bli ungefär lika högt betald i jordbruk och industri — jag vågar väl inte sträcka mig så långt som till att säga exportindustri — skulle givetvis mycket vara vunnit, och då tror jag man skulle slippa de slitningar som förekommit i riksdagen och annorstädes om de olika arbetenas art.

Om vi gå vidare i propositionen, ha vi för övrigt i det väsentliga givit vår anslutning till utskottsmajoriteten. Det är uppenbart, att vi här få göra en avvägning mellan möjligheterna till ökade utgifter och möjligheterna till minskade inkomster. Jag har ingen anledning att gå närmare in på detta, och det är för övrigt redovisat i vår reservation. Om jag uppfattade herr Skoglund i Doverstorp riktigt, sade han, att han finner den reservation vi ha anfört beträffande förmögenhets- och arvsskatterna vagt formulerad, och att det är oklart, om det, som han uttryckte sig, skulle läggas som underlag till en kompromiss. Enligt min uppfattning kunna dessa uttalanden i fråga om skattesänkningar och dylikt inte bli annat än vagt formulerade. Jag vet inte, om det finns möjligheter att, som här deklarerats från såväl högern som folkpartiet, göra bestämda uttalanden, som sedan kunna ligga till grund för riksdagens vidare ställningstagande. Detta måste man väl i alla fall avväga från gång till gång och se i samband med utgiftsstegringar och de utgiftskrav, som ställas på samhället. Det har i utskottets motivering sagts, vilket jag tycker är riktigt, att man skall vara försiktig med nya utgiftskrav, för såvitt de inte kunna tillgodoses inom ramen för den balanserade budgeten. Jag tycker det är ingenting mer att tillägga om detta, utan man bör kunna ha möjlighet att godta det.

Folkpartiet med herr Ohlin i spetsen har vid föredrag ute i landet gjort ett stort nummer av omsättningsskattens försvinnande. Jag tror herr Olsson i Gävle hade rätt när han sade, att Ohlin vill ha en säker grund att stå på när vi komma fram till den 15 september. Herr Ohlin är överraskad över att bonde-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

förbundet i detta ärende är synnerligen passivt, därför att det tidigare intagit en positiv hållning till frågan och därför att vi tidigare vid upprepade tillfällen motionerat om att omsättningsskatten skulle försvinna så fort som möjligt. Herr Ohlin undrar nu, om vi ändrat mening i detta fall. Han har emellertid långt innan ärendet behandlats i utskott och kammare ute i landet deklarerat sin uppfattning och även tagit munnen ganska full och sagt, att bondeförbundet har samma uppfattning som regeringen, nämligen att omsättningsskatten inte skall försvinna förrän den 1 januari 1948. Jag vet inte, vilken rätt och vilka möjligheter herr Ohlin har att uttala andra partiets uppfattning, och i detta fall äro hans uttalanden helt och hållet felaktiga. Att bondeförbundet inte motionerat i frågan vid innevarande riksdag beror på att vi tidigare vid upprepade tillfällen alltsedan omsättningsskattens tillkomst tydligt markerat, att vi anse denna skatt mycket orättvis, att den särskilt drabbar de barnrika familjerna och de små inkomsttagarna, samt att, om den borttoges, staten säkerligen skulle kunna öka sina inkomster på andra områden. Nu säger herr Ohlin, att det inte kunde bli tal om detta förut, därför att vi då hade ett miljardunderskott i budgeten. Det var väl så att folkpartiet inte var så värst intresserat av de förslag, som bondeförbundet i det fallet hade anvisat. I varje fall har folkpartiet tillsammans med andra hela tiden när vi motionerat från sin sida slagit ned på att omsättningsskatten skulle försvinna och endast velat att den skulle finnas kvar.

Vi motionerade även föregående år och begärde då, att riksdagen i en skrivelse skulle uttala sig för att omsättningsskatten så fort som möjligt skulle försvinna, och vi talade om att det fanns andra möjligheter att kompensera de minskade inkomsterna med. Jag tror bondeförbundets ställning är fullt klar. Vi ha hela tiden sagt, att vi anse detta vara en av de mest otympliga och orättvisa beskattningar, som någonsin förekommit, och att det vore riktigare att, där så är möjligt, ta ut större skatter på de stora förmögenheterna och inkomsterna. Nu kan man naturligtvis ha olika meningar om vad som skall menas med större och mindre förmögenheter. Om jag har fattat herr Ohlins reservation rätt, anser han att gränsen mellan större och mindre inkomst går vid 15 000 å 20 000 kronor. Detta är ju så högt att bondeförbundet aldrig kan tänka denna inkomst som medelinkomst. Vi ha i vår reservation sagt, att vi vilja medverka till att skatterna på de mindre inkomsterna sänkas. Men om skatterna skola sänkas på ett håll och statsverket ändå skall tillföras lika stora inkomster, måste ju pengar oundvikligen tas någon annanstans. Om inkomstutvecklingen, såsom högern och även folkpartiet räknat med, skulle bli ännu gynnsammare än herr Wigforss tänkt sig, blir det givetvis möjligt att sänka skatterna även för andra grupper och i större utsträckning än vi ha föreslagit. Vi ha dock i detta fall räknat försiktigt och, som jag tror, också ganska riktigt.

Herr Ohlin säger, att om vi hade anslutit oss till folkpartimotionen om att omsättningsskatten skall försvinna den 1 januari 1947, skulle detta även ha blivit riksdagens beslut. Jag måste personligen tacka herr Ohlin för hans starka tro på bondeförbundets makt, men vi ha aldrig vågat sträcka våra förhoppningar så långt, att vi fyra bondeförbundare tillsammans med de två folkpartisterna i utskottet, alltså sex ledamöter, skulle ha möjlighet att diktera riksdagens beslut. Det är väl ändå väl optimistiskt räknat, och jag tror inte det ligger någon reell möjlighet bakom detta. Om herr Ohlin verkligen hade velat medverka till ett positivt resultat, hade han haft all anledning att ansluta sig till det kompromissförslag som framkom i utskottet om att omsättningsskatten borde upphöra före den 1 juli 1947, och att, därest det vore möjligt eller kanske rent av nödvändigt att skatten försvinner före denna tidpunkt, regeringen

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

borde ta detta under övervägande. Men det kanske inte är så lätt att falla från den ståndpunkt man annonserat om i tidningarna och vid föredrag ute i landet, nämligen att omsättningsskatten enligt folkpartiets åsikt borde försvinna den 1 januari 1947, och i stället ansluta sig till en kompromisslösning.

Herr talman, med dessa reflexioner ber jag att få yrka bifall till den av herr Löfvander med flera avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det är fel när man ifrån bondeförbundsreservanternas liksom nu ifrån herr Petterssons i Dahl sida — och jag tror även herr Skoglund i Doverstorp var inne på samma sak — försöker att i den här föreliggande kungl. propositionen inlägga den meningen, att regeringen skulle vara intresserad av att vidtaga åtgärder för att åstadkomma en utflyttning av folk från landsbygden till tätorterna.

När det i den kungl. propositionen talas om outnyttjad arbetskraft och särskilt landsbygden nämnes, så avses därmed, såsom var och en som läser uppmärksam kan finna, att understryka att det är svårare att effektivt utnyttja arbetskraften på landsbygden än i städerna och övriga tätorter. Jag kan exemplifiera detta därmed att det t. ex. uppstår ett arbetskraftsbehov på sjukhusen i Stockholm. Det vidtages åtgärder för att halvtidsanställa gifta kvinnor, och det verkar som om åtgärden skulle lyckas. Eller det blir en trängande situation vid jordbruket! Det kan i många fall liksom nu i år vid sockerbetskötseln mobiliseras åtskillig arbetskraft från städer och samhällen till landsbygden. Just den omständigheten att näringslivet är så differentierat i tätorterna och att folktätheten är så stor medför större möjlighet att åstadkomma rörlighet i arbetskraften än vad som kan bli fallet på landsbygden. Där ha människorna ofta för litet att göra, men de äro bundna till sina trånga förhållanden, och det går inte att anordna arbetskraftsutbyte på ett tillräckligt effektivt sätt. Det är därför som vi ifrån regeringens sida ha velat understryka, att här kunna behövas alldeles särskilda åtgärder. Och för att något belysa detta vill jag taga upp ett litet resonemang om jordbrukets arbetskraftsbehov sett på längre sikt.

Redan i dag har i första kammaren i ett interpellationssvar förklarats, att från myndigheternas sida skall allt göras, som är möjligt, för att jordbruket skall få erforderlig arbetskraft. Men å andra sidan är det ingen inom regeringen som har den uppfattningen, att tjänsteplikt skall införas eller att den enskilde medborgaren i vårt land skall förhindras att själv välja sitt arbete. Om det står, herr Pettersson i Dahl, en karl och säljer dragningslistor på Stockholms gator, har åtminstone inte jag den meningen att man skall i lag förbjuda detta. De åtgärder, som kunna vidtagas, måste alltså ske inom ramen för den enskilde medborgarens rätt att själv välja sitt arbete — det kan inte hjälpas — men inom den ramen skall allt göras som kan göras. På längre sikt är det naturligtvis möjligt att vidtaga åtgärder, som kunna leda till en förbättrad arbetskraftsbalans.

Om jag nu först skulle yttra några ord om behovet av fast anställd arbetskraft vid jordbruket, så är det självklart att där kommer konkurrensen att ha sin gång. Arbetarna gå dit där de bli bäst betalda och där de finna sin bästa trivsel. Jordbruket måste där kunna konkurrera, det äro vi alla överens om. Det kan föreligga en meningsskiljaktighet mellan mig och många inom bondeförbundet såtillvida att jag är övertygad om att man icke kan lösa den frågan enbart på prispolitikens väg genom att höja priserna på jordbrukets produkter. Jag skall inte gå in på det ganska långa resonemang, som jag skulle behöva för att visa min ståndpunkt där. Jag tror egentligen innerst

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

inne, att det inte finns någon som tänkt över detta problem som inte förstår, att lösningen där inte är så entydig. Det måste ske ett nedbringande av behovet av arbetskraft genom arbetets mekanisering — det kommer man icke ifrån — och därigenom vinner man också till slut den balans, som eftersträvas. Jordbruket får det folk som behövs, när man kunnat få ned arbetskraftsbehovet tillräckligt och när man kunnat taga maskinkraften till hjälp i tillräcklig grad.

En helt annan sak är det i fråga om jordbrukets behov av säsongarbetskraft. När herr Pettersson i Dahl skulle belysa denna fråga kunde han inte förneka, att det på landsbygden kan finnas personer, som ha för litet att göra. Det kan vara en liten jordbrukare som hjälper större jordbrukare under säsongerna. Jag kan ge herr Pettersson i Dahl ett exempel, som jag nyligen läste i en framstående bondeförbundetidning. En lantbrukare i Kalmar län hade skaffat sig en potatissättningsmaskin. Den sparade mycket arbetskraft och gick bra, men när jordbrukaren kom för att få hjälp med att hålla rotfrukter och potatis fria från ogräs, sade de kvinnor, som förut arbetat där, att när vi nu ha förlorat arbetet med potatissättningen, så få vi för litet att göra på landet, så nu flytta vi till staden. Bondeförbundetidningen hade naturligtvis sin mening med detta. Vi andra tro inte, att en potatissättningsmaskin har en sådan effekt, men exemplet leder in tankarna på rätt spår. En mängd arbeten inom jordbruket ha på det senaste årtiondet blivit starkt säsongbetonade. Vissa kategorier av människor kunna inte få ständigt arbete, utan de måste ta tillfälliga arbetsanställningar. De finna detta tillstånd otillfredsställande, och den ene efter den andre flyttar från landsbygden och jordbruket till tätorterna. Det är således inte dessa i och för sig som locka dem, utan det är förhållandena på landsbygden som skapa flykten från landsbygden.

Inom regeringen ha vi då frågat oss, hur detta skall kunna rättas till. Vi anse det inte finnes någon annan möjlighet än att försöka göra näringslivet på landsbygden mer differentierat. Samhället måste med alla möjligheter som stå till buds försöka påverka företagens lokalisering för att få mer industri på landsbygden och skapa en tätare bebyggelse där, så att man kan få människorna att stanna kvar. Hur kan då industrien påverka jordbrukets behov av säsongarbetskraft? I samband med all industriell verksamhet finns det inom befolkningen alltid en del element, som icke ha full sysselsättning. Det finns t. ex. många hustrur till industriarbetare, vilka tycka det är fördelaktigt att ta någon månads arbete med rotfrukterna för att hjälpa upp sin ekonomi utan att därför binda sig för hela året. Det finns även andra människor, som på samma sätt kunna gripa in och delta i skördearbetet.

Jag vill ge ett litet exempel på detta från min egen erfarenhet. Jag var för någon månad sedan i min födelsebygd någon mil söder om Malmö och frågade då olika jordbrukare, som jag träffade, hur de skulle få arbetskraft till sockerbetsskötseln. De svarade: »Om inte vi, som ha våra jordbruk i en tätbebyggd trakt intill industrisamhällen, skulle kunna få arbetskraft, vem skulle då kunna få det?» De voro alldeles på det klara med att för dem var det intet problem att få detta arbete utfört. Vi se alltså denna fråga om ett rikare differentierat näringsliv på landsbygden även som en fråga om att skapa möjligheter att tillgodose jordbrukarnas nödtorftiga behov av säsongarbetskraft. Om vi inte göra någonting i den riktningen, komma människorna att flytta vad som än händer. Det är ganska meningslöst att som herr Pettersson i Dahl här antydde säga, att om man inte gör någonting, komma människorna att stanna kvar på landsbygden, och i så fall blir det lättare för oss att uthärda en arbetslöshetskris. Vi hade emellertid vår hittills värsta

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
 arbetslöshetskris i början av 1930-talet, och det är ett faktum, att flykten från landsbygden aldrig i vårt lands historia har varit så stark som under 1930-talet. Jordbrukets förmåga att vid kriser binda folk kvar vid jordbruket är således mycket begränsad.

Jag vill även säga, att det är fel, när man i bondeförbundsreservationen påstår, att regeringen har för avsikt att sammanlägga små jordbruk för att på så sätt skaffa industrien arbetskraft. Läget är ju i verkligheten det helt omvända. Även de mindre jordbrukarna börja ju flytta från landsbygden till städerna. Jag vill fästa uppmärksamheten på att mellan jordbruksräkningarna åren 1927 och 1937 har antalet brukningsdelar på mellan två och tio hektar åkerjord i Sverige utom de fyra nordligaste länen minskats med 7 000. Vi äro väl alla på det klara med att den utvecklingen kommer att fortsätta, och om den fortsätter som hittills, betyder det, att dessa små jordbruk efter hand köpas upp av innehavare av de större jordbruket. Min erfarenhet säger mig, att de icke användas för att göra andra jordbruk bärkraftiga. Följden blir då, att de självständiga jordbrukarnas antal minskas och att de ersätts av lantarbetare. Vår avsikt är, att vi genom sammanläggningen av jordbruk skola kunna använda sådana mindre ställen, som bli lediga, därför att människorna inte längre vilja fortsätta med dem, till att göra andra små ställen bärkraftiga. På så sätt skulle det enligt vår mening bevaras bönder på landsbygden, vilka åtminstone jag för min del betraktar såsom ur social synpunkt bättre ställda än lönearbetarna. En sådan sammanläggningsverksamhet leder alltså på intet sätt till en minskning av jordbruksbefolkningen. Det leder till att man vid den utveckling som pågår ser till att man behåller ett antal självständiga jordbruk, som i annat fall skulle ha försvunnit.

Jag tycker att det är litet märkvärdigt, att herr Pettersson i Dahl här såsom reservant talar emot en sådan sammanläggning, när han anser det vara en alldeles riktig tanke att i Stockholm minska antalet mjölkbutiker med 300. När man är en sådan vän av rationalisering för stadens del, kunde man väl också tänka litet rationellt, då det gäller jordbruket.

Jag trodde också att vi numera, sedan herr Nilson i Spånstad m. fl. i januari månad väckt den motion, vari förklaras att det mindre jordbrukets ekonomiska ställning inte kan tryggas genom den allmänna prispolitiken beträffande jordbrukets produkter, voro överens om att det måste någonting annat till för att klara den saken, och då finns det, såvitt jag förstår, inte någon annan utväg än att göra jordbruket mer bärkraftigt genom rationaliseringar.

Jag har här velat ge denna förklaring med hänsyn till den tolkning, som man i bondeförbundets reservation har velat ge åt propositionens skrivsätt. Men när jag nu gjort det, kanske jag får ställa några frågor till bondeförbundet.

Vad är det egentligen som bondeförbundet här vill? Det kan ju hända, att jag i min tur läser reservationen fel, men jag måste fråga: är det bondeförbundets mening, att man inte skall arbeta för att få industrier ut på landsbygden? Om det är bondeförbundets mening, kan jag inte tro, att arbetarbefolkningen på landsbygden tycker, att bondeförbundet intar en riktig ståndpunkt. Och vidare vill jag fråga: är det bondeförbundets mening att motsätta sig, att man från statens sida verkar för att sådana små ställen, som på grund av utvecklingens gång blivit lediga, användas för att göra andra mindre jordbruk bärkraftiga i stället för att, såsom tendensen hittills varit, gå upp i större jordbruk? Om det skulle vara bondeförbundets ståndpunkt, tror jag inte heller att de mindre jordbrukarna i det långa loppet komma att tycka, att detta är en förständig politik.

Man blir litet fundersam när man hör och ser bondeförbundets olika sätt att

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

resonera i dessa frågor, och den tanken inställer sig osökt, om det inte egentligen är på det sättet, att bondeförbundet har större intresse för den frågan, hur man skall kunna skaffa det jordbruk, som behöver lejd arbetskraft. sådana på billigaste villkor, än för frågan om hur arbetarbefolkningen på landsbygden och de mindre jordbrukarna i det långa loppet skola kunna nå upp till en levnadsstandard, som är likvärdig med motsvarande folkgruppers

Herr **Pettersson** i Dahl erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! I anledning av de frågor, som herr statsrådet här ställde, vill jag först säga, att jag har i min egenskap av ordförande i egnahemsnämnden i Hallands län rätt mycket medverkat till att sanera mindre jordbruk genom sammanläggning med sådana jordbruk, beträffande vilka herr statsrådet själv säger, att det är lämpligt att de försvinna. Jag har givetvis ingenting att invända mot en sådan sammanläggning, utan jag tycker den är alldeles riktig, när den, såsom nu, kan ske frivilligt och på ett naturligt sätt.

Statsrådet ifrågasatte vidare, huruvida inte det största intresset från bondeförbundets sida skulle gälla frågan om hur man skulle kunna skaffa billigaste möjliga arbetskraft till det större jordbruket. Jag måste bestämt protestera mot detta, och jag tycker verkligen, herr statsråd, att det borde vara klart, att vi inom bondeförbundet inte sträva efter något sådant. Från bondeförbundets sida har man, åtminstone så länge jag varit här, i olika sammanhang gjort upprepade framställningar om att vi på landsbygden skulle få möjlighet att betala våra arbetare på samma sätt som sker inom andra näringar. Jag har ju också i ett tidigare anförande sagt, att just denna dragning mellan olika näringar om arbetskraften är olycklig och att vi skulle, om arbetskraften på landsbygden betalades bättre, slippa dessa strider, som nu förekomma.

Jag begärde ju en förklaring från regeringsbanken om hur man skall läsa propositionens uttalande om den arbetskraft, som skall lösgöras på landsbygden — om det är meningen att denna arbetskraft skall bevaras åt landsbygden eller inte — men nu säger herr statsrådet, att man inte alls har tänkt sig att det skall lösgöras någon arbetskraft genom att jordbruk sammanläggas. Jag får säga, att jag är mycket glad för detta uttalande. Om jag inte läser tidningarna fel, har herr statsrådet på en diskussion i Kalmar sagt någonting som gick i rakt motsatt riktning, men det är ju möjligt, att herr statsrådet kommer att säga, att tidingsreferatet var oriktigt.

Det sägs här, att arbetskraften på landsbygden är för litet rörlig och att vi ofta ha för litet att göra. Jag skulle i stället tro, att vi där i allmänhet ha för mycket att göra. Det borde väl herr statsrådet veta, att man där inte kan räkna med åtta timmars arbetsdag. Det finns många jordbrukar- och småbrukarhustrur och för all del även jordbrukare, som arbeta det dubbla antalet timmar, och om man någon gång är litet ledig, behöver man nog denna ledighet för att vila upp sig en smula.

Härpå anförde

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag kan inte förstå, hur herr Pettersson i Dahl kan komma med sådana påståenden som att jag skulle sagt, att jordbrukarna och jordbrukarhustrurna ha för litet att göra. Vad jag sagt är, att det numera på landsbygden finns ett stort antal människor som få leva på dåligt betalda säsongarbeten, vilket de finna otryggt. Därför lämna dessa människor jordbruket och landsbygden och ge sig in till städerna. Detta är väl en helt annan sak.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Herr Pettersson i Dahl säger sedan, att han givetvis kan vara med om en sammanslagning av mindre jordbruk, om den kan ske utan tvång. Har jag sagt, att det skall ske med tvång? Det kommer snart ett betänkande från jordbrukskommittén, där, såvitt det är riktigt vad som berättats mig, alla medlemmar, även bondeförbundets representanter, äro eniga om de åtgärder som man där har tänkt sig, åtminstone de lagstiftningsåtgärder som kunna ha någonting med tvång att skaffa. Jag har inte yttrat någonting om att folk skall lösgöras från jordbruket. Det ligger i sakens natur, att om folk sälja sina ställen och flytta till tätorter samt deras ställen sammanslås med andra ställen, de mindre jordbrukarna då bli färre än de voro förut. Vad jag här velat framhålla är, att regeringen inte går in för sin politik med sammanslagningar för att skapa detta tillstånd, utan för att se till, att det blir största möjliga fördelar för jordbruket av de förhållanden som uppkomma genom att dessa människor flytta.

Sedan vill jag bara säga, att jag tror visst, att bondeförbundet gärna vill, att jordbrukets arbetskraft skall vara ordentligt betald. Men jag frågar här: vill bondeförbundet inte särskilt arbeta för att få industri på landsbygden och därigenom ge arbetskraften på landsbygden bättre möjligheter, och vill bondeförbundet inte medverka till sammanslagningar av jordbruk för att bevara bönderna? Den sista frågan har ju herr Pettersson svarat på, men icke på den första. När man ser sådana uttalanden som här gjorts, kommer man till slut fram till den frågan, om det inte egentligen är det något större jordbrukets intressen som bondeförbundet mest har i tankarna.

Herr Pettersson i Dahl, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag beklagar, att minuterna inte räckte till, då jag skulle svara på statsrådets frågor. Jag hade nämligen ämnat besvara även den tredje frågan som statsrådet riktade till mig. Den frågan gällde, om vi inte ha intresse för att få ut industri och hantverk på landsbygden. Vi ha här tidigare avlämnat motioner till riksdagen, och statsrådet har själv talat om den motion som väckts av herr Nilson i Spånstad m. fl. Vårt intresse härför ha vi tidigare betygat, och därför behöver jag nu inte ytterligare understryka detta. Men jag vill tillägga en reflexion, och det är den, att det är inte säkert, att jordbruket härigenom tillföres någon extra arbetskraft. Jag bor i närheten av ett litet samhälle, som i viss mån blivit industrialiserat genom att dit kommit småhantverk och småindustri. Nu har man börjat med en ny industri. Men det märkvärdiga är, att ehuru denna industri betalar sin arbetskraft med 75 öre i timmen, när jordbrukets arbetspriser ligga väsentligt högre, så gå arbetarna i alla fall från jordbruket till denna industri. Då har man alltså icke tillfört jordbruket någon ny arbetskraft genom denna industri. Problemet är, kan man säga, att industrien måste vara säsongbetonad, så att man kan lägga ned den under den tid, då jordbruket bäst behöver arbetskraft. Jag tror att ordna så torde vara alldeles otänkbart.

Statsrådet säger, att man inte kan i lag förbjuda människorna att sälja dragningslistor. Det ha vi naturligtvis inte ifrågasatt. Men man kan heller icke i lag påbjuda, säger statsrådet, att det och det jordbruket skall försvinna. Det anser jag inte heller, men det finns många möjligheter ändå att påverka utvecklingen. Jag minns hurusom statsrådet stod i den bänk, där han nu sitter, och sade, att samhället hade ofantligt många möjligheter att påverka utvecklingen. Jag tror, att det nog finns sådana möjligheter, och det måste vara detta som ligger bakom jordbruksministerns resonemang i detta fall.

Vad sedan gäller att man inte kan genom prispolitiken ordna så, att det mindre jordbruket blir lönsamt, vill jag säga: nej, det kanske man inte kan,

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

såvitt man inte går in för några nya metoder. Om jag inte tar fel, ha sådana diskuterats i 27-mannakommittén, och vi ha här i kammaren nyligen diskuterat möjligheterna att hjälpa det mindre jordbruket genom att låta det få taga hand om en stor del av äggproduktionen. Jag tror, att med litet god vilja finns det nog möjligheter till att påverka utvecklingen till jordbrukets gagn utan att stå efter en massa småbruk.

Ja, herr talman, nu tror jag, att jag har svarat på de frågor som statsrådet här framställt.

Vidare anförde

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Det vore kanske mycket att säga till vad herr Pettersson i Dahl senast yttrade, men jag skall icke trötta därmed. Jag vill bara till sist framhålla, att när nu herr Pettersson i dag anser, att det både kan vara nyttigt med en sammanläggning av mindre jordbruk och med en lokalisering av industri till landsbygden, då kan jag icke begripa, hur bondeförbundet kunnat skriva i sin reservation så som det gjort. Det var egentligen det jag velat framföra.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande ärende till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr **Janson** i Frändesta, som yttrade: Herr talman! Redan före årsskiftet 1945—1946 visade det sig att tillgångarna på fodersäd och kli voro knappa i förhållande till de kvantiteter av dessa varor för vilka jordbrukarna erhållit inköpskuponger. Strax efter nyåret blev härigenom också situationen främst beträffande kli men även beträffande fodersäd mycket bekymmersam och har allt sedan dess varit i hög grad otillfredsställande. Beträffande fodersäden torde en förklaring till de påtalade förhållandena åtminstone delvis ligga i att jordbrukarna till det allmänna icke kunnat avstå de myckenheter fodersäd, som livsmedelskommissionen beräknat.

I fråga om kli är emellertid det påtalade förhållandet desto mera anmärkningsvärt. Livsmedelskommissionen har mycket väl med tämligen liten felmarginal kunnat beräkna den inhemska produktionen, och i fråga om det importerade kliet ha någorlunda tillfredsställande beräkningar också varit möjliga, även om importen i början av året försenades och försvarades på grund av strejker och andra svårigheter i exportländerna. Från den berörda handels sida har upprepade gånger hos respektive statliga regleringsmyndigheter och organ påtalats, att kupongtilldelningarna särskilt av kli försatt handeln i en mycket bekymmersam situation då de så avsevärt överstigit de disponibla tillgångarna därav.

Intill utgången av april månad 1946 fanns av inom landet tillverkat och av importerat kli 119 000 ton, under det att genom krisorganen till jordbrukarna utdelats kuponger för icke mindre än 154 000 ton. — Det är att märka att vid ovannämnda tidpunkt importen i full omfattning hade kommit i gång. — Här har alltså utdelats kuponger för 35 000 ton kli, som icke funnos disponibla och som icke heller kunna beräknas komma att finnas tillgängliga förrän i bästa fall långt fram på sommaren.

Interpellation. (Forts.)

Det torde ej närmare behöva utvecklas, hur ovannämnda förhållande inverkar på jordbrukarnas tilltro till ransoneringssystemet.

Jag anhåller i anledning av ovanstående att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framföra följande fråga:

Är herr statsrådet berett att vidtaga åtgärder för att förhindra att ovannämnda förhållanden under kommande utfodringssäsong upprepas?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.22 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 19 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Den allmänna omsättnings-skattens avveckling.

(Forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde till fortsatt behandling första särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående avvecklingen av den allmänna omsättningskatten, dels ock i ämnet väckta motioner.

Enligt förut skedd anteckning lämnades därvid ordet till

Herr **Fast**, som anförde: Herr talman! Någon skall ju börja debatten efter middagen, och denna gång har det blivit min tur. Jag skall försöka att fatta mig kort, särskilt som vi ju fört två detta ämne ganska närbesläktade debatter.

Jag har tidigare vid ett par tillfällen givit uttryck åt min uppfattning, att det inte är så lätt att vara finansminister i det här landet, då det inte går att göra alla till lags. Denna känsla har hos mig förstärkts när jag tagit del av de reservationer som åtfölja detta utlåtande. Om finansministern ser pessimistiskt på utvecklingen, så är det alltid några som äro ännu mera försiktiga. Om han av tänkta utvecklingslinjer följer den mest optimistiska visar det sig, att det alltid är några som äro ännu mer optimistiska. Om finansministern vill avskaffa en skatt, så är det också alltid en del som vill att detta skall ske omedelbart, om det skall ha något värde. Föreslår finansministern att skatter skola sänkas, så förmenar man på sina håll att det skall ske i betydligt större utsträckning än som föreslagits. Och skulle finansministern föreslå sådana skatteökningar, som äro avsedda att täcka vissa oundgängliga utgifter eller utgöra ersättning för bortfallande skatter eller för en sänkning av andra skatter, ja, då är man genast färdig att anmäla sitt missnöje.

Detta är, herr talman, ett intryck som jag inte har kunnat undgå att få när jag genomläst dessa reservationer. Men jag har också funnit att den svenska högern, som ju velat vara känd för stor försiktighet i ekonomiska ting, nu förordar den egentligen mest optimistiska utvecklingslinjen när det gäller

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

att bedöma inkomstutvecklingen och skatteunderlaget för de närmast liggande åren. Det är onekligen uppfriskande, herr talman, och jag gör inga förebråelser på grund av denna ståndpunktsskiftning. Ingen skall bli gladare än jag om det visar sig att man får rätt på högerhåll i sina förhoppningar. Jag skall också gärna tillägga att det är klart, att i en fråga sådan som den vi nu diskutera finns utrymme för mycket olika meningar, så svårbedömbar som den ekonomiska framtida utvecklingen ter sig. Här har man att räkna med inte bara våra egna förhållanden, som vi borde kunna i kanske rätt hög grad bemästra, utan vi ha också att ta hänsyn till den omgivande söndertrasade världen, med vilken vi måste driva handel, då vi äro i hög grad beroende av import av vissa varor för att kunna upprätthålla och utveckla vår egen produktion, betingelser sålunda som mycket starkt inverka på den utvecklingslinje som den ene eller den andre tänker sig.

Under sådana förhållanden vågar jag för min del inte räkna mera optimistiskt än vad finansministern gjort. Jag skall gärna erkänna att jag vid första genomläsandet av propositionen t. o. m. fick det intrycket, att finansministern så att säga tagit till i överkant. Men jag har sedermera kommit till den uppfattningen, att de skäl, som i propositionen angivits, varit godtagbara och att således denna finansieringslinje kan förordas. Jag förutsätter, när vi tala om dessa olika linjer, att vi allesamman utgå ifrån att det skall lyckas oss att i vårt land förhindra åtminstone en okontrollerbar inflationsutveckling och således hålla kronans köpvärde uppe. I motsatt fall är det ju ingen svårighet att kunna få inkomster, men det betyder bara att man i ett sådant utvecklingskede också får motsvarande utgifter.

Rörande arbetskraftsproblemet, som blivit berört i bondeförbundets reservation, vill jag, sedan nu jordbruksministern deltagit i denna debatt, endast säga, att jag anser att man skall utnyttja arbetskraftsreserven, var den än är tillfinnandes, på landsbygden eller i städerna. Men det är oomtvistligt — det tror jag vi måste vara överens om — att jordbrukarna under statens medverkan och kanske också på samhällets bekostnad måste påskynda rationaliseringen av det svenska jordbruket och att mindre brukningsdelar, likaså under statens medverkan, sammanslås med varandra. Då är det ju inte orimligt att det kan resultera i sådana arbetsbesparingar, som också lediggjorde arbetskraft ute på landsbygden.

När det gäller förläggning av industrier delar jag helt den meningen att det inte är önskvärt, att redan stora städer växa sig allt större och suga till sig allt större delar av den svenska industrien. För vårt samhällsliv och även för industrien själv skulle det säkerligen vara hälsosamt med en större spridning av industrien även ut till samhällena på landsbygden.

I fråga om propositionens och utskottets uttalanden om nödvändigheten att sänka försvarskostnaderna motsätter sig högern, som framgår av reservationen, att man på denna punkt gör något som helst uttalande. I folkpartiets reservation finner man det visserligen vara motiverat med en sänkning, men även i denna reservation anser man att något egentligt uttalande i frågan inte bör göras, fränsett denna sympatiförklaring, förrän försvarsberedningen blivit färdig med sitt förslag. Men, herr talman, om man inte kan göra väsentliga besparingar i fråga om försvarskostnaderna, kan jag för min del icke se hur det skall vara möjligt att få utrymme för utgifterna till samtliga de sociala reformer som jag, efter alla deklARATIONERNA, trodde att vi voro ganska ense om att genomföra. Men det är här inte bara fråga om att få rum med alla dessa nya utgifter, utan detta skall också ske — vilket man väl i stort sett är överens om — väsentligen inom ramen av en balanserad budget, trots omsättningsskattens borttagande och en icke obetydlig sänkning av inkomstskatten.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Jag tror inte det blir möjligt för någon finansminister att göra det konststycket i synnerhet icke, om man skulle följa högerns uppfattning, att man inte skall få öka beskattningen och således inte få någon ersättning för den sänkta inkomstskatten och de bortfallande skatterna, inte få genomföra någon ökning av skatterna vare sig på de större förmögenheterna eller i fråga om bolagen eller genom arvsbeskattningen.

Att man nu skulle vara förhindrad att göra ett antagande rörande de ungefärliga besparingar i fråga om försvarskostnaderna, som man anser det nödvändigt att ernå, kan jag omöjligt inse. Enligt mitt förmenande har riksdagen samma möjligheter som också svårigheter som försvarsutredningen att förutse utvecklingen i världen och i Europa i det nuvarande osäkra läget. Dessa svårigheter komma sannolikt att bli rådande under en tidrymd, varunder försvarsutredningen ändå är tvungen att lägga fram ett förslag. Det är i och för sig ingen orimlig ståndpunkt att utgå ifrån vad som är möjligt att i ett visst utvecklingsläge utge i kostnader för försvaret. Låt mig få tillägga som en personlig uppfattning, att kan man inte nu göra några besparingar i fråga om försvarskostnaderna — när skall man då tänka sig att kunna göra detta?

Om man väntar några år, har väl världen ekonomiskt börjat återhämta sig, men om man inte heller då har kommit fram till den organiserade och tryggade freden, är det klart att vi få räkna med ytterligare stegringar av dessa kostnader. Men om ett sådant tryggande av freden skulle kunna äga rum på ett tidigare stadium, finns ju ännu större anledning att kunna något minska på försvarskostnaderna. För egen del måste jag säga, att hur pessimistiskt man än må bedöma läget ute i världen, får man väl ändå utgå ifrån att folken just under de närmast följande åren äro så till den grad utmattade och krigströtta, att man kan räkna med en längre eller kortare fredsperiod. För övrigt, vad är det som sker vid uppgörandet och antagandet av försvarsplaner? Blir det inte till sist en avvägning av vad man har råd att ge åt de olika ändamålen — en avvägning som ju alltid är svår att göra i och för sig och där meningarna givetvis äro synnerligen delade i fråga om vad man skall ge företräde. Här är inte heller fråga om fastslående av någon viss summa, utan här gäller det ett uttalande för att kunna åtminstone bilda ram och förutsättningar för besparingar av sådan storleksordning att man har anledning diskutera den i samband med finansplanen för socialreformerna.

Enligt min mening ha vi inte råd till allt som vi skulle kunna önska oss, vare sig det är fråga om ett starkt försvar eller sociala reformer. Vi måste ålägga oss en viss begränsning, och det har nog märkts både i fråga om takten i genomförandet liksom innehållet i reformerna att man inte kan göra vad som helst. Därför är det nödvändigt att man både minskar försvarskostnaderna och finner en täckning åtminstone till en viss del, för den minskning i inkomster, som uppstår genom borttagandet av skatter och sänkning av skatter.

Jag vill också understryka ett uttalande som gjordes här för en stund sedan av herr Adolv Olsson, nämligen att vi nog få finna oss i att finansministern håller en ledande och ganska hård hand över jämväl de av statens utgifter, som riksdagen annars kan tycka det kan vara ganska intressant och trevligt att få operera med på egen hand utan den nödiga översikten av de stora sammanhangen. Redan nu borde det vara klart att de löneökningar, som vi ha att räkna med, komma att med något tiotal miljoner kronor överstiga den kostnadsram, som man från finansministerns sida har räknat med i finansplanen. Om omsättningsskatten borttages vid den tidpunkt som föreslås i folkpartireservationen, skapar detta — om icke annat — ett svagare ekonomiskt utgångsläge än vad jag tycker det kan vara klokt att gå ut ifrån. Det kan heller inte vara den stora och väsentliga saken, huruvida omsättningsskatten skall bortfalla den

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

1 januari 1947 eller den 1 juli 1947. Vad jag anser vara stort och väsentligt är, att man nu kan gå från ord till handling och här fatta ett beslut rörande omsättningsskattens bortfallande inom en relativt kort tid.

Jag skall gärna medge, herr talman, att skäl som i dag saknas kunna uppkomma för ett slopande av omsättningsskatten tidigare än utskottet här förutsett. Jag tänker därvidlag på möjligheten av en situation, där levnadskostnadsindex skulle hota att stiga så väsentligt, att det helt enkelt kan vara nödvändigt med borttagande av omsättningsskatten för att därigenom förhindra denna stegring av index. Men i sådant fall finns det ju också möjlighet att följa utskottets anvisningar och säga, att det då skall tillkomma finansministern att ta initiativ.

Jag vill emellertid på det allra enträgnaste understryka vad utskottet framhållit och också tidigare här i debatten sagts om behovet av en så effektiv och vaksam priskontroll när omsättningsskatten bortfaller, att åtminstone den väsentliga delen av vad denna skatt har utgjort kommer att tillfalla konsumenterna. Jag erinrar om att jag förde denna sak på tal i årets remissdebatt. Jag blev för detta utsatt för åtskillig kritik och fick mig tillsända tidningsuttalanden, där man ansåg att det var förolämpande att ifrågasätta, att inte konsumenterna utan vidare skulle få sig till godo hela omsättningsskatten i form av sänkta varupriser. Jag konstaterar nu att jag ingalunda varit ensam om mina farhågor, utan dessa skymta såväl i utskottets utlåtande som i reservationerna.

Vid remissdebatten framhöll jag, utan att känna till den finansplan som sedermera skulle komma att framläggas, att jag mycket väl kunde tänka mig att vissa utgifter skulle kunna läggas utanför den balanserade budgeten. Jag nämnde att det i så fall skulle vara fråga om ändamål av mera varaktig beskaffenhet, där man på längre sikt skapade sådana värden, som kunde väsentligt inverka på den ekonomiska utvecklingen och således vore ägnade att också öka vår produktion. Jag tror att det finns sådana utgifter från statens sida. Men jag är angelägen att understryka att jag tror det är mycket önskvärt att för dessa indirekt räntabla utgifter finna en sådan formel, att man inte i vissa givna situationer lockas att gå utanför den ram vi nu tänka oss, när vi gemensamt diskutera denna angelägenhet. Jag tror också det skall vara möjligt att finna en sådan beskrivning på sådana ändamål, att det kan vara möjligt att åstadkomma en god eller i varje fall relativ säkerhet på området.

Högerns ståndpunkt i fråga om budgetens balansering och om indirekt räntabla utgifters finansiering inom ramen för den balanserade budgeten utan nya eller ökade skatter, ytterligare skattelättnader utöver vad som föreslagits i propositionen liksom också det bestämda motstånd man har rest mot en sänkning av försvarskostnaderna, ja, det är, herr talman, en inställning som jag inte för mitt vidkommande kan anse vara förenlig med en allvarlig tanke på att också kunna genomföra det sociala reformprogram som framlagts av regeringen. Vill man åstadkomma reformer och man finner dessa vara nödvändiga, då får man vara beredd att bringa de erforderliga offer. För egen del finner jag att dessa reformer äro för vårt svenska folk så pass nödvändiga, att jag inte tvekar att yrka bifall till utskottets hemställan, däri också inbegripet vad som kan vara erforderligt att bringa i form av offer för dessa reformers finansiering.

Jag vill tillägga att jag finner det ganska självklart att de skattelättnader, som kunna vara möjliga att genomföra, i första hand böra komma de små inkomsttagarna till godo, som onekligen trots allt tyngas hårdast av det nuvarande skattetrycket. Skulle högerns optimistiska beräkningar angående inkomstutvecklingen i vårt land visa sig vara hållbara, så händer ju, herr talman,

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
ingen annan olycka än den, att då blir det oss möjligt att senare göra ytterligare sänkningar av skatterna, som säkerligen det svenska folket kommer att mottaga utan några som helst protester. I det nuvarande läget har jag ansett det finnas all anledning att iakttaga en viss försiktighet i beräkningarna.

Jag är glad, herr talman, åt att det varit möjligt för regeringen och finansministern att framlägga en hållbar plan till finansiering av det sociala reformprogrammet, vars förverkligande vi nu stå i begrepp att inleda. Nästa punkt på föredragningslistan är den största och mest betydelsefulla i det avseendet, och vårt beslut där emotes med stor förväntan bland de stora folkgrupper, där man hyst oro inför den ekonomiskt icke tryggade ålderdomen.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrade:

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Herr Fast tog upp till diskussion den i och för sig naturligtvis beaktansvärda frågan, vem som är optimistisk och vem som är mindre optimistisk i de sammanhang som här äro för handen. Jag skall inte närmare gå in på detta spörsmål — hur man ser på utvecklingen är ju en bedömningsfråga — men jag kan inte underlåta att i anslutning till herr Fasts anförande meddela något av innehållet i den sedvanliga promemoria angående utfallet av årets taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt, som just kommit bevillningsutskottet tillhanda. Jag drar för egen del naturligtvis inte alltför omfattande konklusioner för framtiden av detta dokument, men å andra sidan tycker jag inte det är alldeles orimligt att häri dock se en indikation på den sannolika utvecklingen.

I denna förnyade genomgång, som riksräkenskapsverket har verkställt, får man veta att denna sammanvägning av det hopbragta materialet beträffande taxering av fysiska personer m. fl. ger till resultat, att det taxerade beloppet för dessa skattskyldiga nu skulle kunna uppskattas till 11 280 miljoner kronor, eller något mer än i statsverkspropositionen antagits, utvisande en stegring med 7,3 % i förhållande till det taxerade beloppet vid 1945 års taxering. Den tidigare beräkningen ligger alltså, som kammarens ledamöter torde finna, något i underkant. För samtliga skattskyldiga — den siffran är ju den mest intressanta i det här sammanhanget — erhålles ett beskattningsbart belopp av 7 365 miljoner kronor mot 7 065 miljoner kronor enligt riksräkenskapsverkets tidigare beräkningar, innebärande en stegring med 4,2 procent av denna. Inkomst- och förmögenhetsskatten kan därför nu uppskattas till 750 miljoner mot 714 miljoner enligt den tidigare beräkning, som kom riksdagen tillhanda när vi samlades i januari. Jag vill som sagt inte för egen del dra alltför omfattande slutsatser av dessa siffror, men jag tycker man har anledning fästa ett visst avseende vid dem, när man försöker bilda sig en uppfattning om den sannolika utvecklingen under de närmaste fyra, fem åren.

Vad som närmast gav mig anledning att begära ordet var herr Adolv Olssons i Gävle anförande. I slutet av detta gjorde han ett uttalande, som jag gärna vill understryka. Han tog där fasta på något, som utan tvivel utgör det centrala i det problem vi nu diskutera, d. v. s. omsättningsskattens avskaffande. Det är så mycket mera angeläget, tycker jag, att understryka vad herr Olsson i Gävle i det hänseendet framhöll som herr Ohlin, egendomligt nog eftersom han på ett intimt sätt intresserat sig för omsättningsskatten. I sitt anförande inte berörde den sidan av saken. Herr Adolv Olsson underströk, att, för att det skall vara någon mening med den genomgripande åtgärd, som riksdagen nu går att vidtaga, bör omsättningsskatten, som han uttryckte det, »återgå till konsumenterna». Detta är givetvis riktigt, ty återgå inte skatten till konsumenterna, är det ganska meningslöst att besluta om omsättningsskat-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

tens avskaffande. Detta blir ju då endast fråga om en rent bokföringsmässig transaktion i statens räkenskaper, och konsumenterna, d. v. s. den stora allmänheten, få ingen som helst glädje av riksdagsbeslutet.

Herr Ohlin var intresserad av att framhålla angelägenheten av att avskaffa omsättningsskatten med hänsyn till den omständigheten att inflationen nu har nått så långt, att vi befinna oss nära det ominösa talet 248, som rullar upp hela lönespörsmålet och i sin tur naturligtvis har i följe en mängd perspektiv av oroväckande karaktär. Det är ju riktigt, det som herr Ohlin här har framhållit, och det är också klart, att om man avskaffar omsättningsskatten komma levnadskostnaderna att påverkas så att utrymmet mellan nuvarande indexnivå och talet 248 något vidgas. Därigenom erhålles en viss säkerhet för att den inflationistiska utvecklingen kan tänkas bli hejdad, åtminstone tillfälligtvis.

Detta är riktigt, men herr talman, det är riktigt dock endast under en bestämd förutsättning, nämligen den förutsättning, som herr Olsson i Gävle framhöll, alltså att skatten återgår till konsumenterna, d. v. s. att det av riksdagen beslutade avskaffandet av omsättningsskatten resulterar i en motsvarande reduktion i priserna för det svenska folkhushållet. Populärt kan man uttrycka det så, att om riksdagen avskaffar omsättningsskatten, som ger cirka 360 miljoner kronor, skall det svenska folkhushållet därigenom avlyftas 360 miljoner kronor i sina konsumtionsutgifter. Nu är naturligtvis det stora spørsmålet: kommer detta att bli resultatet? Detta spørsmål bör stå i centrum för diskussionen, ty blir inte det resultatet, ha vi inte vunnit någonting med denna åtgärd. För egen del är jag en liten smula tveksam huruvida följderna av ett avskaffande av omsättningsskatten blir just detta, och jag skall försöka motivera varför.

Jag vill naturligtvis inte — och jag tror inte att jag behöver särskilt understryka detta — ifrågasätta handelslojalitet i detta sammanhang. Våra köpmän, som ju i fråga om omsättningsskatten ha varit statens skatteindrivare under alla dessa år, ha sannerligen fullgjort denna sin uppgift på ett sådant sätt, att icke en skugga av en misstanke kan falla på dem. De ha icke bara fullgjort denna skatteindrivning på ett föredömligt vis, de ha också gjort det utan någon som helst ersättning. Inom parentes vill jag påpeka, att det väl inte finns någon skatt, där staten får in relativt taget ett så stort nettobelopp som när det gäller omsättningsskatten. Det allmänna har ju tack vare köpmännens lojalitet och goda samhällsanda praktiskt taget inga som helst omkostnader för uttaget av dessa hundratals miljoner om året från skattebetalarna.

Anledningen till att jag ställer mig en smula tveksam, huruvida det uppställda målet kommer att nås, är alltså ingalunda att finna i någon oro för att köpmännen härvidlag skulle svika, utan det beror på helt andra omständigheter. Jag skall försöka antyda några motiv för att en sådan tveksamhet kan vara på sin plats.

För ett ekonomiskt betraktelsesätt torde det stå klart, att den enda verkligt prissänkande effekten kan nås genom ökat utbud av varor eller minskad efterfrågan på varor. Intetdera fallet är nu aktuellt, som vi alla veta, och inte heller existerar den fria marknaden, som låter mekanismen fungera på här antytt sätt. Efterfrågan på varor är mycket stark och tillgången är relativt begränsad. Det blir då priskontrollens uppgift att verka så, att det i alla fall uppstår en prissänkande tendens. Det är inte obekant, att priskontrollen redan arbetar under vissa svårigheter, och ännu större skulle de bli om registret för kontrollens verksamhet utvidgades. Ett annat resultat av ett hastigt borttagande av omsättningsskatten skulle bli, att priskontrollen helt enkelt måste

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

permanentas, intill dess den situationen inträder, då tillgången på varor blir så riklig att efterfrågan reduceras. Denna konsekvens diskuteras överhuvud taget inte i utskottets utlåtande, ännu mindre tar man upp till bedömande frågan huruvida priskontrollen kommer att räcka till i dess nuvarande organisation. Det är desto angelägnare att dessa problem bli föremål för övervägande, som man vet att kontrollens effektivitet redan nu börjar svikta. Jag vill erinra kammarens ledamöter om det intressanta anförande som finansministern höll just i den saken, när vi häromdagen hade vår stora inflationsdebatt här i kammaren. Finansministern ansåg det nödvändigt att för kammaren påpeka, att priskontrollen inte kan hålla i alla väder. Det kan uppstå en situation, där trycket på priserna blir så starkt, att priskontrollen bryter samman. Finansministern var, så vitt jag kunde förstå, själv ingalunda blind för möjligheten av en sådan utveckling. Jag för min del skulle vilja säga, att ju starkare lönestegringarna påverka prisbildningen, liksom för övrigt importen av varor, desto svårare blir det att hålla priserna i schack.

Jag tycker inte det kan ha varit opåkallat att göra dessa påpekanden för kammaren, då vi nu gå att avskaffa omsättningsskatten. För egen del tillhör jag dem som anse, att skatten skall avskaffas. Jag har i bevillningsutskottet varit ense med dem som haft den meningen. Jag har där inte anmält någon avvikande uppfattning. Den fråga, som jag är tveksam om, är vilken tidpunkt som kan vara den mest riktiga. Jag menar, att man bort ge sig till tåls en liten smula, vänta och se hur det blir med varuförsörjningen, innan man beslutar att avskaffa omsättningsskatten, ty om den i vissa hänseenden rätt knappa varuförsörjning, vi nu ha, blir bestående för avsevärd tid framåt, då mina damer och herrar, är det min bestämda uppfattning att skatten inte kommer att återgå till konsumenterna på det sätt, som vi alla hoppas. Blir det däremot en rikligare varutillförsel, då nås detta resultat, som vi alla syfta till.

I detta sammanhang skulle jag vilja erinra om att våra myndigheter i dagarna haft besök av representanter för de norska statsmakterna, som varit intresserade av att höra vår uppfattning just i omsättningsskattefrågan. Härvid erfor man, att samtliga de stora partierna i Norge hade träffat en överenskommelse om att omsättningsskatten tills vidare skulle bibehållas, just på den grund att man tror, att, om man i nuvarande knapphetsläge avskaffade omsättningsskatten, skulle den inte i större utsträckning komma att återgå till konsumenterna. Därför behåller man omsättningsskatten i Norge för att avskaffa den i ett läge, då varutillförseln är rikligare och utsikterna att skattens avskaffande skall slå igenom hundraprocentigt äro större. Jag vill understryka, att omsättningsskatten i Norge träffar väsentligt hårdare än den gör i Sverige. I Norge är den tioprocentig och går över hela fältet, i Sverige är den femprocentig och från densamma är, som kammarens ledamöter väl veta, de väsentliga livsmedlen undantagna. Detta om omsättningsskatten.

Så skulle jag gärna vilja säga ett par ord rörande skattesänkingsprogrammet i dess helhet. Herr Olsson i Gävle har ganska starkt framhållit, att finansministern, förutom att avskaffa omsättningsskatten, även avser att sänka den direkta beskattningen med 100 miljoner. Ja, herr Olsson i Gävle antydde — till min överraskning, då den siffran, såvitt jag vet, inte har varit nämnd i första särskilda utskottet — att man från majoritetens sida syftade till ett större belopp, nämligen 150 miljoner kronor. Det är ju tacknämligt, att få denna nya siffra presenterad på detta sätt inför kammaren. Måhända är det ett tillmötesgående gentemot den argumentering, som från vårt håll har förts i detta sammanhang. Jag håller mig emellertid i fortsättningen endast till det belopp, 100 miljoner, som finansministern själv har ifrågasatt. Som i debatten riktigt har påpekats, är det emellertid här inte fråga om en skattesänkning, det

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

är endast fråga om en omfördelning av de direkta skatterna på så sätt, att finansministern lyfter av ungefär 100 miljoner i skatter från de lägre inkomstagarna och lägger på 100 miljoner på de högre inkomstagarna. Denna anordning medför ju ingen reell förändring i beskattningen såsom sådan.

Hur ställer sig då vår beskattning för närvarande? Det kan ju vara intressant att erinra kammarens ledamöter — därest de ha glömt detta — hur fördelningen mellan direkta och indirekta skatter för ögonblicket tager sig ut i vårt land. Jag håller mig då till riksbudgeten, sådan den presenterades riksdagen, när denna kom samman i januari i år. I denna upptas de direkta skatterna till 1 141 200 000 kronor och de indirekta skatterna till 1 424 500 000 kronor. Här föreligger, som man naturligtvis genast observerar, en viss dominans för de indirekta skatterna, men denna dominans, det vill jag understryka, är ganska skenbar. Man får nämligen hålla i minnet, att i de indirekta skatterna äro här inräknade sådana skatter som t. ex. sprit- och maltdrycksskatterna. Det är ju en indirekt beskattning, som inte är tvingande på samma sätt som annan beskattning. Den skatten kunna ju medborgarna, om de så önska, undandraga sig genom att inte konsumera de varor det här är fråga om. Det gäller här ett betydande belopp, Jag har roat mig med att räkna samman de olika sprit- och maltdrycksskatterna — de bilda ju ett komplex av olika skatter. Tillsammans ge de emellertid 429 miljoner kronor. Drar man dessa 429 miljoner från det sammanlagda beloppet för den indirekta beskattningen, nämligen 1 424 miljoner kronor, kommer man ned till en siffra för den indirekta beskattningen på 995 miljoner, medan den direkta beskattningen var 1 141 miljoner kronor. Här ligger alltså den indirekta beskattningen under. Jag vill för fullständighetens skull påpeka, att jag för dessa beräkningar inte tagit hänsyn till automobilskattmedlen, som ju föras på en särskild budget.

Om man nu från dessa 995 miljoner, som representera de indirekta skatterna, drager de 360 miljoner, som omsättningsskatten ger, komma vi ned till 635 miljoner för de indirekta skatterna mot 1 141 miljoner för de direkta. Här inträder då, som kammarens ledamöter naturligtvis genast finna, en påtaglig snedbelastning av det svenska skattesystemet, och jag undrar om vi ha anledning att utan vidare konstatera detta utan att söka göra någonting däråt. I varje fall ha vi på högerhåll inte ansett detta vara rimligt. Vi mena, att man skall sträva efter att såvitt möjligt återställa den gamla balansen mellan direkta och indirekta skatter, så att de ge ungefär hälften var. Det är därför vi i vårt skattesänkingsprogram strävat efter en successiv skattesänkning hän emot ungefär 350 miljoner. Nå vi det målet, ha vi ju återställt en viss balans i detta hänseende.

Herr Adolv Olsson i Gävle talade också om de ifrågasatta sänkningarna i förmögenhetsskatterna och hänvisade till att bevillningsutskottet på den punkten gjort vissa uttalanden vid förra årets riksdag. Det är alldeles riktigt, att bevillningsutskottet gjorde detta, men jag vill erinra om att det var bevillningsutskottets socialdemokratiska majoritet som gjorde det. Den samlade borgerliga minoriteten hade en annan uppfattning. Jag vill också erinra kammarens ledamöter, därest de möjligen glömt det, att detta bevillningsutskottets majoritets uttalande om en höjning av förmögenhetsskatten framfördes i anslutning till en kommunistisk motion. Man kanske kunde säga, att den »vänligt pådrivande» verksamheten från kommunistisk sida i det hänseendet som i åtskilliga andra här tagit sig uttryck. Från den borgerliga minoritetens sida spordes, huruvida inte skattestegringarna under kriget drabbat jänväl ägare av förmögenhet. Det kunde ifrågasättas, skrevo reservanterna, »om icke förmögenheterna därigenom fått till fullo bära sin anpart av de bördor, som kristiden pålagt».

Jag skall be att få ta ett konkret exempel för att visa vad det här är fråga

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

om. Låt oss som exempel ta en man, som 1939 hade en inkomst av kapital på 3 000 kronor. Vad är denne mans lott i dag? Jo, han har fått en högre beskattning, och, vad värre är, värdet av hans förmögenhet har blivit väsentligt sänkt. 1939 var köpkraften i avkastningen av hans förmögenhet 3 000 kronor, men i dag är den knappt 2 000 kronor. Han har alltså förlorat ungefär 1 000 kronor. Jag tror att man med skäl kan fråga sig, om icke en sådan förmögenhetsägare verkligen burit sin del av krigets påfrestningar. Jag skulle vilja gå så långt, att jag skulle vilja fråga, om det finns många i vårt land som burit sina bördor på samma sätt som landets många småsparare gjort.

Under den här förda debatten har från socialdemokratiskt håll uttalats önskvärdheten av en skattesänkning. Jag är glad över att kunna konstatera detta, men jag skulle varit ännu mera tillfredsställd, om dessa uttalanden tagit sikte på en *reell* sänkning också av den *direkta* beskattningen. Jag påpekade för en stund sedan, att finansministern icke föreslår någon generell sänkning i den direkta beskattningen. Sänkningen av inkomstskatten och bortfallet av krigskonjunkturskatten böra motvägas — säger ju finansministern med användande av en ganska ovanlig terminologi — genom »ökade tillskott från andra håll inom den direkta beskattningens ram». Men, herr talman, det är härvidlag icke bara fråga om en *omfördelning*, utan det är, så vitt jag kan förstå, realiter fråga om en *höjning* i fråga om de direkta skatterna för en ganska stor del av landets invånare, även i de lägre och lägsta inkomstskikten, detta beroende på källbeskattningen och dess verkningssätt. Det är kanske icke så många som tänka på, att källbeskattningen, som i och för sig innebär en viss lättnad, också för ganska många kan betyda en högre beskattning eller i vart fall en betalning av skatt under ogynnsammare förhållanden än som den förutan skulle varit för handen. För närvarande betalar man ju sin skatt ett eller två år efter inkomstens förvärvande. I regel är det så att människorna — löntagarna i vart fall i betydande utsträckning — få en år för år ökad inkomst; inkomsten går med andra ord ofta i en kurva uppåt. Det är därför naturligtvis lättare för en löntagare att betala skatten efter den gamla ordningen, då han får mera pengar att ta av. Enligt den nya ordningen går det icke till på det sättet, utan han skall betala av det löpandet årets inkomst. Man har, om jag icke är oriktigt underrättad, räknat ut, att det nya systemet med skatt vid källan innebär, att medborgarna på detta sätt varje år få betala 100 à 120 miljoner kronor mer än de skulle ha gjort enligt den gamla metoden. Jag tycker, att det kan vara anledning att göra detta påpekande nu, när vi ha denna skattedebatt, ty detta är en sida av källskatten, som tyvärr av någon anledning icke blivit tillräckligt beaktad.

Nu skola vi alltså avskaffa omsättningsskatten och samtidigt genomföra en mycket stor social reform, en reform, vilken, lyckligt att säga, vi alla äro ense om. Jag tror emellertid, att intrycket ute i landet skulle ha blivit väsentligt gynnsammare, om vi samtidigt med genomförandet av denna reform hade kunnat sänka icke bara den indirekta beskattningen på det sätt, som här är avsett, utan verkligen sänkt ett bra stycke också av den direkta beskattningen och sålunda nu icke bara vidtagit den omfördelning inom den direkta beskattningens ram, vilket är en kärnpunkt i finansministerns finansplan.

Med dessa ord, herr talman, tillåter jag mig att yrka bifall till den av herr Domö m. fl. afgivna reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle anförde: Herr talman! För att det icke skall råda någon tvekan under den fortsatta debatten vill jag i anledning av herr Hagbergs i Malmö anförande framhålla, att siffran 150 miljoner, som var en nyhet för honom, nämnts under hela de-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

batten om skattesänkningen i första särskilda utskottet. Om den debatten ägt rum någon eller några dagar, då herr Hagberg i Malmö var borta, vågar jag icke säga, men i anförande efter anförande nämndes just denna siffra.

Medan jag har ordet skulle jag, herr talman, vilja säga till herr Hagberg i Malmö, att jag tycker att det är en smula för enkelt att om riksdagsbeslutet i fjol bara påstå, att det tillkom efter en kommunistmotion, som bevillningsutskottets majoritet tillstyrkte men dess minoritet avstyrkte. Det var väl så att riksdagens båda kamrar fattade beslutet i saken. Sedan må motionen ha kommit från det ena eller det andra hållet och majoriteten varit för och minoriteten emot densamma, resultatet blev dock ett riksdagsbeslut, som man har rätt att kräva att den nuvarande minoriteten visar lojalitet, liksom skedde då minoriteten var en annan, och de borgerliga hade majoritet här i riksdagen.

Jag blev en smula betänksam, när herr Hagberg i Malmö sade, att han var alldeles övertygad om att dessa skattepengar icke skulle komma tillbaka till konsumenterna. Jag vet ju nämligen, att herr Hagberg i Malmö i fjol var mycket intresserad av att medverka till att bevillningsutskottet skrev, att omsättningsskatten skulle avskaffas så fort det fanns någon möjlighet därtill. Hela hans resonemang i dag leder emellertid närmast till, att han borde ha krävt ett väsentligt längre uppskov än som följer av Kungl. Maj:ts proposition. Det är väl nämligen icke tänkbart, att man vid den tidpunkten kunnat åstadkomma det resultat, som herr Hagberg i Malmö menar skulle vara förutsättningen för en återgång. Jag tror, herr talman, att om vi kräva allmänhetens medverkan och kontroll i detta avseende, så bör det kunna finnas möjligheter att skapa nödiga garantier härför.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag nödgas erinra herr Olsson i Gävle om klämman i bevillningsutskottets utlåtande vid förra årets riksdag, där det beträffande den fråga vi nu behandla hette: »att riksdagen måtte i anledning av motionen II:172 av herr Hagberg i Luleå m. fl. om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt föranstalta om en utredning rörande de former, under vilka förmögenheterna böra bidra till täckning av under krigsperioden uppkomna utgifter». Detta kan omöjligt tydas på annat sätt än att man anslöt sig till det av kommunisterna ställda yrkandet. Att det sedan här föreligger ett riksdagsbeslut är ju alldeles riktigt, och att det skall respekteras är också alldeles riktigt, men det är en annan sida av saken.

Vidare erinrade herr Olsson i Gävle om att jag varit intresserad av att medverka vid skrivningen av bevillningsutskottets betänkande till förmån för omsättningsskattens avskaffande. Detta är fallet. Men jag vill påminna om, att situationen i dag ter sig något olika mot vad den var då vi förra året diskuterade dessa ting i bevillningsutskottet. Då hyste man allmänt den uppfattningen, att i och med krigshandlingarnas upphörande ganska snart en ökad varutillförsel till vårt land skulle sätta in. Jag erinrar mig, att även finansministern vid den tiden gav uttryck åt en dylik förhoppning, och den delades, skulle jag tro, av många i den svenska riksdagen. Men, som alla veta, har så tyvärr icke blivit fallet. Fastmera äro vi medvetna om, att vårt försörjningsläge nu i vissa hänseenden ter sig sämre än det var under kriget. Under sådana förhållanden synes det mig finnas anledning till viss försiktighet, i vart fall när man går att fastställa tidpunkten för omsättningsskattens avskaffande. Därmed har jag ingalunda sagt, att jag icke vill vara med om att avskaffa den, så fort det går. Men jag vill icke vara med om ett sådant beslut i den

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
svenska riksdagen, som kan leda till bakslag och svåra besvikelser för dem, som vi närmast ha att tjäna.

Herr **Olsson** i Gävle, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag skall bara säga till herr Hagberg i Malmö, att lika angeläget som det är att man i den föreliggande frågan kopplar samman högerreservanternas kläm med den motivering högern presterat, lika angeläget är det att han, när han läser bevillningsutskottets kläm av i fjol också har i ögonsikte dess motivering då.

Vidare yttrade:

Herr **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Det utlåtande vi nu diskutera härleder sig så att säga från nästa ärende på föredragningslistan. Finansministern har här i enlighet med av riksdagen uttalad önskan framlagt en prognos över hur stor nationalinkomst vi under vissa förutsättningar under vissa år framåt kunna räkna med. Jag vill passa på tillfället att förklara, att vi inom det parti jag företräder med tillfredsställelse hälsa förverkligandet av ett förslag rörande folkpensioneringen av den beskaffenhet som det här föreliggande, vilket utskottet har tillstyrkt. Jag hälsar också med tillfredsställelse, att regeringen till sist resignerade inför de starka skäl, som enligt min mening förelegat mot en folkpensionering i enlighet med behovsprincipen. Jag vet ju att starka krafter inom regeringspartiet förfäktade den meningen, att man med hänsyn till vissa synpunkter borde ha kvar behovsprövningen. Jag minns från den tid, då jag som pensionsnämndsordförande hade att handlägga dylika ärenden, hur motbjudande det var att minutiöst pröva behovet av pension åt människor, som dels hade försökt att av sina inkomster spara en slant till sin framtida försörjning och dels försökt ge sitt bidrag till landets utveckling i produktivt avseende.

Denna sociala reform kommer självfallet nu och framgent att kosta pengar, liksom också den reform som jag vid riksdagens början var angelägen erinra om och som jag menade var lättare att lösa än andra reformer och som skulle gå desto fortare att genomföra, enligt mitt sätt att se, därför att den administrativt sett var relativt enkel att genomföra. Jag tänker på barnbidragen, som ju även omnämns i det föreliggande förslaget. Jag hälsar med tillfredsställelse dessa två genomgripande reformer, varigenom dels den breda massan av svenska folket på äldre dagar får en erkänsla för vad den mången gång under blygsamma förhållanden utfört och dels de barnrika familjerna komma att beredas ekonomisk lättnad för barnens uppfostran.

Ytterligare andra sociala reformer än den föreliggande äro ju avsedda att förverkligas under den tid som prognosen avser, eller de närmaste fem åren. Men rent mänskligt sett betraktar jag för ögonblicket denna som den mest aktuella. Även om övriga sociala reformer icke nu äro så aktuella, måste vi dock självfallet söka bedöma vad de kunna komma att kosta och hur vi skola finansiera dem. Som jag nämnde i remissdebatten i år måste vi akta oss granneligen för att i alltför stor utsträckning genomföra reformer och ställa finansieringen av dem på framtiden. Nu må jag säga, att den prognos finansministern här givit, där han stannat för den högsta procentuella stegringen av nationalinkomsten, är mycket djärv med hänsyn till förhållandena, sådana de för ögonblicket äro. Vi få nämligen betänka, att våra varor efterfrågas i en alldeles utomordentlig omfattning just nu och att det självfallet är så, att om förhållandena skulle ändra sig på världsmarknaden, även vi kunna råka i svårigheter, då det gäller att få in den nationalinkomst, som man

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

här räknat med. Det parti jag representerar är mycket angeläget att vi, då vi gått in för denna reform, också böra ha en bestämd mening därom, att vi kunna finansiera den även i framtiden och att vi måhända måste spanna bågen något mer än vi under andra omständigheter behövt göra. Om det skulle inträffa svårigheter för avsättningen av våra exportartiklar på världsmarknaden, vilket skulle innebära minskad sysselsättning här hemma, menar jag, som för 13 år sedan, att det allmänna får hjälpa till att skapa sysselsättningsmöjligheter åt de människor, som drabbas av svårigheterna. Vi måste ha klart för oss, att besvärigheter kunna uppstå genom att nationalinkomsten sjunker. Skulle vi under en längre eller kortare tid försöka finansiera dessa utgifter med en icke balanserad budget, skulle vi enligt min mening råka in på farliga vägar. Jag ger finansministern en honnör, ty jag har av den proposition, som föranlett detta utskottsutlåtande, fått det intrycket, att finansministern så att säga resignerat inför sådana svårigheter, som kunna inträffa, om framtiden skulle te sig på annat sätt än den nu gör. Det är självklart, att man, då man nu vill diskutera våra utgifter för en tid av fem år framåt, också måste diskutera vilka inkomster vi under samma tid kunna räkna med. Dessa inkomster kunna endast vara skatter och andra intäkter. Alla äro angelägna att minska skatterna för de enskilda skattebetalarna, men det är ju också angeläget att tillföra statskassan de inkomster, som den kan behöva i form av ökade skatter från vissa inkomstgrupper. I budgetens inkomstsumma ingår ju även omsättningsskatten.

Till herr Ohlin, som sade att bondeförbundet tidigare hyst starkt intresse för omsättningsskattens avskaffande, vill jag redan nu säga, att samma intresse hysa vi fortfarande. Vi äro av den uppfattningen, att omsättningsskatten snarast möjligt bör avskaffas. Men om vi äro rätt besjälade av den reformanda som kommit till uttryck i detta reformförslag, veta vi, att vi hjälpa dessa människor mera om vi vänta ett halvår eller ett år med att avskaffa omsättningsskatten än om detta sker nu med detsamma. Jag vill i detta sammanhang erinra herr Ohlin om, att då vi tillhörde samma regering diskuterade vi frågan om omsättningsskattens vara eller icke vara och att vi därvid blevo ganska eniga om att denna skatt icke alltför brådstörtat kunde avskaffas, detta av den anledningen, att det icke var så alldeles säkert att vid själva slopandet fördelarna därav skulle komma konsumenterna till godo. Det kan icke vara någon förnuftig ekonomisk politik att avskaffa omsättningsskatten på ett sådant sätt, att fördelarna därav icke komma allmänheten till godo. Herr Ohlin efterlyste bondeförbundets ståndpunkt i frågan, och jag har därför nödgats nämna detta, och jag tycker att det är mera kitslighet än saklighet att säga, att man i stället för att avskaffa omsättningsskatten den 1 juli 1947 bör utan förberedelse göra det sex månader tidigare; så ser jag hela problemet rörande den saken.

Herr Ohlin sade vidare, att det parti han representerar vill vara med om att sänka skatterna och det ganska väsentligt. Ja, det är jag och det parti jag representerar också, men det kan ju hända, att jag icke kan göra samma skickliga manöver som han och vänta att taga ståndpunkt till de höjningar, som kunna ifrågakomma, tills valet är över ty det är väl detta som det är fråga om. Jag tycker att det är ärligare att säga, att, då man går in för en utgift, som man måste täcka med motsvarande inkomst och att man vill lätta på skattebördan för den ena eller den andra inkomsttagargruppen, så måste man skaffa pengarna på annat sätt. Av den anledning har mitt partis representanter i utskottet avgivit en reservation i vilken de sagt, att de icke ha så mycket att erina mot vad departementschefen föreslagit men att de ur samhällsekonomisk synpunkt finna det angeläget att varna departementschefen för att icke i vil-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
ken utsträckning som helst öka beskattningen. Ty det är ändå på det sättet nu såväl för de mindre inkomsttagarna som för dem som komma ganska högt upp i inkomst, att detta är en kännbar sak. Man hör rätt ofta, åtminstone då det gäller enskilda företagare, det talet: Nog skulle vi kunna bidra med ytterligare ett strå till den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska produktionen; men det skall sjutton göra, ty Wigforss tar det mesta i skatt.

Även om jag är besjälad av social anda och vill hjälpa i första hand dem, som befinna sig på samhällets skuggsida, men även dem, som ha det relativt bra men ändå icke så bra som ett kultiverat samhälle som vårt borde erbjuda dem, är det farligt att börja komma in på den linjen och pressa ut så mycket, att var och en får en känsla av, att här skola vi akta oss för att öka inkomsten ytterligare.

Jag är gammal kollega till finansministern. Det är rätt många år vi ha kamperat ihop. Vi ha duellerat rätt mycket men kommit bra överens många gånger. Jag vill giva honom ett varningens ord att akta sig för att gå för långt när det gäller de skatteökningar som, enligt vad vi äro på det klara med, behövas för att ersätta de skattelindringar som ifrågasatts.

Sedan var det en sak, som jag ställde mig frågande inför, när nationalekonomen Ohlin sade, att en balanserad budget är intet självändamål. Folket i gemen, dit jag räknar mig, förstår icke sådant tal. Det råder den instinkten eller den känslan hos gemene man i landet, att om man i fråga om rent privatekonomiska ting driver underbalanseringen för långt, går det till sist åt häckle-fjäll. Det kan hända, att det ej är samma fara, då det gäller att plocka ut av andra. Men det kan komma, dithän, att man i en lågkonjunktur och svår ekonomisk situation måste höja skatten även för dem, som trots relativt goda inkomster ändå lida oerhört under trycket av existerande lågkonjunktur.

Vi skola hjälpas åt. Jag tror, att det enskilda näringslivet i vårt land, till skillnad mot för tretton år sedan, kommit dithän, att man där inser, att ett gott samarbete mellan det enskilda näringslivet och statens myndigheter är av nöden. Då skall det enligt min mening bli möjligt att på ett helt annat sätt än på 1930-talet var fallet i den då inträdda svåra situationen, manövrera i en lågkonjunktur eller rent av depression.

Men vi måste ju ändå räkna med att vi som en liten nation icke kunna bemästra de storas och mäktigas åtgöranden. Vi kunna icke bemästra hela den konkurrens som låt mig säga den största nationen i världen kan åstadkomma när det gäller massproduktion. Det brister i våra konkurrensmöjligheter när det gäller industrien, även om den är mycket rationaliserad. Men även om så är fallet att industrien är slagkraftig, kan den icke med den lilla produktionsvolym den har tävla med de stora producenterna, som i mycket stor utsträckning producera på löpande band.

Det är på denna punkt som den reservation våra representanter avlämnat tar något avstånd från vad finansministern och utskottet skrivit. Det avser just överförandet av arbetskraft till den industriella produktionen. Jag är oerhört rädd för den saken. Jag erkänner villigt, att det inom det svenska småbruket finns många personer, som icke kunna erhålla full sysselsättning enbart genom det arbete som de utföra inom det egna jordbruket. Men det svenska småbrukets utövare äro av sådant kynne, att de, om möjlighet därtill finns, skaffa sig annan sysselsättning vid sidan av jordbruksarbetet för att därmed komplettera de inkomster de erhålla från det egna jordbruket. Det finns säsongarbeten av både det ena och det andra slaget. Jag vågar bestämt påstå, att de svenska småbrukarna ha både vilja och förmåga att utföra sådana säsongarbeten och tjäna pengar därpå.

Jag erinrar mig att någon i dag sade, att dessa småbrukare icke ha någon

Den allmänna omsättningskattens avveckling. (Forts.)

högre levnadsstandard. Då vill jag säga, att det nog händer, att människor, som äro sysselsatta i relativt bra betalt industriarbete, sluta denna verksamhet och gå till ett jordbruk, där de jämsides med gårdens skötsel kunna erhålla relativt bra betalt säsongarbete, såsom torvupptagning, vedavverkning, sockerbetsskötsel m. m. Detta gör, att de förtjäna bra med pengar på kort tid och på det sättet blir deras ekonomiska ställning icke dålig. Följer man taxeringsarbetet ute i bygderna ser man att denna grupp sannerligen icke är missgynnad i inkomsthänseende.

Vi äro emellertid beredda att göra allt vad som överhuvud taget är möjligt för att skapa ökade sysselsättningsmöjligheter, så att vi kunna bereda folket såväl på landsbygden som i städerna och tätorterna en verkligt god försörjning. Jag skulle emellertid i det här sammanhanget vilja erinra om att det i de stora tätortscentra, Stockholm och andra, finns mycket ledig arbetskraft, som sannerligen icke utför många nyttiga dagsverken på året. Särskilt när det är snörika vintrar får man fram denna arbetskraft. Då ser man hur det strömmar fram en oerhörd massa människor. Vilken effektivitet de prestera i sitt arbete skall jag låta vara osagt, men om man betraktar hur de utföra arbetet så får man nog det intrycket, att effektiviteten måste anses mindre god. Men det är kanske inte riktigt att efter en hastig blick fälla ett bestämt omdöme.

När våra representanter i utskottet reserverat sig och skrivit så som de gjort i sin reservation, så är detta en motivering som, efter vad jag kunde förstå av finansministern när han talade i första kammaren, han tyckte var relativt bra. Jag vågar visserligen icke påstå, att han menade, att den var bättre än utskottets motivering, men jag fick det intrycket, att han från sina utgångspunkter kunde godkänna densamma.

Men vad inträffar nu här i denna kammare i dag? Jo, den som icke alls kunde godkänna den motivering våra representanter framlagt, det var jordbruksminister Sköld. Han ställde en hel mängd frågor till bondeförbundet. Jag skulle icke ha tagit upp detta till bemötande, om han icke ställt frågorna till bondeförbundet som parti.

Jag skulle vilja säga, att både vi och andra mycket väl förstå, att vad det i första hand gäller, det är att skapa arbetsmöjligheter åt landsbygdens folk i dess helhet. Men om man säger som jordbruksminister Sköld gjort både i sin efterkrigsplanering för jordbruket och i flera föredrag, att vi skola skaffa så och så många tusen arbetare till den svenska industrien, så är detta enligt min mening förhastade uttalanden. Jag måste säga, att jag finner det olyckligt, att dessa uttalanden gjorts. Det växer nämligen ute i bygderna fram en känsla, som jag hört många människor ge uttryck åt, då de säga, att här vill jordbruksminister Sköld till sist ordna det så, att människorna skola bortrationaliseras från sina små jordbruk, som de klarat sig relativt bra på. Om man vill ha en förnuftig ordning till stånd i fråga om svenskt jordbruk och arbetsförhållandena på den svenska landsbygden, så måste man följaktligen vara försiktig i sina uttalanden och framför allt icke lägga upp saken så, att man vill förbättra småbrukets ekonomiska ställning genom en rationalisering, som samtidigt skulle ha till uppgift att lösgöra arbetskraft för industriens behov.

Det är måhända förmätet att göra detta, men jag vill dock säga, att den broschyr, som utgivits av herr Sköld gemensamt med en tjänsteman i jordbruksdepartementet, är en kopia av direktiven till 1942 års jordbruksutredning. Vi två, herr Sköld och jag, ha ju hjälpts åt att utarbeta dessa direktiv. För min del har jag velat vänta med att taga ståndpunkt i dessa frågor till dess att det har blivit offentligt känt till vilka resultat 1942 års jordbruksutredning har kommit med ledning av de givna direktiven.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Jordbruksministern frågade: Vad vill bondeförbundet i fråga om sammanläggning av mindre jordbruk med andra mindre jordbruk? Ja, jag kan ju svara på den frågan, eftersom jag ju ändå har skrivit koncessionslagen, som vi kalla den. Den avser förbud mot att på vad sätt som helst förvärva fastighet. Lagen kom till därför, att så länge som man efter grundsatserna i den gamla ekonomiska liberalismen hade frihet att förvärva fast egendom precis på vilka villkor som helst, så gick fastighetsförvären i regel till på det sättet, att den, som behövde köpa jord för att förbättra sitt lilla jordbruk, icke kunde göra detta, därför att sådan jord aldrig blev till salu på sådana villkor för den mannen, att han kunde köpa den. Denna lag är följaktligen ett led i den avvägning, som sker för att hjälpa dem, som ha otillfredsställande fastigheter, att kunna förbättra dessa.

Direktiven för 1942 års jordbruksutredning avse även att få fram ett system, där det icke behöver rationaliseras bort varken ett tusen eller flera tusen personer från det svenska jordbruket, men där det säges till dem, som icke ha tillfredsställande bärning av sina fastigheter: Er skola statsmakterna hjälpa och ni skola genom en utökning av Edra fastigheter erhålla en tillfredsställande bärning och bättre sysselsättning på dessa.

Vi måste skilja på bäriga och icke bäriga jordbruk. Ett jordbruks areal är icke alltid utslagsgivande för dess bärighet. Ett jordbruk kan ämligen producera oerhört vitt skilda alster med större eller mindre lönsamhet. Jag kan som exempel taga en produkt, som vi ha behov av och som är mycket omtyckt, nämligen de svenska äpplena. Det är allmänt erkänt, att de svenska äpplena äro av sådan beskaffenhet, i synnerhet vad det gäller aromen, att någon motsvarighet icke finns att få i andra länder. Låt oss då tänka oss, att vi ha ett ofullständigt jordbruk, som ligger på sådan jordmån som passar för fruktodling. Om vi hjälpa vederbörande att komplettera detta jordbruk med lämplig fruktodling, så kan det bli en rent av lysande inkomstkälla för brukaren och hans familj. Utan att utöka jordbrukets areal, kan denna familj mycket väl klara sig. Akerarealen kan också kompletteras med skog, vilket bör vara möjligt i många trakter av vårt skogrika land. Följaktligen behöver rationaliseringen icke innebära, att man skall sända i väg en hel del människor från jordbruket mer eller mindre mot deras egen vilja.

Om jag förstod jordbruksministern rätt i dag, har han börjat retirera från den ståndpunkt han tidigare intagit. Han har väl börjat känna, att den tankegång han givit uttryck åt icke är opportun. Och det blir den sannerligen aldrig. Det är möjligt att de resonemang, som nu förts i riksdagen, kunna förhjälpa en hel del av Sveriges mindre jordbrukare att fortsätta med den näring, som de verkligen äro danade för. Många små jordbruk läggas ju ner i alla fall; jordbruksministern nämnde visst, att det i en viss del av landet skulle gälla 7 000 stycken. Jag är övertygad om att det under årens lopp blir många, ty allteftersom inkomsterna stigit för alla andra samhällsgrupper, är det ju icke längre samma förnöjsamhet hos dem, som ha små inkomster, som det var. så länge inkomsterna voro låga för alla. Nedläggning av små jordbruk sker under sådana förhållanden av sig självt. Men jag vill säga, att enligt min mening ha statsmakterna en stor uppgift att hjälpa dem, som vilja bli kvar och fortsätta med sin näring, något som ur hela nationens synpunkt är synnerligen viktigt.

I vad gäller komplettering av småbruken har jag således svarat på den fråga jordbruksministern ställde. Det kan hända, att inom vårt parti de finnas, som ha en annan mening än jag, men flertalet av våra anhängare dela denna uppfattning och mena att vi böra skapa förutsättningar för att lägga

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

överloppsställen till sådana ställen, som ha förutsättningar att kunna bestå för framtiden, om de bli kompletterade.

Om jag sedan återgår till att tala om arbetskraften så ställde jordbruksministern den frågan vilken ståndpunkt bondeförbundet intar till spörsmålet, huruvida industrier böra förläggas ute på landsbygden eller ej. Vi ha tidigare motionsvis framfört tanken på att få ut industrier på landsbygden, men då hette det att vi ville dirigera utvecklingen på den punkten. Det kan nog inte undvikas, att vi i samråd med den enskilda företagsamheten söka hjälpas åt att dirigera så mycket det överhuvud taget är möjligt. Jag tror, att det till sist skulle bli en olycka och uppstå en ur ekonomiska synpunkter mycket svår-
bemästrad situation, om människor bara för att få arbete skulle flytta till de stora städerna och andra tätorter. De som sålunda flyttat kunde icke användas i jordbruket den gång det bleve andra tider och det skulle inträda en viss stagnation i de övriga näringarnas verksamhet. Det behövs icke lång tids vistelse i exempelvis Stockholm för att sådana från jordbruket utflyttade skulle förlora kontakten med de människor, som utträtta ett idogt arbete i landets jordbruk, och överhuvud taget med arbetet i detta.

En sådan kombination vore givetvis önskvärd, att industrien kunde stoppa en tid utan att det uppstod rubbningar i större utsträckning, men det är givet att om produktionskapaciteten under någon del av året minskas i alltför stor omfattning, bli produktionskostnaderna högre. Men kunde man få till stånd en så att säga säsongmässig drift inom industrien och de anställda under den övriga tiden av året kunde sysselsättas inom jordbruket, som — det erkänna väl alla — behöver denna arbetskraft för att kunna fullgöra sina skyldigheter mot människorna och samhället i dess helhet, så vore det en kombination, där man nästan skulle kunna tala om ett idealtillstånd, såväl för dem, som behövde sysselsättning, som för industrien. Kunde det bli så, då skulle även om den prognos, som finansministern gjort, med mycket större tillförsikt kunna sägas, att den vore hållbar. Läget kan kanske, som herr Ohlin sade, år 1951 komma att överträffa de djärvaste förhoppningar som finansministern räknat med. Men det behövs någonting till för att verkligen komma dithän.

Då jordbruksminister Sköld sade, att bondeförbundet vill ha arbetskraft till billigare pris, vill jag bestämt opponera mot detta. Om jag vill tala om sammanslutningar och organisationer och vad de kunnat åstadkomma, dristar jag mig att göra detta ty jag tror att någon saklig invändning icke kan göras. Vad hade lantarbetarna vunnit sammanslutning förutan? Tror någon här i kammaren att lantarbetarna kommit dithän, om ej vi, som representera det svenska folket, hade kommit överens om att de svenska jordbrukarna skulle ha en bättre ekonomisk ställning än de hade före 1933? Sedan vi kommit överens om att det var nödvändigt ur såväl försvarssynpunkt som andra synpunkter, voro vi ögonblickligen med och hävdade, att de som äro sysselsatta inom det svenska jordbruket, med andra ord lantarbetarna och alla heltids-, halvtids- och korttidssysselssatta inom jordbruket, måste få sin del i detta. Men det hade icke varit möjligt på något annat sätt. Hur än vederbörande hade organiserat sig, hade de kommit till korta. Sådant ha vi många bevis på från tidigare år från arbetskonflikter, där det gällt industriarbetare, skogsarbetare och jordbrukets arbetare. När uppgörelsens timme kommit, har det varit jordbrukets och skogsbrukets arbetare, som dragit det kortaste sträcket för att industriens arbetare skulle få något öre mera i timmen.

Nog ha vi alltså ett verkligt intresse här, och vi skola givetvis göra alla de ansträngningar, som åvila företagare, vilka vilja ha ställningen som företagare i den meningen, att de vilja göra sitt bästa för att åstadkomma bästa

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
möjliga villkor för näringen under rådande betingelser. Men detta kan enligt mitt sätt att se icke ske med mindre vi få arbeta under trygga förhållanden och veta, att statsmakterna äro med oss. Jag är glad över att vi nu ha kommit i den situationen, att vi kunna diskutera saken med vårt största parti och verkligen komma fram till att det måste göras på det ena eller andra sättet för att vi skola kunna upprätthålla en viss lönenivå även för dem som äro anställda vid jordbruket. Jag skulle på det livligaste beklaga, om vägarna skulle skiljas igen, så att vi finge börja tala om dessa saker ute på folkmötena och utan att det skulle leda till något resultat. Det skulle enligt min mening skada såväl jordbruksnäringen som andra näringar och andra medborgargrupper, ifall vi skulle komma dithän. Det är därför jag med tillfredsställelse hälsar allt vad som överhuvud taget kan åstadkommas genom överenskommelse mellan de ekonomiska organisationerna och Kungl. Maj:ts regering, så att man icke skall kunna politisera i vilken liten fråga som helst och skilja på stora och små jordbrukare — det är i verkligheten icke någon skillnad annat än i fråga om förutsättningarna.

Jag skall nu icke upptaga kammarens tid för länge — jag kanske redan har gjort det — men jag har försökt förklara orsaken till att reservationen från våra representanter i utskottet skrivits på det sätt som skett. Bakom densamma ligger nog vår mening om vissa uttalanden som gjorts och viss lektyr som studerats, där finansministern icke har samma uppfattning som vi. Men har finansministern en önskan att åstadkomma en förbättring av arbetsmöjligheterna för de människor på landsbygden, som sakna sysselsättning, äro vi helt på samma linje. Men vi vilja naturligtvis då samtidigt räkna med att jordbruket får sådana betingelser, att det kan konkurrera om arbetskraften med all annan produktion, så att verkligen jordbruket i samhällets intresse kan ge sitt bidrag till åstadkommande av det ekonomiska resultat, som förutsättes i prognosen.

Såsom jag ser problemet skulle jag tycka, att det vore riktigtast om andra kammaren ville bifalla utskottets hemställan med den motivering, som skrivits av herr Löfvander m. fl. Jag anser, att man där håller sig på säker mark. Man söker icke överbjuda finansministern, men man säger, att det är ett djärvt steg vi taga. Men för att man verkligen skall börja med något som kan lända folket till gagn är det bäst att säga ifrån, att så långt vilja vi gå men icke därutöver.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skulle icke ha tagit till orda nu, om icke herr Pehrsson-Bramstorp så direkt vänt sig mot det resonemang i propositionen, som utgör en del av bakgrunden för våra förhoppningar om en gynnsam ekonomisk utveckling.

Jag tror, att om herr Pehrsson-Bramstorp läst uttalandet i propositionen så noggrant som han säkerligen kan läsa det och erinrat sig de många ingående resonemang om jordbruket och dess framtid, som vi under många år haft, han kunde ha strukit en del av den polemik, som han först var inne på, och nöjt sig med de uttalanden om ett samarbete i fortsättningen, som han slutade med. Jag har ju visserligen skrivit ned dessa sidor i propositionen, men det har skett efter överläggningar med alla de ledamöter i regeringen, som närmast sysslat med dessa frågor, och jag kan försäkra, att avsikten med uttalandena där så långt ifrån varit att åstadkomma något för landets jordbruksnäring skadligt, att de tvärtom från vår sida varit ett försök att

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

antyd, hur man skulle kunna förena den utveckling till ökad industrialisering, som vi säkerligen alla måste räkna med, med ett vidmakthållande av ett livskraftigt jordbruk. Vi ha ingalunda velat säga, att vi skola locka folk från jordbruket. Jag behöver kanske icke erinra om att hela denna finansieringsplan bygger på vår ekonomiska utveckling under de närmaste fem åren, och frågan om jordbrukets rationalisering, på längre sikt, där det kan vara tal om den minskning av jordbruksbefolkningen som herr Pehrsson-Bramstorp talade om, är ju en fråga om en utveckling, som icke i större utsträckning kan ske inom dessa fem år. Men vad vi gått ut ifrån är som sagt så långt ifrån en önskan att få folk från jordbruksarbetet, att tvärtom frågan gällt hur man skulle kunna föra ut industriell verksamhet och olika former av sådan verksamhet som vi behöva och inom vilken arbetskraften är knapp, till landsbygden och där taga i bruk den arbetskraft, som icke stadigt finner användning vare sig i jordbruket eller på annat håll. Detta är en fråga om hur de faktiska förhållandena ligga till, och det är klart, att man därvidlag får akta sig för alla generaliseringar. Men vi ha gått ut ifrån — och jag tror att detta kommer att bekräftas av undersökningar — att på olika håll i landet finnas folkgrupper på landsbygden, som icke äro vare sig självständiga jordbrukare eller överhuvud taget arbeta i jordbruket. Jag vet, att herr Pehrsson-Bramstorp varit ense med mig om att det är ett missbruk av ord att tala om de flera hundratusen jordbrukarna när man menar dem, som sitta med endast en liten jordbit där de ha ett hus och som måste söka arbete på annat håll. Herr Pehrsson-Bramstorp är säkerligen överens med mig om att man icke kan bygga jordbrukets framtid på sådana brukningsdelar. Det finns alltså utan tvivel folk, som skulle kunna få en utökad och mera lönande sysselsättning, om de hade olika näringsgrenar och olika företag på närmare håll. Det är mycket möjligt t. o. m., att man skulle kunna komma fram till det ideal herr Pehrsson-Bramstorp talade om, nämligen att sådan verksamhet skulle kunna inskränka sin drift vid de tillfällen, då jordbrukarna behövde en utökning av sin arbetsstyrka, vilket däremot är mycket svårare om man drager dessa nu bara delvis sysselsatta arbetskrafter till de stora industricentra. Tankegången var sålunda just den, att man skulle försöka lösa det problem, som vi inse måste lösas, nämligen problemet hur man skall kunna förena en ökad industrialisering med bevarande av den för jordbruket nödvändiga arbetskraften.

Sedan jag sagt detta, förefaller det mig som om vi i fortsättningen skulle kunna taga saken såsom en praktisk fråga, hur detta skall kunna ske. Att den svenska jordbrukande befolkningen under de sista 50, 60, 70 åren stadigt minskats är ju beroende på — det vet ju herr Pehrsson-Bramstorp lika väl som jag — att jordbruket ökat sin effektivitet och att vi alltså kunna producera vad vi behöva med mindre användning av arbetskraft. Att en sådan utveckling även i fortsättningen — få vi hoppas — kommer att ske och att detta leder till en högre levnadsstandard för jordbrukarna kunna vi väl vara överens om. Men det betyder naturligtvis, att på längre sikt kommer en mindre del av den svenska befolkningen att vara sysselsatt med att tillverka livsmedel, såvida vi nämligen skola nöja oss med att producera vad vi själva behöva och icke tänka oss att bli en nation, som exporterar jordbruksprodukter, något som är förbundet med mycket stora vanskligheter.

Man kan då fråga sig, varför dessa sidor i propositionen kommit till. Jo, de ha kommit till beroende på att i den prognos för nationalinkomstutvecklingen, som uppgjordes av konjunkturinstitutet och där man framhållit de positiva faktorer, vilka tala för att vi skulle kunna räkna med en utveckling av samma slag som den vi hade under 1930-talet, 1920-talet och tidigare, har

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

man också pekat på de negativa faktorerna, d. v. s. de faktorer som man kan tänka sig äro mindre gynnsamma nu än tidigare, och därvid dragit fram, att den starka övergång från jordbruk till industri, från landsbygd till industrisamhällen som vi tidigare haft, kan man på grund av befolkningsutvecklingen icke räkna med i samma utsträckning. Detta har konjunkturinstitutet betraktat som någonting som tvingar oss att vara mera försiktiga, när vi räkna med hur hastigt nationalinkomsten skall utvecklas. Och för att i viss mån så att säga förtaga effekten eller bemöta denna negativa kritik, som menar att vi få vara försiktiga vid beräkningarna, eftersom det icke är säkert att det kommer att gå lika fort som på 1930-talet med hänsyn till att det kanske icke blir tillräckligt med folk i de nya näringarna, ha vi i propositionen sagt: vi få försöka alla möjliga medel och åtgärder för att fullt ut tillgodogöra oss all arbetskraft, som överhuvud taget finns. Jag skulle tro, att just om man ansluter sig till den i propositionen uttalade meningen om den hastiga utvecklingen av nationalinkomsten, får man också söka att med gemensamma ansträngningar åstadkomma en tillräcklig tillströmning av arbetskraft.

Jag antecknade med stor tillfredsställelse, att herr Pettersson i Dahl, som yttrade sig i samma fråga, icke alls var blind för att det på många områden finns arbetskraft över. Han talade icke om den arbetskraft, som icke var fullständigt sysselsatt, utan om den arbetskraft som han ansåg var mindre effektivt sysselsatt. Jag tror icke, att hans mening på den punkten alldeles avviker från den herr Pehrsson-Bramstorp företräder. Jag vågar säga, att jag haft så många resonemang med herr Pehrsson-Bramstorp om kostnaderna för distributionen, att jag kan draga den slutsatsen, att herr Pehrsson-Bramstorp lika väl som herr Pettersson i Dahl kan tänka sig att antalet arbetande inom distributionen kanske med fördel skulle kunna minskas. Det är samma problem, och jag vill säga, att i fråga om de vägar, på vilka man får gå, måste man taga hänsyn till de olika förhållandena. När en rationalisering inträffat inom industrien, har det skett med mycket liten hänsyn till människornas önskningsar. Då ha stora företag trängt fram med sin prispolitik och slagit ihjäl de små företagen. Dessa ha helt enkelt fått foga sig, och arbetarna ha fått strömma bort från det arbete de kanske helst velat ha kvar om de hade kunnat få sin bärgning på det. Nu äro vi alla överens om att när det gäller jordbruket vilja vi icke gå så brutalt till väga utan skola taga den allra största hänsyn just till de enskilda människornas önskningsar. Jag tror, att herr Pehrsson-Bramstorp kan vara övertygad om att det på intet håll finns någon annan önskan än att den förändring, som på lång sikt kan bli nödvändig, skall genomföras under största möjliga hänsynstagande till vad de enskilda människorna önska. Att det emellertid får ske under viss dirigering komma vi icke ifrån.

Om jag från dessa allmänna reflexioner om förutsättningarna för den gynnsamma nationalinkomstutvecklingen går över till vad därmed följer, skall jag icke bli alltför lång här i kammaren. Här har sagts — även under den del av debatten som jag kunnat avlyssna — i grund och botten allt vad som kan sägas. Att man kan ha delade meningar både beträffande nationalinkomstens utveckling och utvecklingen av de därpå grundade statsinkomsterna är självklart. Jag vill icke med bestämdhet påstå, att den punkt där regeringens i sina beräkningar stannat är så väsentligt mycket riktigare än den punkt till vilken man på annat håll kan ha kommit. Jag bara konstaterar med viss överraskning, att den enda reservation i mera försiktig riktning som kommit fram är den som finnes uttalad i bondeförbundets yttrande. Av denna framgår det, att regeringens beräkning kan man nog acceptera, men man finner att den sna-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

rast ligger i överkant. Däremot har, såsom flera gånger påpekats, från både högern och folkpartiet den meningen uttalats, att man visserligen icke vill höja beräkningarna i fråga om nationalinkomsten men att man på grundval av denna vill beräkna högre statsinkomster. Jag har icke helt och hållet kunnat skilja dessa båda ting från varandra. Om man kunde göra det, skulle man kunna säga: nu ha vi kommit fram till en beräkning av nationalinkomsten som vi finna rimlig. När vi väl sagt detta, kunde vi ställa oss den frågan: hur kunna statsinkomsterna utveckla sig på grundval av denna? Så kunde vi taga upp detta som ett nytt problem och säga: ja, det är icke så farligt att räkna litet optimistiskt även där. Om det vore så, att man vore fullt övertygad om att man hade denna nationalinkomst säker i sin hand under de närmaste 3—5 åren, skulle jag ingenting ha att invända mot att man ovanpå nationalinkomstberäkningen lade en optimistisk inkomstberäkning för statsinkomsterna. Men när själva grunden är oviss och då man mycket väl kan möta invändningen, att vi räknat för optimistiskt i fråga om nationalinkomsten, ställer det hela sig litet annorlunda. Jag vill erinra om att det är i riksdagen denna optimism tagit sig uttryck. Utanför dessa väggar har det uttalats de allra bestämdaste varningar mot en sådan optimistisk beräkning för nationalinkomsten. Då saken diskuterades i nationalekonomiska föreningen, framträdde en av våra främsta representanter för det svenska näringslivet och kunde icke med nog starka ord ge uttryck åt sin förvåning över att man vågade räkna med en så snabb utveckling av den svenska nationalinkomsten. Jag är alldeles övertygad om att han representerar en mycket betydelsefull opinion, som emellertid, såsom vi alla veta, är mycket svagt representerad i den svenska riksdagen. Han representerar den opinion, som hyses av hela raden av dem som sitta i den svenska finansen och det svenska näringslivet och som icke lika snabbt hunnit svänga om från sin tidigare inställning, att man skall vara försiktig och snarare räkna pessimistiskt än optimistiskt, till den, jag vågar säga, av politiska skäl framkallade starkare optimismen inom riksdagen. Men under sådana förhållanden har jag ansett det riktigt att säga: vi ha ju när det gäller både nationalinkomsten och statsinkomsterna att röra oss inom ett visst fält; vi kunna säga, att över en viss gräns våga vi icke gå och att under den gränsen är det icke skäl att sträcka sig nedåt. Någonstans mitt emellan ligger det sannolika. På samma sätt och utifrån varje sådan beräkning av nationalinkomsten kan man säga, att över den gränsen för statsinkomsterna våga vi icke sträcka oss och att under den behöva vi icke gå. Då vore det naturligare att anse, att vi skola gå medelvägen på båda punkterna. Vi räkna med ett medeloptimistiskt alternativ när det är fråga om nationalinkomsten och ett medeloptimistiskt alternativ i fråga om statsinkomsterna, eller eventuellt där ett optimistiskt alternativ. Men att på båda punkterna gå upp i överkant har icke förefallit vara riktigt. Frågan är: varför är det nödvändigt enligt vissa partiers mening? Och nu kommer jag till kärnpunkten. Man kan fråga både högern och folkpartiet, varför det för dem varit nödvändigt att räkna med dessa optimistiska inkomstsiffror, som med följande belopp överstiga dem regeringen vågat räkna med nämligen budgetåret 1947/48 icke mindre än 190 miljoner, 1948/49 160 miljoner, 1949/50 200 miljoner, 1950/51 115 miljoner och 1951/52 150 miljoner. Lägg märke till, att jag icke förnekar, att dessa optimistiska antaganden kunna visa sig bli verklighet. Jag hörde herr Hagberg i Malmö tala om att vi i fråga om de inkomster som taxeras i år komma att kunna räkna med en större taxerad inkomst än vi tidigare beräknat. Det är alldeles riktigt. Att detta sker i år innebär emellertid ingen garanti för att den taxerade inkomsten kommer att fortsätta att stiga följande år. Det är beroende av många faktorer. Det är helt enkelt så, skulle jag tro, att

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
den inkomststegring som faktiskt ägt rum de förflutna åren på grund av de stigande lönerna och annat har nu tagit sig uttryck i de stigande taxerings-siffrorna. Skulle vi vara pessimistiska och räkna med en inflatorisk inkomst-utveckling behöva vi icke vara ängsliga för statsinkomsterna. De komma att stiga mycket mer än högern och folkpartiet räknat med, men då komma pengarna att vara så mycket mindre värda, att både den ena och den andra av statens utgifter även kommer att stiga. Jag förutsätter dock, att vi skola kunna sätta stopp för en sådan inflatorisk prisutveckling.

Man frågar sig emellertid varför högern och folkpartiet funnit sig böra utgå från så optimistiska kalkyler. Jag kan icke tro annat än att det för dem varit en politisk nödvändighet. Högern har på grund av hela sin tradition och sitt förflutna icke kunnat — jag säger icke ett ont ord om det — besluta sig för att tänka sig en sänkning av våra försvarsutgifter. Om man icke kan göra det, frågar man sig vad man då kan tänka sig för utvägar. Jo, jag förmodar, att den första utväg man på högerhåll övervägde var att icke ta bort omsättningsskatten, men när man fann, att det var en politisk nödvändighet att ta bort omsättningsskatten, vilket jag finner bekräftat av herr Hagbergs uttalande, uppkom frågan varifrån man efter omsättningsskattens borttagande skulle få pengar till de högre försvarsutgifterna. Man hade två vägar att välja mellan. Den ena var att räkna med lägre utgifter för sociala reformer och den andra att räkna med högre inkomster. Man har valt bägge vägarna. Man har sagt, att de barnbidrag som regeringen tänker föreslå kunna vi icke vara med om. Där sparar man ungefär 150 miljoner kronor. Sedan har man sagt: om vi räkna inkomsterna rikligare få vi ändå utrymme för den skattesänkning på den direkta skattens väg som vi anse vara nödvändig.

Hur har folkpartiet resonerat? Ja, jag förmodar att man i grund och botten där har kommit fram på ungefär samma vägar, men där har man icke velat avstå från barnbidragen. Folkpartiet får alltså lika stora utgifter som socialdemokraterna. Man har icke velat binda sig för större sänkning av försvarsutgifterna än de 100 miljonerna under de två första åren, som även i propositionen äro upptagna, och för att då få det att se ut som om det skulle gå ihop. har man där också varit tvungen att räkna med högre inkomster. Jag skulle icke säga mycket om detta, om det verkligen hade lett till målet. Men om jag gör mina sammanräkningar — som jag icke skall trötta kammaren med — av vilket utrymme som skulle komma att finnas, visar det sig att om folkpartiet som år 1948/49 har samma utgifter som regeringen — 400 miljoner kronor till folkpensioner och 200 miljoner kronor till barnbidrag — icke under budgetåret 1948/49 hade räknat med så höga statsinkomster som folkpartiet gjort, så skulle man till de 235 miljoner kronor i underbalansering, som regeringen har räknat med, fått lägga ytterligare, låt mig säga, 150 miljoner kronor, och varför? Jo, därför att den skattesänkning för löntagare och andra inkomsttagare, som regeringen räknat med, har regeringen antagit bli kompenserad genom höjd bolagsbeskattning och höjd förmögenhetsbeskattning, men detta vill folkpartiet icke ta ståndpunkt till. Under sådana förhållanden skulle folkpartiet, om det icke under budgetåret 1948/49 räknat med en sådan ökad inkomst, fått till de 235 miljoner kronor i underbalansering som regeringen räknat med lägga denna brist på ytterligare 150 miljoner kronor. Jag kan icke säga annat än att man kan sammanfatta läget, vilket kanske redan skett förut i denna kammare, så, att om regeringen får rätt i sina mera försiktiga beräkningar, så kommer det icke att finnas utrymme både för de sociala reformerna och för skattesänkningen, utan att man skaffar ersättning på det sätt regeringen tänkt sig. Hur blir läget om däremot högern och folkpartiet få rätt i sina optimistiska beräkningar? Då blir läget helt enkelt det, att det står till förfogande för

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

regeringen, som har räknat försiktigt och ändå får det att gå ihop 1949/50, en ökning av statsinkomsterna av låt oss säga 150 miljoner kronor, som kunna användas till ytterligare skattesänkning eller till sociala reformer eller till bådadera.

Nu frågar man och jag skall svara på den frågan också: varför kunna vi då icke vänta? Ja, om man vill gå ut till folket och säga: vi tro, att vi kunna ge er folkpensioner för 400 miljoner kronor och barnbidrag för 200 miljoner kronor och skattesänkningar icke bara i form av omsättningsskattens slopande utan dessutom en skattesänkning på den direkta skattevägen på minst 150 miljoner kronor, skulle jag nog tycka, att det vore skäl att säga, att detta är möjligt endast under ytterst gynnsamma antaganden. Vi få åtminstone vara beredda på att skaffa ersättning för detta genom att man får nya bidrag skattevägen, t. ex. som sagt, från bolag och från förmögenhet.

Men det räcker icke. När vi ifrån socialdemokratisk sida föreslå en sådan förskjutning av beskattningen, så göra vi det icke bara för att därigenom trygga, att skattesänkningen verkligen kan genomföras, utan vi göra det också därför att en sådan förskjutning i beskattningen är sakligt befogad, även om vi icke hade behövt den för att trygga skattesänkningen. Även om vi skulle vara fullständigt ense om hur mycket vi kunna ge ut, skulle det vara riktigt att nu, när kriget är slut, företaga en översyn av våra direkta skatter med det syftet för ögonen att lätta på inkomsttagarnas beskattning genom att lägga en större del av bördan på förmögenhetsägare. Det har kanske icke sagts så tydligt här förut i dag, och jag skall därför med ett par ord belysa den saken.

När vi på hösten 1939 införde den nya värnskatten och när vi sedan höjde denna värnskatt, voro vi fullständigt på det klara med att härmed lade man på alla inkomsttagare en ökad börda av sådan storleksordning, att det hade varit fullt skäligt att samtidigt vidtaga en höjning också av skatten på förmögenhet. Varför gjorde man det icke? Jo, alla partier enades om att det var så svårt att finna den rätta avvägningen i fråga om denna förmögenhetsbeskattning, och därför enades man om att uppskjuta den till ett senare tillfälle, då man kunde se, hur mycket krisen överhuvud taget hade kostat oss, och då rekommenderade man att överväga en engångsbeskattning på förmögenhet. Den har icke kommit till stånd, och det innebär, som var och en kan förstå, att skattebördan i vårt land har förskjutits, jag vågar säga nästan oskäligt, till nackdel för inkomsttagarna. Det är faktiskt så, att medan statens inkomster av inkomstskatt har stigit till det femdubbla under krisen, ha statens inkomster av förmögenhetsskatt bara stigit med det dubbla. Men det är icke bevisande, därför att inkomsterna ha stigit så mycket snabbare än förmögenheterna. Men om man gör en mera direkt jämförelse nämligen mellan hur stor procentuell stegring som inträtt i fråga om inkomstskatten för ett visst inkomstläge och hur stor procentuell stegring för förmögenhetsskatten vid visst förmögenhetsläge, finner man, att inkomstskatten har stigit högst väsentligt mycket mera. Dessutom har förmögenhetsskatten stigit mycket snabbare på de små förmögenheterna än på de stora förmögenheterna. Varför? Jo, helt enkelt av följande skäl. Vi ha en förmögenhetsbeskattning, som består dels av en kombinerad inkomst- och förmögenhetsskatt, dels av en särskild förmögenhetsskatt. När man höjer den kombinerade inkomst- och förmögenhetsskatten leder det till att skatten på den förmögenhet, som drabbas av kombinerad inkomst- och förmögenhetsskatt, stiger. För de mindre förmögenhetsägarna ligger en mindre del av deras förmögenhetsskatt i den särskilda förmögenhetsskatten och en större del i den kombinerade inkomst- och förmögenhetsskatten, under det att för de större förmögenhetsägarna en relativt mindre del ligger på den kombinerade och en relativt större del på den särskilda förmögenhetsskatten. Inkomstta-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

garna ha fått bära oförtjänt stor andel av beskattningen i jämförelse med förmögenhetsägarna, och förmögenhetsägare med små förmögenheter ha fått mycket hårdare höjning av förmögenhetsskatten än de stora förmögenhetsägarna. Jag kan nämna, att även för de förmögenheter, som ligga under 10 000 kronor, är skattehöjningen 150 %. Förmögenhetsbeskattningen har stigit — om kammaren tillåter skall jag slå upp det, så att jag icke säger en oriktig siffra; det är lika gott att ta den riktiga — vid en förmögenhet upp till 10 000 kronor, alltså små sparmedel, med 150 %, och ännu vid förmögenheter mellan 50 000 och 100 000 kronor har den stigit med 100 %. Däremot har den i fråga om förmögenheter mellan en och två miljoner kronor icke stigit mer än 25 % och vid förmögenheter över 5 miljoner kronor med knappast 14 %. Det är, såvitt jag förstår, alldeles nödvändigt att företaga en sådan omläggning av våra direkta skatter, att man lyfter bort en del av skattebördan från löntagare och andra inkomsttagare och lägger den på förmögenhetsägare. Det är vad som kommer att ske, om regeringens linje kommer att segra. Vad kommer det att innebära? Som ni nog märkt gör man i agitationen från högerens och folkpartiets sida gällande, att visserligen vilja alla partier ta bort omsättningsskatten, även om det ena partiet vill göra det litet tidigare än det andra, och visserligen vilja alla partier sänka inkomstskatten, men det är bara högeren och folkpartiet som vilja sänka inkomstbeskattningen riktigt, ty när socialdemokraterna säga, att de vilja sänka den lika mycket ämna de ta tillbaka detta av bolag och förmögenhetsägare. Det är emellertid icke riktigt. Om vi tänka oss, att högeren och folkpartiet få rätt i sina optimistiska antaganden, komma de att kunna sänka inkomstskatten med 150 miljoner kronor, men socialdemokraterna kunna då sänka inkomstskatten med 250 miljoner kronor och dessutom ha 50 miljoner kronor över till sociala reformer. Det är det faktiska förhållandet, och jag hoppas, att det skall kunna klarläggas, icke för att man skall tvista om det, utan bara för att människor skola veta vad de ha att välja emellan.

Jag vet att herr Skoglund i Doverstorp sagt, att det är egendomligt med en finansminister, som så länge förslag om skattesänkning kommer från borgerligt håll, ställer sig ovillig, men nu kommit till annan uppfattning, vilket väl är beroende på att han fått påstötningar från partiet, att det är politiskt önskvärt. Ja, herr Skoglund kan vara lugn. Jag vill icke förneka, att jag visat mig kallsinnig mot de tankegångar i fråga om skattesänkningar, som framförts från högerhåll, men det är därför att vid de tankegångarna har man gått ut ifrån att man i främsta rummet skulle tänka på de bättre situerade och deras skatter. Det är väl ändå en relativ nyhet, att man från högerhåll blivit intresserad även för att avskaffa omsättningsskatten, som närmast går ut över de mindre inkomsttagarna. Jag förmodar, att när det gäller att sänka inkomstskatten, kommer det väl också att finnas en skillnad mellan dem som mena, att om man har 150 miljoner kronor att röra sig med, skall man använda dem där de behövas bäst, under det att jag förmodar, att herr Skoglunds parti kräver, att denna skattesänkning skall fördelas, så att den kommer även de allra högsta inkomsttagarna till godo.

I övrigt skall jag till slut bara säga en sak. Jag har sagt den i första kammaren och vill gärna upprepa den här. Vad jag har att säga gäller, som jag där sade, alla partierna, även mitt eget. Med anledning av den optimism, som här tagit sig uttryck och som jag icke vill förklara vara orimlig, vill jag framhålla, att så oviss som hela vår utveckling är, är det mycket möjligt, att nationalinkomsten och statsinkomsterna komma att utveckla sig på det sätt, som man på höger- och folkpartihåll har antagit. Jag kan bara uttrycka en viss överraskning över att man kan förena denna optimism i fråga om vår

Den allmänna omsättningskattens avveckling. (Forts.)

ekonomiska utveckling under de närmaste fem åren med att man målar regeringens inflytande på näringslivet och dess utveckling med den allra svartaste färg. Men låt gå för det. Optimismen kan vara riktig, men även med denna optimism få vi komma ihåg, att vi stå inför tvånget att hålla våra statsutgifter och våra skattesänkningar inom vissa bestämda gränser. Vi kunna icke gå över dessa. Och när man under sista tiden har vänt sig mot att jag ifrån denna plats varnat riksdagen för utgifter, som icke ingå i de här framlagda finansieringsplanerna, har man sagt, att detta är ett utslag av att regeringen vill utöva något slags diktatur. Det innebär ingenting sådant utan bara en erinran om att om regeringen och riksdagen äro överens om vilka utgifter och vilka skattesänkningar som skola göras, kan man icke rubba denna utgiftsplan eller skattesänkningarna genom låt mig säga ökade utgifter i väsentlig omfattning på någon punkt utan att rubba hela finansieringsplanen. Vill man till de utgifter som här äro tänkta och vid sidan av de skattesänkningar som äro tänkta lägga nya stora utgifter är det nödvändigt att man antingen minskar på de nya utgifter man tänkt sig eller också minskar på skattesänkningen. Jag kan icke se något diktatoriskt i att erinra riksdagen om att inom en begränsad ram kan man icke få plats för mer än en viss mängd utgifter och en viss mängd skattesänkningar. Jag hoppas, att detta icke skall uppfattas för annat än vad det är, nämligen en erinran om att det ansvar som åvilar oss är ett gemensamt ansvar. Man kan naturligtvis säga, att man hellre går in för en ny utgift än för en skattesänkning, men man skall icke intala folk att vi ha obegränsade resurser att göra vilken skattesänkning och vilka utgifter som helst. Vi få hålla oss inom den ram som är betingad av de faktiska förhållandena. Det är också de faktiska förhållandena som komma att avgöra hur mycket man har råd till både i fråga om utgifter och skattesänkning och icke de beräkningar man kan göra på papperet.

Herr **Pehrsson-Bramstorp** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag är tacksam för den förklaring, som finansministern lämnade rörande innehållet i propositionen. Jag har läst den mycket noga och även andra representanter för vårt parti ha säkerligen läst den med omsorg. Vissa uttalanden ha emellertid gjorts från annat håll, och i propositionen finnes någonting skrivet, som nära ansluter sig till dessa uttalanden. Det kan ju under sådana förhållanden som jag sade i mitt förra anförande vara ganska lätt att blanda ihop det hela. Det är därför som vi ha velat få fram en varning beträffande de synpunkter, som uttalats tidigare. Det är alldeles självklart att vi ha velat medverka till att åstadkomma så bärkraftiga jordbruk som överhuvud taget är möjligt, men detta kan enligt mitt förmenande ske utan något våldförande vare sig på det ena eller andra sättet.

Vidare konstaterar jag med en viss tillfredsställelse, att finansministern fått det intrycket att representanter för Nationalekonomiska föreningen och andra som representera industrien ha samma uppfattning, som vi ha framfört i vår motion. Det kanske kan föranleda, att de få litet mera aktning för bondeförbundet än de haft tidigare.

Finansministern talade om att industriens rationalisering försiggått utan medkänsla för någon människa. Jag vill då påminna om att det även finns många mindre aktieägare, som ha rationaliserats bort, d. v. s. de ha mistat sitt lilla kapital med tiden. Och det börjar ju bli så också med de små jordbrukarna. En sådan utveckling måste vi be Gud bevara oss ifrån. Vi äro rädda för att man från statsmakternas sida skall gå in för samma system när det gäller jordbruket. Innan vi vidtaga sådana operationer, böra vi kanske begrundna satsen, att folkets väl går före storfinansens.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Malmö, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Finansministern berörde i sitt intressanta anförande ett par av de uttalanden, som jag hade gjort. Finansministern framhöll bland annat följande, som jag noterade: högern har måst räkna så optimistiskt som skett i fråga om statens realinkomstökning, därför att denna meningsriktning trogen sina traditioner och sin föregående politik icke vill vara med om någon sänkning av försvarskostnaderna. Jag undrar om inte herr statsrådet har pressat högerreservanternas uttalanden på denna punkt. Reservanterna ha ingalunda sagt, att de inte kunna vara med om en sänkning av försvarskostnaderna. Vad högerreservanterna ha sagt är, att någon större minskning på försvarshuvudtiteln i *nuvarande läge* knappast är möjlig att räkna med, så länge den nu pågående utredningen varar. De tillägga: »Det skulle vara oklokt att föregripa försvarsutredningen och bestämma en kostnadsram för de militära utgifterna, om vilken man icke vet huruvida den tillgodoser kraven på nödvändig militär beredskap.» Det är någonting ganska annorlunda än vad finansministern i sitt anförande antydde.

Vidare gjorde finansministern en del uttalanden om skattetrycket, som jag tycker inte kunna få lov att stå oemotsagda. Finansministern framhöll, huru som skattebördan under kriget har förskjutits till nackdel för löntagarna och ansåg sig kunna visa upp, huru som förmögenhetsägarna här i landet på det hela taget hade gått ganska torrskodda genom bränningarna. Han visade huru som ökningen av förmögenhetsbeskattningen på större förmögenheter — jag tror han nämnde miljonförmögenheter — inte var mer än 25 procent, under det att ökningen i förmögenhetsskatt på mindre förmögenheter var vida större. Ja, detta är i och för sig alldeles riktigt, men dessa procenttal säga ingenting. Man får ju tänka på hur denna beskattning låg till, innan ökningen inträdde. Förfar man på det sättet, föreställer jag mig, att finansministern vill ge mig rätt därutinnan, att de stora förmögenheterna redan tidigare voro så hårt skattebelastade, att man på det hela taget inte kunnat lägga på mera än man sedan har gjort. En omständighet, som tyder på att detta är förhållandet, är också, att vi måst införa en s. k. skattespärri på de större inkomsterna just för att komma till rätta med det problem, som jag här antytt.

Vidare menade finansministern sig kunna dra upp en skiljelinje mellan högern och folkpartiet å ena sidan och bondeförbundet å andra sidan, när det gällde frågan om beskattningen och bedömningen av de ekonomiska framtidsutsikterna. Jag undrar, om det är alldeles riktigt att gå till väga på det sättet. I varje fall har jag svårt att fatta, att bondeförbundet i skattefrågan står på en väsentligt annan linje än de båda övriga borgerliga partierna. Jag vill erinra om det uttalande, som bondeförbundets egna representanter inom första särskilda utskottet därvidlag ha gjort i sin reservation till utskottsutlåtandet.

Herr **Skoglund** i Doverstorp erhöil likaledes på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Finansministern säger att om utvecklingen blir någorlunda god och han i övrigt får rätt, har han möjlighet att sänka skatterna inte bara med 150 miljoner kronor utan med kanske 200 miljoner kronor eller mera. Jag får då svara, att om den internationella utvecklingen inte blir sådan, att vi kunna göra den minskning av försvarsutgifterna, som finansministern har tänkt sig, kommer väl ett motsatt förhållande att inträda. Då får finansministern höja skatterna igen, kanske minst med det belopp, med vilket det enligt hans mening här skulle bli fråga om att sänka dem. Men blir det en fredlig utveckling och försvarsutredningen kommer till det resultatet, att det blir möjligt att minska försvarsorganisationen, då, herr finansminister,

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

har högern 250 miljoner kronor, som kunna användas till både skattesänkningar och sociala reformer. Skillnaden är den, att finansministern räknat bort och utnyttjat 250 miljoner kronor av försvarsmedlen och därutöver räknat med underbalansering.

Vidare yttrade:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Samtliga partier ha ju utnyttjat sina möjligheter att vid behandlingen av denna fråga avge deklARATIONER, på vilka de sedermera hängt sina yrkanden. Vi ha inte haft någon representant för vårt parti med i det utskott, som behandlat denna fråga, och jag vill inte säga, att detta gör saken enklare för mig. Det är möjligt att även vi i så fall hade avgivit en deklARATION. När jag har tittat igenom de motiveringar som avgivits av respektive partier — socialdemokraterna stå ju för utskottets motivering och sedan har varje parti sin särskilda reservation — har jag kommit till den slutsatsen, att den åsikt, som utvecklas i utskottets betänkande, är så befryndad med den åsikt jag själv har i dessa frågor, att det inte är nödvändigt att närmare ingå på dem.

Det kanske också är på det sättet, att vi för vår del i motsats till de andra partierna inte känna riktigt samma behov av att utveckla en massa olika teorier i samband med det enkla yrkande, i vilket det hela i alla fall utmynnar. Det har ju förts en diskussion i pressen om vilket parti, som har äran utav att man nu kommit därhän, att riksdagen är beredd att besluta avskaffa denna omsättningsskatt. Det är ju framför allt folkpartiet — om man får tro dess representanter — som i detta avseende gjort de största insatserna. Eftersom vi för vår del hela tiden ha varit motståndare till denna form för beskattning, eftersom vi hela tiden ha rekommenderat andra alternativ och eftersom det beslut, som nu skall fattas, i princip är detsamma, som vi alla dessa år ha rekommenderat, ha vi ingen anledning att göra några större krumbukter inför det beslut som nu förestår. Jag skulle därför bara vilja uttrycka min stora tillfredsställelse med att inte bara regeringspartiet utan samtliga partier, som äro representerade i svenska riksdagen, nu ha funnit tiden inne att avskaffa denna orättfärdiga omsättningsskatt. Därom råder nu i dag enighet, och det tycker jag är förträffligt. Att man sedan tvistar om huruvida denna ändelse skall inträffa den 1 januari 1947 eller den 1 juli samma år eller den 1 januari 1948 är i jämförelse med att beslut nu verkligen fattats om denna skatts avskaffande av underordnad betydelse.

Vi ha emellertid i denna fråga avgivit en särskild motion, där vi rekommendera, att man fr. o. m. den 1 januari 1947 skall avskaffa omsättningsskatten, och därför tyckte jag att det skulle vara lämpligt att ställa ett yrkande. Jag skulle, herr talman, vilja yrka bifall till utskottets utlåtande och till utskottets kläm med endast den förändringen att orden »från och med den 1 juli 1947» ändras till »från och med den 1 januari 1947». Det är möjligt att man i de sista voteringarna kan ställas inför tvånget att rösta på folkpartiets reservation, eftersom denna utmynnar i samma yrkande i fråga om tidpunkten. Jag har därför velat säga ifrån redan nu, att detta inte betyder, att vi äro eniga med folkpartiet om den motivering, som detta parti anfört för sitt yrkande.

Om jag sedan i korthet skulle göra några kommentarer, skulle jag vilja uttala min tillfredsställelse med att finansministern i propositionen verkligen har försökt att göra en ekonomisk långtidsprognos. Det ger ett relativt hoppigivande perspektiv att finna att man räknar med att nationalinkomsten maximalt skall stiga med 22 procent inom loppet av 6 till 7 år och att man enligt den mest pessimistiska kalkylen skulle komma fram till en ökning på 11 procent, d. v. s. omkring 2 miljarder kronor. Detta ger också ett underlag för den

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
svenska arbetarklassen och för de människor, som äro betryckta i vårt land, att ytterligare trycka på sitt krav på åstadkommandet av en rättfärdigare fördelning av nationalinkomsten än vad som för närvarande är fallet.

Jag skulle också vilja passa på att uttala min glädje över det storartade sociala reformprogram, som regeringen anger i den hopsummering av utgifterna för de nya reformerna, som slutar på över en miljard kronor. Alldeles oberoende av att man när de enskilda frågorna skola tagas upp kan ha ännu större och mera välmotiverade önskemål att framställa tolkar jag dock detta som ett uttryck för att regeringen verkligen allvarligt vill gå in för att genomföra sitt regeringsprogram i dessa frågor.

Även om finansministern har uttryckt en annan mening tycker jag att det faktiskt råder enighet inom riksdagen om att även försvarsutgifterna borde nedbringas. Visserligen är högerns formulering i det fallet vag, men även denna formulering tolkar jag för min del såsom ett positivt bejakande av att man måste nedbringa utgifterna för försvaret. Jag vill i detta sammanhang erinra om den skrivelse, som försvarsutredningen avlämnat till regeringen för några dagar sedan och i vilken olika alternativ på 650, 750 och 900 miljoner kronor för försvarskostnaderna framlades. Inget av dessa alternativ gav uttryck för något särskilt partis mening. Det var alltså uppenbart, att samtliga partier, som äro företrädade i försvarsutredningen, därmed uttalade sig för en minskning av försvarsutgifterna.

Även från bondeförbundets sida har man uttalat sig för en sänkning av försvarsutgifterna, men man har poängterat att hänsyn därvid skall tagas till det internationella läget. Jag tror att man får anse detta som en självklar sak, då alla väsentliga nedskärningar av försvarsutgifterna ha som förutsättning att det kommer att vara fred i världen åtminstone en tid framåt.

Jag skall be att få polemisera litet även i ett annat avseende. Den reservation som bondeförbundet har avgivit har redan kommenterats av finansministern. Enligt vad jag kan förstå ansluter sig bondeförbundet i allt väsentligt till de tankegångar, som äro uttryckta i utskottsmajoritetens utlåtande. Man reserverar sig emellertid i fråga om utskottets uttalande angående arbetskraften på landet och tycks utgå ifrån att avsikten skulle vara att taga arbetskraft ifrån jordbruket och överföra den till industrien. När jag läste detta uttalande i bondeförbundets reservation, tittade jag ännu en gång igenom vad finansministern hade sagt i denna fråga. Jag måste för min del passa på att säga, att jag tyckte det var mycket kloka synpunkter han framhöll, när han utgick ifrån att man skulle, jag vill inte säga förena stad och land, men åstadkomma en större differentiering av näringslivet på den svenska landsbygden, få till stånd en förening av industri och jordbruk på ett mera utpräglat sätt än vad som hittills har skett. Jag anser att regeringen i detta avseende är inne på riktiga vägar, vilket naturligtvis inte heller utesluter att man måste anstränga sig för att åstadkomma rationalisering av jordbruket. Jag såg på den stora lantbruksutställning, som slutade i söndags, en statistik som visade, att för hundra år sedan behövdes tre jordbrukare för att förse en stadsbo med mat medan det nu behövs en jordbrukare för att förse två stadsbor med den föda som de behöva. Man fick emellertid på denna utställning ett mycket starkt intryck av att det finns lysande möjligheter att mekanisera och därmed effektivisera det svenska jordbruk som redan finnes men att några dylika möjligheter inte stå småjordbruket till buds i någon större utsträckning. Jag tror att man från bondeförbundets sida inte skall vara så ängslig inför talet om att man måste gå in för att rationalisera jordbruket och att detta bör ske genom statsmakternas ingripande.

När jag läste igenom högerns reservation fick jag, herr talman, det intrycket

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

att högern visserligen bekänner sig till sociala reformer — i fråga om folkpensionerna är ju högerns ställning därvidlag tämligen klar — men att man ställer som förutsättning för dessa reformer, att man skall åstadkomma sänkning av bolagsskatten och förmögenhetsskatten, alltså de skatter, som särskilt drabba de rika.

Till slut, herr talman, ännu en reflexion. Jag har redan sagt, att jag i det väsentliga känner mig befryddad med de tankegångar, som utskottet uttalat i dessa frågor. Men det har redan sagts och det kan inte upprepas nog ofta — vi ha också påpekat saken i vår motion — att när denna omsättningsskatt nu skall tagas bort är det nödvändigt att man skärper priskontrollen, så att skattens borttagande verkligen medför en sänkning av priserna och att inte detta beslut i stället bereder möjlighet för mellanhänder och andra att tillskanssa sig extra vinster på de breda folklagrens bekostnad.

Jag skall med hänsyn till den sena timmen inte uppehålla tiden längre. Jag vill endast ännu en gång uttrycka min stora glädje över att vi nu ha kommit så långt, att man äntligen kan fatta beslut om att bringa denna förhatliga skatt ur världen.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av det yttrande, som herr Adolv Olsson hade tidigare i dag och i någon mån med anledning av finansministerns yttrande, kanske i någon ringa mån också med anledning av vad som enligt vad jag hört förekommit i första kammaren.

Jag skall be att få börja med att säga några ord rörande den jämförelse som gjorts mellan folkpartiets och högerns inställning till den omdebatterade finansplanen. Herr Adolv Olsson ansåg att det skulle vara svårare för folkpartiet att få det hela att gå ihop än för högern. Om jag nu får lov att ange det väsentliga i skillnaden mellan folkpartiets och högerns ståndpunkt, så är det ju, att högern som ett provisorium räknar med mindre kostnader till barnbidrag. Men högerns ordförande herr Domö har förklarat att högern vill åstadkomma bättre barnbidrag. Jag har tidigare i dag ställt frågan: vid vilken tidpunkt tänker högern ersätta detta provisorium med de bättre barnbidragen? Ehuru en rad av högerns talesmän ha varit uppe, har jag ännu inte fått något svar på den frågan. Jag tar för alldeles givet att man utgår ifrån att det skall ske ganska snart. I så fall blir det inte någon väsentlig skillnad mellan partierna i fråga om den årliga kostnaden för barnbidragen, sedan högern har övergivit sitt provisorium.

Högern vill för det andra ha en striktare budgetbalans. Det är klart att detta ställer större krav på statens finanser, vilket inte i och för sig kan göra det lättare för högern att få det hela att gå ihop. Sedan vill högern beträffande jordbrukets rationalisering tänka sig mindre utgifter och i stället höja jordbrukspriserna. Men denna besparing blir endast en del av den belastning, som blir en följd av de restriktivare budgetsbalanseringsprinciperna. Nettot så till vida är alltså en viss ökad svårighet för högern. Sedan kommer därtill att högern i fråga om försvarsutgifterna intager skola vi säga den minst tillbakahållande attityden och icke vill genomföra någon nämnvärd reduktion av dessa utgifter. Åtminstone tills vidare vill högern inte vara med om någon sänkning av försvarsutgifterna. Herr Skoglund hade nyligen ett utomordentligt intressant yttrande på den punkten, men det föranleder inte någon förändring i karakteristiken av högerns i motionen framlagda ståndpunkt.

Jag kan alltså sammanfattningsvis säga, att högern vill ha större utgifter, närmast för försvarsändamål, och så vitt man nu kan se en strängare budgetbalansering. Resultatet av dessa båda ståndpunkter kan ju knappast bli, att hö-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
gern får det lättare att få kalkylen att gå ihop. Man behöver inte några invecklade tablåer och uppställningar med poster på 5 miljoner kronor här, 6 miljoner kronor där och 10 miljoner där för att förstå detta resonemang. Observera emellertid, att när det gäller budgetåret 1948/49 får högern tablån att gå ihop, emedan man plötsligt underlåter att göra någon avskrivning på nya kapitalinvesteringar och oreglerade kapitalmedelsförluster. På dessa poster ha vi alltid haft betydande avskrivningar. Budgetåret 1946/47 bli dessa avskrivningar i alla fall mellan 140 och 150 miljoner kronor. Då man nu plötsligt underlåter att göra dylika avskrivningar, är det ju klart, att detta underlättar möjligheterna att få det hela att gå ihop. Men ingen kan väl hävda, att en sådan underlåtenhet att göra en fullständigt normal avskrivning på nya kapitalinvesteringar i och för sig kan göra det lättare att finansiera skattesänkningar eller dylikt. Ty om man påstår det, blir ju kravet på budgetbalans endast en lek med ord.

Det finns en annan skillnad mellan högerns och folkpartiets ståndpunkter. Högern har nämligen givit ett bestämt löfte — som jag har fattat det — att den skall sänka vissa direkta skatter utan att kompensera detta genom att höja andra dylika skatter. Med mitt sätt att se är detta en ganska oförsiktig ståndpunkt, som ej oväsentligt skiljer sig från folkpartiets. Denna skillnad har, tycks det mig, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet inte egentligen observerat eller i varje fall inte till fullo apprecierat. Folkpartiet säger: låt oss vänta till våren och se hurudant läget är då, se huruvida och i vilken omfattning eventuellt kompenserande skatteinkomster kunna behövas! Det går inte, tycker jag, att sammanföra högerns och folkpartiets ståndpunkter i detta avseende, utan jag måste säga att vår är väsentligt försiktigare.

Om jag nu gör en jämförelse mellan folkpartiets linje och den kungl. propositionens, ha vi bl. a. i den av herr Holmbäck och mig framförda reservationen anført, att det finns vissa skäl att antaga en starkare inkomststegring för statskassan än man i den kungl. propositionen räknat med. Jag säger inte, att det är sannolikare att inkomsterna bli större än man i propositionen räknat med, jag säger bara, att det förefaller mig vara ungefär lika sannolikt. För det första är det ju, som jag vid flera tillfällen tillåtit mig framhålla redan i finansdelegationen, inte orimligt att anta att den taxerade inkomsten skulle stiga i något snabbare proportion än nationalinkomsten, då den del av nationalinkomsten, som inte alls blir taxerad därför att den ligger under 600-kronorsgränsen eller därför att den genom skattesvek undandrages beskattning, inte behöver antagas vara en fullständig konstant procentuell andel av nationalinkomsten. Den del, som ligger under 600-kronorsgränsen, bör väl bli en mindre andel av den totala nationalinkomsten, då denna stiger. Om man gör detta antagande, kommer man till att staten vid slutet av denna period skulle få 50, 60 eller 70 miljoner kronor mer om året, och jag hävdar att det antagandet är precis lika sannolikt som det som finansministern bygger på.

Sedan ha vi frågan om inkomstfördelningens ojämnhet. Jag kan väl avslöja, att det på ett visst stadium förelåg en kalkyl, där man räknade med att utjämnningen av nationalinkomstens fördelning skulle fortsätta i ungefär samma takt som den har fortgått under krigsåren, trots att särskilda förhållanden gjorde sig gällande under kriget genom att dyrtidstilläggen varit större i botten, genom utdelningsbegränsningen o. s. v. Den kalkylen visade något mindre inkomststegring än den som finnes redovisad i propositionen. Om man däremot gör en kalkyl på grundval av antagandet, att nationalinkomstens fördelning skulle förbli ungefär vad den är för närvarande, visar det sig att staten, under antagande av samma nationalinkomststegring, skulle få in 150 à 175 miljoner

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

kronor mer om året mot slutet av perioden. Man valde då en medelväg och kom till den siffra, som finns i tabellen.

Såvitt jag förstår är det ungefär lika sannolikt, att utjämningen av nationalinkomstens fördelning kommer att gå ganska långsamt, då vi för närvarande ha en eftersläpning i de medelstora inkomsternas ökning. Inte minst för att staten nu reglerar lönerna för medelhögt och högre placerade tjänstemän, kommer denna eftersläpning i viss mån att upphöra. Ändras ej fördelningen, kan man få in ytterligare ett belopp på 50 å 75 miljoner kronor om året.

När man konstaterar, att finansministern sedan januari redan har fått lov att justera inkomstberäkningen för budgetåret 1946/47 med ungefär 100 miljoner kronor i positiv riktning, kan man väl knappast underlåta att draga den slutsatsen att man här rör sig med en betydande osäkerhetsmarginal och att det finns vissa skäl att räkna med inte bara ett alternativ utan flera.

Jag säger alltså bara, att det är *möjligt* att inkomstökningen blir icke oväsentligt större än finansministern räknat med. Det är också möjligt att den blir väsentligt mindre. Härav följer att frågan, huru mycket man i statsinkomster får skaffa som kompensation för sänkningen av den direkta beskattningen, blir beroende av den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren. Man bör alltså inte, som finansministern gör, räkna bara med ett enda alternativ, vare sig det är optimistiskt eller mindre optimistiskt, man bör räkna med flera olika alternativ. Om man gör det, vad blir då den pratiska konsekvensen? Jo, att man inte bör fatta beslut om skattehöjningar eller dylika saker, förrän det är nödvändigt. Man bör inte göra det t. ex. ett år i förväg, om dessa skattehöjningar — eller skattesänkningar — ändå inte kunna träda i kraft.

På denna fråga, varför man nu skulle fatta beslut om t. ex. höjning av förmögenhetsskatter och arvsskatter och eventuellt skatter för stora inkomster, svarade herr Adolv Olsson i sitt anförande, såvitt jag hörde, ingenting alls, och herr statsrådet och chefen för finansdepartementet svarade såvitt jag kunde anteckna vad han sade, att man åtminstone borde tala om för svenska folket, innan man lovar det och det, att det inte kan få detta utom under förutsättning av en gynnsam utveckling etc. Ja, finansministerns uttalande går ut på vad man bör och inte bör tala om för att anse sig ge fullständig redovisning, och jag kan mycket väl ge honom rätt i att man bör tala om någonting i den stilen, men det är ju inte något skäl för att riksdagen och regeringen långt i förväg skola fatta beslut om vissa skattehöjningar, som eventuellt visa sig icke vara nödvändiga.

Herr Adolv Olsson fällde en sidosmärkning, som han själv måhända betraktade som ett argument. Han sade: ja, om det skulle gå så att man får in så mycket pengar som folkpartiet räknar med, kunna vi ju sänka inkomstbeskattningen ännu mera. Ja, men hur vet man på förhand att man inte hellre då skulle vilja underlåta en del av de skattehöjningar, som man i onödan genomfört för tidigt? Är det inte bättre att behålla handlingsfriheten, så att man kan disponera på grundval av den bättre kunskap om förhållandena man då har än att bestämma sig i förväg.

När herr Adolv Olsson säger, att man inte skall skjuta upp en så väsentlig sak som skattepolitiken till våren 1947, måste jag konstatera att man har starka skäl att göra detta, därför att man då kan bättre bedöma i vad mån det är nödvändigt att höja skatterna. Man brukar här i landet inte besluta skattehöjningar ett år tidigare än det är behövt. Finansplanens uppgift kan inte gärna vara att tvinga riksdagen och regeringen att bestämma sig i förväg, utan den bör ju vara att ge en allmän orientering, en riktig bakgrund åt de aktuella siffror, som ligga till grund för de aktuella besluten.

När jag först förde fram tanken på en sådan finansplan och nu i januari

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

sade: varför har inte finansministern talat om hur han ser på utvecklingen, varför har han ställt sig i efterhand? svarade finansministern, att vi bruka ju inte tala om finansieringen, förrän vi ha utgiftsförslagen på bordet. Nu har finansministern svängt helt om och säger, att nu skola vi behandla och besluta, inte blott budgeten för nästkommande år, utan även för de följande åren. Det verkar, som om vi nu kommit in i ett nytt system med en tvåårs finansplan, med en budget som skall bestämmas för två år genom ganska preciserade beslut. Jag har för min del inte kunnat finna anledning till att frågå hittillsvarande praxis med en tolv månadersbudget. Det verkar på mig i någon mån, som om finansministern efter att först ha ställt sig mycket kylig till tanken på en finansplan på längre sikt, nu har blivit så fångad av denna tanke, att han — jag vågar säga något i onödan — vill inskränka sin och riksdagens handlingsfrihet, därför att man satt vissa prognoser på papperet.

Då finansministern talade om försvarsutgifterna, vilket ju också herr Skoglund gjorde, vill jag understryka, att också försvarsutgifterna, vilka på grund av sin storlek utgöra en väsentlig faktor, troligen kunna bedömas bättre våren 1947. Vi ha anledning hoppas, att försvarsutredningen då skall ha kommit till vissa resultat. Även detta bör väl vara en anledning att man tar ställning till frågan om skatternas avvägning först när en så viktig utgiftspost som denna kan bättre bedömas. Finansministern säger själv i propositionen, att om försvarsutgifterna inte kunna reduceras med 250 miljoner kronor etc., får man höja skatterna igen. Ja, det är väl just ett argument för den ståndpunkt jag nyss här angivit.

Men det vill jag säga till herr Adolv Olsson, att i fråga om beslut rörande omsättningsskattens avskaffande har man praktiska skäl att ta ståndpunkt omedelbart, ty om man gör det hinner man vidtaga de förberedelser, som äro erforderliga för den händelse man verkligen skulle vilja avskaffa skatten vid årsskiftet. Men herr Adolv Olsson och utskottsmajoriteten säga, att vi skola skjuta just på frågan om omsättningsskatten. Såvitt jag kan se förhåller det sig alldeles tvärtom. I frågan om omsättningsskatten finns det praktiska skäl att fatta beslut i dag, men frågan om avvägningen av de direkta skatterna finns det mycket starka skäl att uppskjuta till våren, då man bättre kan bedöma de statsfinansiella utsikterna och bättre kan bedöma försvarsutgifterna.

Finansministern säger, att om högerens och folkpartiets optimistiska kalkyler rörande inkomsterna skulle visa sig överensstämma med verkligheten kan regeringen sänka skatterna ändå mera, jag tyckte han sade med 100 av 150 miljoner kronor, och trots detta ändå ha 50 miljoner kvar till andra utgifter. Jag vill bara göra den reflexionen, att det är mycket glädjande, att finansministern nu intar den ståndpunkten att han, om han får mera pengar, tänker använda t. ex. $\frac{2}{3}$ till skattesänkningar och $\frac{1}{3}$ till nya utgifter. Jag fäster mig inte vid det där om $\frac{2}{3}$ eller $\frac{1}{3}$, jag fäster mig bara vid att han menar att en väsentlig del skall gå till skattesänkningar. Den linje, som vi i folkpartiet företrätt, är ju, att man steg för steg skall sänka skatterna och förbättra den sociala standarden. Att finansministern nu finner det alldeles naturligt att i sin exemplifiering falla in i den tankegången, måste jag betrakta som ett stort framsteg i jämförelse med de tankegångar, som finansministern under höstmånaderna framförde här i kammaren.

När finansministern vidare säger, att det är mycket tillfredsställande, fastän överraskande, att höger och folkpartiet äro så optimistiska rörande framtidsutvecklingen, trots att regeringens inflytande på den ekonomiska utvecklingen i landet målas i de mörkaste färger, skulle jag vilja svara honom, att det dock finns vissa anledningar att inte se alltför mörkt på läget. Vi ha sett

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

hur regeringen — jag tänker närmast på finansministern — i fråga om skattepolitiken modifierat sin uppfattning ganska väsentligt sedan i höstas. Vi ha också sett hur statsministern som chef för regeringen i socialiseringsfrågan har intagit en ställning, som jag vill beteckna som en reträtt, med tanke på de socialistiska motionerna vid 1945 års riksdag. Jag vill gärna tro, att båda dessa ändringar i regeringens attityd ha något litet samband med den opposition, som från samtliga oppositionspartierna sida riktats mot regeringens politik. Vi äro visserligen inte på något sätt lugna i fråga om den ekonomiska politik, regeringen kan komma att föra, men vi ha vissa förhoppningar om att det skall finnas möjligheter för oppositionen att påverka regeringens politik i gynnsam riktning även i framtiden.

Herr Adolf Olsson talade med stort patos om balanseringen av budgeten. Jag skulle vilja fråga honom, hur han med denna sin inställning har kunnat svälja finansministerns förslag om en brist i budgeten på 235 miljoner kronor under budgetåret 1948/49. Det skulle vara intressant att höra. Herr Olsson sade: kan herr Ohlin få statsutskottet att acceptera denna brist i statens budget? Jag vill fråga: kan herr Olsson få statsutskottet att acceptera den brist i budgeten, som finansministern här med kallt blod föreslår, fast han dessutom lägger vissa utgifter utanför balanseringen?

Till finansministern, som ju också tar i med ganska allvarliga tonfall, när han säger att vi måste hålla oss inom ramen för våra resurser, vill jag säga att jag varmt sympatiserar med den tankegången. Men det är egendomligt, att den praktiska konsekvensen blir att det, när det enligt regeringens mening är lämpligt, uppföres en budgetbrist på t. ex. 235 miljoner kronor, medan herr Wigforss, om någon annan i riksdagen föreslår en utgiftsökning med 1 miljon kronor om året under några år, svarar att det går inte inom ramen. Jag tycker inte det är någon riktig korrespondens mellan att först sätta upp en brist på 235 miljoner och i nästa ögonblick, när det gäller en utgift på 1 miljon, säga: tänk på att ni måste hålla er inom ramen!

Vidare säger herr Adolv Olsson, att folkpartiet naturligtvis låtit sig ledas av valtaktiska hänsyn, och herr Pettersson i Dahl var inne och spelade på samma melodi. Jag förstår ju, att herr Adolv Olsson aldrig anlagt några som helst valtaktiska synpunkter. Jag antar, att han är oskyldig som ett lamm till allt sådant. Eller skulle det kanske snarare förhålla sig på det sättet, att han ser andra och deras handlingar, som man ofta gör, i ljuset av sin egen tankevärld? Han kanske vet, hur ofta det kan vara frestande att anlägga sådana synpunkter och kanske har han själv någon gång fallit. För min del måste jag nog konstatera, att jag många gånger funnit, att när folk kommer med sådana påståenden som herr Olssons, är det därför att de sakliga argument de ha inte äro tillräckligt vägande. De ha behov av att komplettera dem på något sätt, och då kunna de inte göra detta på annat vis än genom att misstänkliggöra motståndarens motiv. Jag tror inte, att man befrämjar denna debatt det ringaste genom ett misstänkliggörande av den andra sidans motiv. Vi få nog anta, att vi på båda håll ledas av ungefär lika höga och ädla motiv.

Jag har för min del visat starka sakliga skäl för att omsättningsskatten avskaffas så snart som möjligt, d. v. s. den 1 januari 1947. Jag har visat, att det sannolikt kommer att minska inflationsriskerna. Då behöver man i detta fall inte anlägga några som helst valtekniska hänsyn, men om det nu skulle vara så, att det svenska folket verkligen tycker att det är bra att omsättningsskatten avskaffas redan vid årsskiftet, och om det sedan dessutom råkar vara val i höst, kan jag inte finna att sammanträffandet av dessa båda omständigheter är ett skäl mot att man skall förfara på ett sådant sätt, som i alla fall av helt andra skäl är sakligt motiverat.

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

Jag skall bara be att få göra ett litet tillägg beträffande skatteavvägningen, därför att finansministern lämnade några mycket intressanta och belysande siffror om förmögenhetsbeskattningen. Jag vill därför deklarerat, att jag tycker att de siffrorna äro så slående, att de nästan nödvändiggöra att vissa slutsatser dragas redan nu, även med den principella inställning jag har om att vi skola uppskjuta den definitiva avvägningen av de direkta skatterna till våren 1947, om det inte inträffar något oväntat innan dess. Jag tycker att finansministerns siffror berättiga till att man omedelbart drar den slutsatsen, att en ändring måste vidtagas i förmögenhetsbeskattningen på så sätt, att de mindre förmögenheterna få bära något mindre av skattebördan. Jag ifrågasätter emellertid inte någon sänkning av den totala förmögenhetsbeskattningen. Därför få de större förmögenheterna bära något mera av bördan. Jag tycker att det i nuvarande läge är ganska naturligt, att dra en sådan slutsats. Däremot är det tids nog att senare återkomma till frågan, huruvida arvsbeskattningen eller förmögenhetsbeskattningen totaliter behöver höjas och i så fall hur mycket.

Jag måste be kammaren om ursäkt för att jag tar kammarens tid i anspråk några minuter för en fråga, som egentligen förefaller mig vara överflödig att närmare beröra. Herr Olsson i Gävle sade emellertid med stor emfas att jag skulle ha gjort en stor upptäckt, som jag meddelat kammaren, nämligen att om bondeförbundet och socialdemokraterna hade stött folkpartiets ståndpunkt, så hade denna ståndpunkt segrat i kammaren. Ja, herr Olsson i Gävle tyckte tydligen själv att detta var mycket lustigt. Jag har emellertid icke alls yttrat mig på det sättet. Vad jag sade var, att om bondeförbundet från början bestämt stött folkpartiet i dess krav beträffande den 1 januari 1947 som datum för omsättningsskattens avskaffande, är det ej uteslutet att socialdemokraterna skulle ha låtit sig pressas icke bara såsom nu sex månader plus eventuellt någon ytterligare kortare tid, utan kanske t. o. m. tolv månader, så att omsättningsskattens avskaffande faststälts till den 1 januari 1947. Jag känner herr Olsson allför väl för att tro, att han inte fattat den stora skillnaden mellan vad jag i verkligheten sade och det yttrande som han tillskrev mig.

Herr Olsson berörde även vem som hade äran av att utskottet nu beslutat att omsättningsskatten skulle avskaffas minst sex månader tidigare än vad regeringen föreslagit. Jag skall gärna medge, att herr Olsson har sin del i detta utskottsutlåtande, som måhända och sannolikt blir riksdagens beslut.

Herr Olsson framhöll även att det finns försiktiga underbalanser och oförsiktiga underbalanser i budgeten. Med hänvisning till vad jag sade nyss om hans förmåga att svälja en budgetbrist på 235 milj. kronor 1948/49 förefaller det egendomligt, att han under sådana förhållanden opponerar sig mot vårt förslag för budgetåret 1946/47. Jag kan inte finna någon annan förklaring till detta ställningstagande än att när herr Olsson i Gävle gör så, är detta försiktigt. Då folkpartiet däremot gör så, är detta oförsiktigt. Detta är en mycket svag motivering för en klassindelning. Herr Olsson var dessutom rädd för att vi i folkpartiet inte skulle »lära ut» denna metod att underbalansera. Jag vill svara herr Olsson med att det inte föreligger någon större risk för att det skall bli ett ofta återopat prejudikat, om man föreslår en underbalansering under en period, då hela skattesystemet omläggas på ett sådant sätt, att man blir av med en inkomst på 300—500 milj. kronor. Den underbalansering som herr Olsson accepterat för 1948/49 är snarare farlig, ty där har man icke någon sådan ursäkt att falla tillbaka på.

Jag skall tillåta mig att i övrigt starkt understryka ett enligt min mening utomordentligt slående argument i denna fråga. Enligt propositionen har svenska staten råd till att fr. o. m. den 1 januari 1948 bära en ökad utgift

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

för folkpensioner med 400 milj. kronor, för barnbidrag med 200 milj. kronor, för avskaffandet av omsättningsskatten med åtminstone 350 milj. kronor samt för höjning av tjänstemannalönerna med något över 100 milj. kronor per den 1 juli 1947, vilken höjning således gäller hela kalenderåret 1948. Detta gör således en sammanlagd belastning på statskassan med 1 000—1 100 milj. kronor. Allt detta ha vi således råd med fr. o. m. den 1 januari 1948. Hur mycket ha vi emellertid enligt finansministern råd med för kalenderåret 1947? Vi ha då endast råd med ett halvt års löneförhöjning för statstjänarna, vilken i runt tal medför en ökad belastning på 50 milj. kronor. Det har icke visats några sannolika skäl för att svenska staten 1947 endast har råd att öka sina utgifter med 50 milj. kronor, medan man 1948 har råd med en ny belastning på inte mindre än 1 000—1 100 milj. kronor.

Folkpartiets linje skulle således innebära en ytterligare belastning på statsfinanserna under 1947 med ungefär 400 milj. kronor, d. v. s. 350 milj. kronor för omsättningsskattens borttagande och 50 milj. kronor för ett halvt års löneförhöjning av statstjänarnas löner. Regeringen har nu föreslagit och vi ha i stora drag accepterat en utgiftsökning på 1 000—1 100 milj. kronor 1948. Den som närmare överväger dessa siffror kan näppeligen komma till någon annan slutsats än att det under sådana förhållanden är ganska tvivelaktigt, om svenska staten 1948 plötsligt får råd till 600 milj. kronor i ökad utgiftsbelastning. Det är under alla förhållanden mer tvivelaktigt, om vi 1948 få råd till alla dessa utgifter än att vi 1947 kunna klara oss utan den inkomst, som omsättningsskatten ger.

Enligt min mening bör detta resonemang i och för sig visa, att det är försvarligt att avskaffa omsättningsskatten den 1/1 1947. Under alla förhållanden förefaller detta vara mycket mindre våghalsigt än regeringens plan för 1948. Om det skulle anses vara förenligt med en viss grad av försiktighet att acceptera regeringens plan för 1948, bör det väl anses vara synnerligen försiktigt att acceptera vår plan för 1947. Om man följer folkpartiets linje, uppstår det en skillnad i utgiftsökningen på 600 milj. kronor mellan 1947 och 1948.

Jag vill även yttra några ord till herr Pehrsson-Bramstorp. Han förklarade att bondeförbundet velat avskaffa omsättningsskatten så snart som möjligt. Han ansåg emellertid att vi gott kunde vänta någon tid, om detta skulle underlätta genomförandet av en del sociala reformer. Jag måste då konstatera, att bondeförbundet frångått sin tidigare uppfattning om att man genast ville avskaffa omsättningsskatten. Eller förhåller det sig på det sättet, att bondeförbundet för närvarande inte är berett att skaffa de ersättande inkomster, som bondeförbundet tidigare velat skaffa i stället för omsättningsskatten?

Herr Pehrsson-Bramstorp hänvisade också till att han och jag, då vi sutto i regeringen, voro ense om att inte avskaffa omsättningsskatten alltför snabbt. Jag vill då svara honom, att detta är alldeles riktigt. Det var därför som jag, och för övrigt även andra i folkpartiet, icke då motionerade om ett avskaffande av omsättningsskatten. Från bondeförbundshåll framfördes emellertid då motioner i frågan. Herr Bramstorp hade således på den tiden samma åsikt som folkpartiet och jag, men en motsatt åsikt till motionärerna inom bondeförbundet.

Herr talman! Som avslutning på detta mitt anförande vill jag framhålla, att man enligt min mening bör vara särskilt försiktig, när det gäller att fatta beslut om nya eller höjda skatter. Om man inte vet, om alla dessa nya eller höjda skatter verkligen behövas till fulla och om man inte vet i vilken utsträckning det kan bli behövt med omedelbara beslut av denna art, då är det försiktigare, att man väntar till dess att den tidpunkt är inne, då detta beslut

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
behöver fattas, d. v. s. i detta fall med tanke på att det skulle träda i kraft den 1 januari 1948. Men varken det socialdemokratiska partiet här i riksdagen eller finansministern har väl karakteriserats av några större hämningar, då det gällt att besluta om skattehöjningar. Det är kanske därför som finansministern och det socialdemokratiska partiet här inte tycka att det gör så mycket om man beslutar dessa skattehöjningar för tidigt. Därför vill man taga till i överkant. Folkpartiet däremot har ansett att man bör gå fram med större försiktighet och att man inte bör vidta dylika skattestegringsbeslut förrän de visa sig absolut behövliga. Då det föreligger praktiska skäl att redan nu fatta beslut om borttagande av omsättningsskatten, bör denna skatt enligt vår mening också borttagas. På grund härav hemställer jag om bifall till den av herr Holmbäck och mig själv avgivna reservationen.

Herr **Olsson** i Gävle, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle anförde: Herr talman! Om det kan glädja herr Ohlin, ber jag att få meddela honom, att då jag fällde mitt påstående, att det var »lättare» för högern, skedde detta därför att jag förutsatte att högern på grund av sin uppläggning var utesluten från möjligheten att i det sista upploppet få sina skattesänkingsförslag prövade. Det förhåller sig naturligtvis på det sättet, att jag byggde detta på herr Ohlins egen reservation, att han ändå inte avvisade möjligheten att pröva ersättningen för det som man tog bort.

Herr Ohlin framhöll att vi här ämnade besluta om skatteökningar, men samtidigt inte gjorde någon avvägning. Jag vill då framhålla, att det alls inte är fråga om detta. Det gäller endast ett understrykande av den mening, som riksdagen tidigare en gång uttalat, att i samband med den omprövning, som skall äga rum, skall man göra en anordning sådan som denna.

Herr Ohlin frågade, hur jag kunde vara med om att underbalansera budgeten 1948/49 med ett så stort belopp. Jag har inte vänt mig mot underbalanseringen då. Jag har vänt mig mot att herr Ohlin envisas med att förklara, att det förslag, han lägger fram här, inte innebär någon underbalansering utan en försiktigt balanserad budget.

Jag skall inte tvista om jag har predikat. Men predikande anses väl inte vara något fel eller vara okänt för folkpartiet.

Så främmande för valtaktiska synpunkter kan väl ändå inte herr Ohlin göra gällande att han är. Sakligheten är mycket betydelsefull, men trots all den undervisning, som herr Ohlin kostat på utskottets ledamöter, har han inte lyckats övertyga mer än en enda man om sakligheten i sin ståndpunkt. Detta måste väl då innebära att alla vi andra 22 ledamöter av utskottet gjort herr Ohlin till en »missförstådd oskuld».

Herr **Pehrsson-Bramstorp** erhöll likaledes på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är alldeles riktigt att bondeförbundet tidigare motionerat om avskaffande av omsättningsskatten. Herr Ohlin har förmodligen inte läst dessa motioner tillräckligt ingående. Den motion som förra året framställdes från bondeförbundshåll gällde en skrivelse till Kungl. Maj:t med förfrågan, huruvida omsättningsskatten kunde avskaffas och ersättas med andra skatteformer som vore enklare ur kontrollsynpunkt. Att jag även då den motionen väcktes hade en annan mening är väl ingenting som herr Ohlin behöver förvåna sig över. Ty detta visar ju att inte ens bondeförbundet är likriktat. Att folkpartiet inom sig hyser många olika meningar känna vi alla till. Då kan det vara en tröst för herr Ohlin att det även inom andra partier finns olika meningar. Jag står emellertid fortfarande kvar på min ståndpunkt, att

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

man skall avskaffa omsättningsskatten så snart som möjligt. Men då skall också den stora massan av folket, d. v. s. konsumenterna, få nytta därav. Detta bör dock inte genomföras förrän man verkligen kan kontrollera tillämpningen av de högsta priser, som gälla den gången, då omsättningsskatten icke längre behöver läggas på. Herr Ohlin har således fel, då han påstår att bondeförbundet inte begärt någonting annat i stället för omsättningsskatten. Bondeförbundet har begärt att det skall bli en annan skatteform, som är enklare och som kan ersätta omsättningsskatten.

Herr **Ohlin**, som även på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Till herr Pehrsson-Bramstorp vill jag säga, att om bondeförbundet haft möjlighet att fortsätta med att hålla fast vid att omsättningsskatten skulle avskaffas så snart som möjligt — exempelvis den 1 januari 1947 — särskilt som i år inte ens behövs några nya ersättande skatter.

Herr Olsson i Gävle sade, att jag envisades med att icke kalla folkpartiets förslag för någon verklig underbalansering. Jag är mycket smickrad över att herr Olsson tydligen fäster så stor vikt vid min terminologi. Jag skall emellertid inte närmare gå in på detta nu. Vi böra hålla oss till frågan om innebörden av den s. k. underbalanseringen som sådan. Det var på den punkten som herr Olsson vände sig mot folkpartiets förslag. Enligt mitt sätt att se är han emellertid just på grund härav skyldig att ta ställning till frågan om bristen på 275 miljoner kronor år 1948/49 och inte här gå som katten kring het gröt.

Herr Olsson framhöll vidare, att jag bara lyckats övertyga en enda ledamot av särskilda utskottet. Jag vill emellertid konstatera, att det dock skett en rätt stor förändring, då utskottets samtliga socialdemokratiska ledamöter kommit till en annan slutsats i frågan än Kungl. Maj:t. Detta får måhända anses innebära att en åsiktsförskjutning ägt rum. Detta kan väl förmodas ha berott på några argument som framförts i utskottet av exempelvis herr Olsson, mig eller någon annan. Ty denna ändrade inställning kan ju under inga förhållanden ha framkallats av några valtaktiska spekulationer.

Vidare yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Kammaren håller mig säkert räkning för att jag vid denna sena timme inte går till ett bemötande av allt som sagts. Jag inskränker mig till att svara på några frågor, som herr Ohlin ställt till mig.

I sitt tidigare anförande här i dag framhöll herr Ohlin, att högern vid beräkningen av utvecklingen av nationalinkomsten under tiden 1933—1944 inte beaktat den försämring av penningvärdet som skett under denna tid. Inte annat än jag förstår — jag har även senare försökt gå igenom detta ytterligare — ha vi just i den beräkning, som är genomförd, tagit hänsyn till den förskjutning i penningvärdet, som, såsom herr Ohlin mycket riktigt påpekade, har ägt rum.

Nästa fråga var huruvida högern ville genomföra barnbidragen. Vi ha sagt förut, att vi vilja vara med om det. Herr Ohlin vill veta tidpunkten härför och närmare detaljer om hur vi tänkt oss det. Vad vi ha att invända på denna punkt är att barnbidragen, sådana de äro utformade i befolkningsutredningens förslag, inte tillgodose de synpunkter, som vi i detta fall tro äro riktiga. För att spara tid skall jag tillåta mig att nämna ett par exempel, och jag tror då att kammaren skall förstå mig bättre.

En familj med tre barn i inkomstgrupp 8 000 kronor får visserligen i barnbidrag 600 kronor, men av detta belopp tar staten tillbaka inte mindre än 485 kronor, varför bidraget stannar vid 115 kronor. Jag befarar, att efter allt

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
vad som sagts i tidningarna en sådan familj trots, att den skall få 600 kronor till en direkt förbättring av standarden.

En arbetarfamilj med tre barn och 5 000 kronors inkomst får i bidrag 600 kronor och avstår 137 kronor till staten. Ännu ett exempel: en familj med man, hustru och ett barn, ett hushåll alltså på tre personer, med en inkomst på 8 000 kronor och således en standard av cirka 2 700 kronor per person, får sitt läge förbättrat med 68 kronor, medan däremot en familj med man, hustru och fem barn, sju personers hushåll alltså, och där inkomsten är 12 000 kronor eller 1 714 kronor per familjemedlem, får sitt läge förbättrat med 70 kronor.

Vi mena, att detta verkar så pass ojämnt att det finns alla skäl att ompröva huruvida inte en kombination med skattefria barnavdrag och direkta barnbidrag skulle giva ett rättvisare resultat. Vi äro fullt medvetna om att just de nu gällande skattefria barnavdragen inte äro riktiga när det gäller de minsta inkomsttagarna, och vi vilja därför medverka till en annan form, men knappast utan den justering som utvecklas i befolkningsutredningens förslag.

Ja, herr Ohlin, jag skulle kunna fortsätta att tala om kostnaderna. Det har ju tidigare i utskottet debatterats ganska utförligt vad slopandet av skattelättnaderna för barnrika familjer skulle betyda i fråga om större inkomster i skatt för staten. Man räknade där med 70 miljoner kronor. Det betydde alltså, att om barnbidragen gå till 270 miljoner kronor, så skulle den verkliga utgiftsökningen för staten bli 200 miljoner kronor. Detta belopp räknades på grundval av 1940 års inkomster. År 1948, då barnbidragen beräknats träda i kraft, torde den taxerade inkomsten ha ökats avsevärt. Jag är inte alldeles säker på min sak — jag har en representant för socialdepartementet här i närheten, han kan det kanske bättre — men jag skulle tro att man räknat med en fördubbling av den taxerade inkomsten. Om inkomstökningen sedan 1940 pågår oförändrat, borde en skatt år 1948 på detta avsevärt högre belopp ge — enligt vad jag skulle förmoda — åtskilligt över 100 miljoner kronor. Taga vi alltså bort detta belopp och samtidigt räkna med de minskade livsmedelsrabatterna, så blir det faktiska belopp, som staten skall utbetala i barnbidrag, inte av den storleksordning som många tänkt sig.

Högerns motion, säger herr Ohlin, räknar med avskrivningar under budgetåret 1948/49 på endast 25 miljoner kronor. Jag ber herr Ohlin fortsätta att läsa i motionen. Då skall han finna, att i högerns motion är det visserligen räknat med avskrivningar år 1948/49 på 25 miljoner kronor, men i stället äro avskrivningarna året 1947/48 beräknade till 175 miljoner kronor. Slår man ihop dessa siffror för dessa två år, blir det sammanlagt 200 miljoner kronor, eller samma summa som är beräknad för två år i propositionen.

Sedan säger herr Ohlin, att högern utlovat skattesänkningar utan kompensation från annat håll, och det räknar han som en ganska vågad sak. Folkpartiet däremot, säger herr Ohlin, vill vänta till våren och se om vi kunna sänka skatterna på sätt, som vi tänkt oss. Det betyder väl ingenting annat, förmodar jag, än att herr Ohlin med andra ord kunde ha sagt, att folkpartiet vill vänta tills herr Elon Andersson tagit ställning i skatteberedningen. Jag tycker att detta är en ganska försiktig och förnuftig tanke, men den står knappast i överensstämmelse med folkpartiets annons, som jag här har, där man tvärsäkert säger: sänkning av inkomstskatten från och med 1948. — Där ger man i alla händelser ett långt mera bestämt besked.

Jag ber också, herr talman, att medan jag har ordet alldeles särskilt få taga fasta på ett löfte, som finansministern gav i sitt anförande här. Finansministern säger, att han förutsätter att vi skola kunna stoppa inflationen. Vill finansministern sätta in all den energi, han förfogar över, och lyckas han nå ett resultat just på detta viktiga område — jag förmodar, att han har rege-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

ringen bakom sig — då tror jag, att riksdagen skall vara honom och regering-
en alldeles särskilt tacksam.

Jag slutar, herr talman, med att upprepa vad jag sagt tidigare här i dag. Jag tror det är nyttigt att våra finansiella möjligheter debatteras på det sätt, som skett just omkring den proposition vi nu behandla. Det visar oss, att vi inte behöva se alltför pessimistiskt på utvecklingen, men också att våra finansiella resurser ha sin mycket starka begränsning. Jag skulle dock vilja tillägga, att finansministerns uppfattning angående behovet av rörelsekapital i de enskilda företagens händer gör oss mycket betänksamma. Han förefaller att ha mycket mindre respekt för denna nödvändighet, än jag i verkligheten hade trott. Hela vår motion och vår uppfattning i övrigt bygger på, att den enskilda företagsamheten här i landet skall ha möjlighet att utveckla sig och driva sin verksamhet — låt vara i gott samförstånd med staten. Då får man inte via olika skatter, såsom bolagsbeskattning och arvsbeskattning m. m., försöka plocka ifrån företagen allt som finns.

Jag skulle också i detta sammanhang till herr Ohlin vilja säga, att det varit roligare med ett fastare ställningstagande i fråga om arvsskatten. Visserligen är herr Ohlin på glid från sitt tidigare uttalande i motionen, men han kunde dock ha givit en något klarare deklARATION här i dag.

Vad bondeförbundet beträffar, förundrar jag mig över att det i sin reservation gått i motsatt riktning till de uttalanden, jag hört från det hållet tidigare. I det utskottsutlåtande, som nu föreligger, synes man vilja rekommendera en direkt skärpning av arvsbeskattningen.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Skoglund's senaste anförande. Han säger utan närmare motivering, att högern i sin kalkyl tagit hänsyn till penningvärdets försämring. Om man emellertid läser herr Domös motion s. 15, hela senare delen av sidan, så skall man finna, att där förs ett resonemang, som inte på något sätt beaktar försämringen av penningvärdet. Jag skall endast läsa en del av första meningen: »Under tolvårsperioden före 1945, d. v. s. sedan år 1933, har skatteunderlaget genomsnittligen ökat med 410 milj. kronor årligen, trots att samtidigt» etc., etc. Man har således tagit miljonsiffrorna utan någon justering, och sedan säger man, att det är försvarligt att räkna med en lika stor ökning av skatteunderlaget per år i framtiden. Jag kan inte se, att herr Skoglund kunnat dokumentera sitt påstående.

Vad sedan frågan om barnbidragen beträffar, så tycker jag inte, att vi fått något besked om den tidpunkt, vid vilken högern avser att denna reform skall genomföras. Högern tänker sig, att provisoriet, som är relativt billigt för statskassan, skall utbytas mot en större hjälp åt barnfamiljerna, men *när* skall det ske? Herr Skoglund säger, att kostnaderna för att genomföra dessa barnbidrag, om man förutsätter, att skatteavdragen slopas, inte bli så stora som 200 miljoner kronor, eftersom skatteavdragen skulle komma att kosta staten inte 70 miljoner kronor utan över 100 miljoner kronor. Jag vågar inte ha någon bestämd uppfattning om detta. De experter, jag talat med, säga emellertid, att man inte kan räkna med en högre siffra än 80 à 90 miljoner kronor. Det betyder, att de av regeringen föreslagna barnbidragen skulle medföra en netto-utgiftsökning på icke 200 miljoner kronor utan mellan 180 och 190 miljoner kronor. Men även om man skulle taga herr Skoglund's egen siffra på 170 miljoner kronor och sedan draga ifrån 55 miljoner kronor, så återstår i alla fall 115 miljoner kronor. Om högern alltså inte redovisar ett motsvarande belopp i sin sexårsplan, måste det betyda, att högern tänker bibehålla detta provisorium under minst sex år.

Den allmänna omsättningskattens avveckling. (Forts.)

När herr Skoglund blandar in i diskussionen några folktopartiannonser, måste jag till svar påpeka, att högerens ledare, herr Domö, för en tid sedan i ett anförande uttalade: »Högern vill ha bättre barnbidrag.» Han glömde emellertid att tala om att det tydligen var först efter år 1952! Detta är ju innebörden av att underlåta att anvisa några medel under sexårsperioden 1946—52.

Sedan misstolkade herr Skoglund mitt yttrande i fråga om skattesänkningar. Jag har inte sagt, att man skall vänta och se, om det är möjligt att sänka den direkta beskattningen. Jag har sagt, att man redan nu kan se, att man bör kunna genomföra en sänkning av de direkta skatterna och detta med en storleksordning av 150 miljoner kronor. Frågan, huruvida och i vilken mån andra kompensande skattekällor behöva anlitas kan man bedöma bättre år 1947, och då är det tids nog att ta ställning härtill.

Vidare vill jag säga, att herr finansministern naturligtvis har alldeles rätt i sitt påpekande, att det inte blir mer pengar till skattesänkning eller sociala utgifter därför att man räknar mer eller mindre optimistiskt — i detta fall mer optimistiskt — ty inkomsterna växa inte därför att man är optimistisk. Detta är ett mycket viktigt påpekande. Men om man inte vet, huruvida inkomsterna komma att inflyta rikligt eller mindre rikligt, då är det ett skäl att inte fatta beslut om skattehöjningar förrän vid den tidpunkt då det är nödvändigt med hänsyn till skattehöjningarnas ikraftträdande.

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag vill endast säga några ord i anledning av vad herr Skoglund sade, att vi inom bondeförbundet rekommenderade en skärpning av arvsbeskattningen. Vi ha hänvisat till propositionen, där det säges att »sänkningen av inkomsskatten och bortfallet av krigskonjunkturskatten böra därför motvägas genom ökade tillskott från andra håll inom den direkta beskattningens ram. Riksdagen har pekat på höjda bidrag från förmögenheter, både i arvsskattens och den särskilda förmögenhetsskattens form.»

Om detta säga vi i reservationen, att vi inte ha något att erinra mot detta, men vi sluta med att understryka att »förmögenhets- och arvsskatterna ej få bli av sådan storleksordning, att sparviljan och därmed kapitalbildningen försvåras eller sättes ur spel». Jag förstår inte, hur det kan vara möjligt att tolka detta uttalande som en direkt rekommendation att skärpa arvsskatten.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Domö m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av herrar Löfvander m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 4:o) bifall till den av herrar Holmbäck och Ohlin avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; samt 5:o) bifall till det av herr Hagberg i Luleå under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de fyra återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen åskades likväl votering av herr Pettersson i Dahl, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i den sålunda begärda voteringen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna samla flertalet röster. Denna herr talmannens uppfattning bestreds emellertid av herr Ohlin genom begäran om votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i denna votering antagits den under 4:o) upptagna

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)

propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i den förberedande votering, som kommer att företagas för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen angående första särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av herr Löfvander m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i förstnämnda votering antagit den av herrar Holmbäck och Ohlin avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen. Kammaren hade alltså till kontraposition i den förberedande votering, som skulle företagas för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen, antagit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av herr Löfvander m. fl. avgivna reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående första särskilda utskottets utlåtande nr 2 antager den av herr Domö m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den av herr Löfvander m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härpå ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition ånyo blivit uppläst, anställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Pettersson i Dahl, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 106 ja och 79 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Domö m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller första särskilda utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Domö m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes om-

Den allmänna omsättningsskattens avveckling. (Forts.)
röstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen. Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 2.

Till bordläggning anmälde:

utrikesutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som erfordras för Sveriges anslutning till Förenta Nationerna;

statsutskottets utlåtanden:

nr 212, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för vissa militära institutioner i Stockholm;

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa hyreskostnader;

nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående dels nedläggande av driften vid Svenska skifferoljeaktiebolagets oljeutvinningsanläggningar vid Kinne-Kleva m. m., dels ock medgivande för Svenska skifferoljeaktiebolaget att teckna viss borgen jämte i ämnet väckta motioner;

nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget jämte i ämnet väckta motioner;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till teckning av ytterligare aktier i aktiebolaget Ceaverken m. m.;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit;

nr 220, i anledning av väckta motioner om vissa förändringar i gällande bestämmelser för befordringar inom krigsmakten;

nr 221, i anledning av väckt motion angående ordnande av permanenta lokaler för arméns motorskola;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1946/47 till understöd åt folkhögskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbildning av tandläkare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidtagande av vissa åtgärder inom sinnessjukvårdsorganisationen;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om vissa anslag för budgetåret 1946/47 till länsstyrelserna och landsfiskalerna, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till civildförsvaret;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statistiska centralbyrån och folkbokföringen för budgetåret 1946/47;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i pensionsstyrelsens avlöningsstat för budgetåret 1945/46;

nr 229, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett sjukhus för medicinsk vård av alkoholister och forskning på alkoholsjukdomens område;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt vägförvaltningarna jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning till statens automobilskattemedelsfond;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1945/46 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av kontorsbyggnader för domänverket; och

nr 74, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om lönegradsplacering av kronojägare och biträdande kronojägare; samt

andra särskilda utskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till folkbokföringsförordning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 3.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1946/47 till Krigsmaterielverket: Avlöningar;

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1946/47 till avveckling av beredskapen m. m.;

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m.; och

nr 373, i anledning av väckt motion angående lärarinnorna Lily Lundins och Gertrud Matz' löneklassplacering.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 324, angående de statliga publikationerna;

nr 325, angående medaljutdelningen till statstjänare;

nr 349, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och

nr 355, angående val av ordförande och tre andra fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 350, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Carl Petrus Valdemar Gränebo att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 351, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel Ivar Anderson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 352, för ledamoten av riksdagens första kammare herr John Helmer Bergvall att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 353, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Stig Janson i Frändesta att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 354, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Olof Andersson i Malmö att vara suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 356, för generaldirektören Anders Emanuel Örne att vara ordförande i riksgäldskontoret;

nr 357, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Artur Ryberg att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 358, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Hilding Magnusson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 359, för ledamoten av riksdagens första kammare herr John Elon Andersson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 360, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Falla att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 361, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustav Hjalmar Svensson i Grönvik att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret; och

nr 362, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustaf Valdemar Nilsson i Kristinehamn att vara suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.16 em.

In fidem
Gunnar Britth.
